

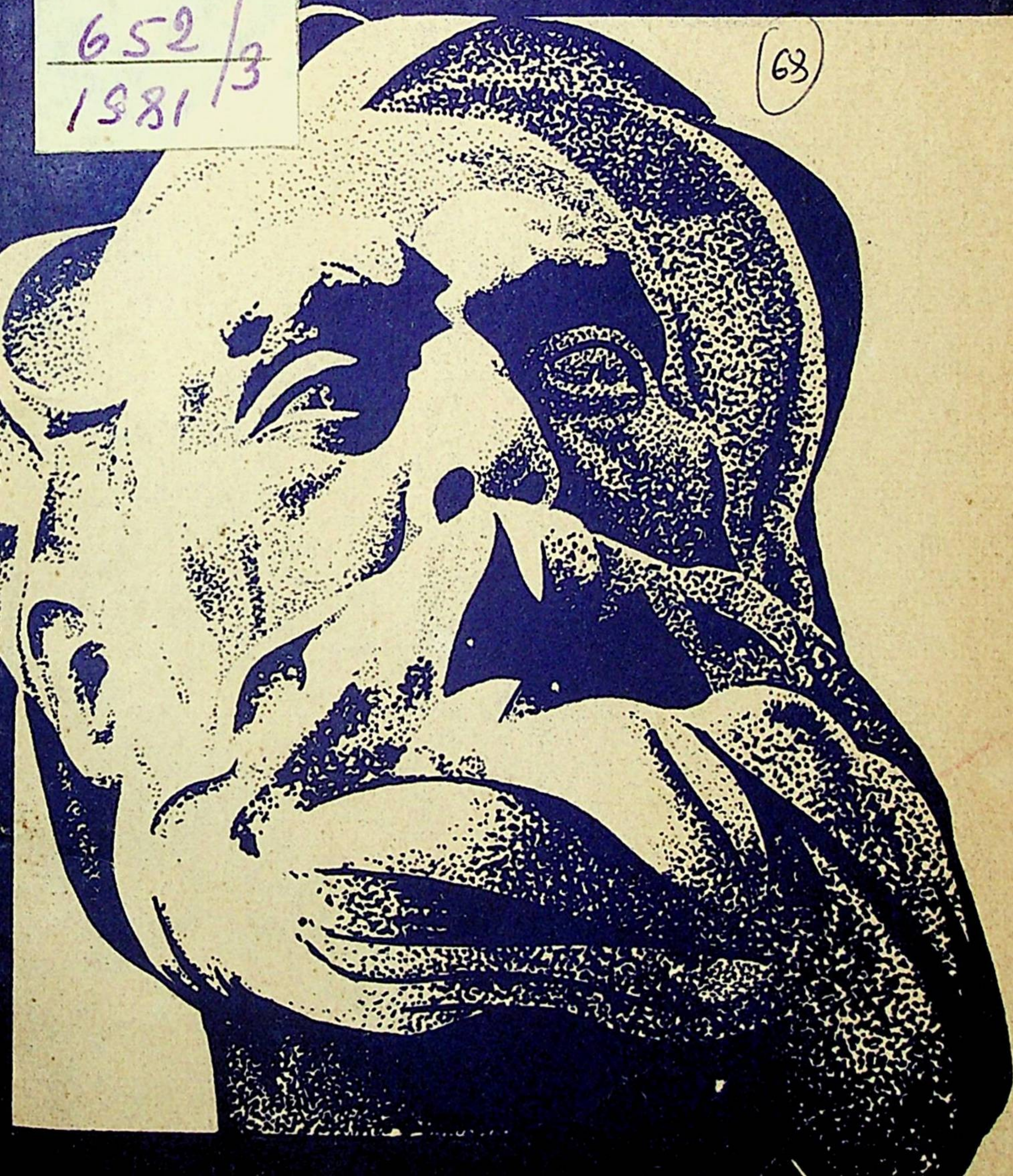
ქიზიში 1

1981

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

652 / 3
1981 / 3

68

ქოჩოხი

ლიბერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური
ჟურნალი

საქართველოს მფარველთა კავშირისა
და აჭარის განყოფილების
ორგანო

გ ა მ რ ც ე მ ი ს 23-ე წ ე ლ ი

1

რა მწვენიუმი ზღვა გვაქვს, აჭარა,
რა ზომავალი, ბეიტუასი ზედიტ...
ძალადი—ჩვენი ძეგლის ღანჯათა
აღმოსავლეთით და დასავლეთით.

1981

იანვარი
თებერვალი

გ ა თ უ მ ი

ნოვარუი დაბეჭდილია:

ჯანსუღ ჩარკვიანი
იოსებ ბეჟირიშვილი
ჯემალ ჯაყელი
რევაზ მიშველაძე
ჟუჟუნა საჯიშვილი
რამაზ სურმანიძე
სოსო აბაშიძე
ჯუმბარ ჩარკვიანი
ნიკოლოზ ალელიშვილი
რევაზ ლორთქიფანიძე
იოსებ სანიკიძე
ჯემალ ქათამაძე
ემილი დიკინსონი

პოლ ვერლენი

მირეუსსინი

ჯემალ ჩხეიძე
ნუზარ ჯაფარიძე
ზორბეგ ღლონტი
შოთა ქურიძე
თეიმურ ფალავანდიშვილი
გიორგი მჭედლიძე

იური სისარულიძე
ამირან კახიძე, დავით
კომახიძე, შოთა მამუ-
ლაძე

3 გვილოცავენ ბათუმის საბატო მოქა-
ლაქები

6 ლექსები

8 ქედელთა ნობათი

12 თეთრი ფრინველი (ლექსები)

16 უბრალონი?! (მოთხრობა)

28 ლექსები

31 ბოროტი კაცი (მოთხრობა)

37 ლექსები

41 ფრანი (მოთხრობა)

47 გალაკტიონი (ლექსი)

48 შენგან ანთებული ჟინჯილით...

49 მხოლოდ შენ (ლექსი)

50 ლექსები

51 ლექსები (თარგმნა და შესავალი წე-
რილი დაურთო დალი ინჟირველმა)

54 შემოდგომა (ლექსი თარგმნა მიხეილ
მამულაშვილმა)

55 ტყვე ოსტატი (თარგმნა ვასილ ირემა-
ძემ)

58 დაბრუნებული ნათელი

62 საახალწლო საღაღობო

63 მსახიობის გახსენება

65 იქით, არ მომეკარო!..

76 გამოსცა „საბჭოთა აჭარამ“

78 რუსთაველის მეჭურჭლეთუხუცესობის
თარიღის განსაზღვრისათვის

86 აფსარის „წმინდა ადგილები“

88 არქეოლოგიური გათხრები სოფელ
თხილვანაში

92 გასულ ორ თვეში

გარეკანის 1-ლ გვერდზე – გალაკტიონ ტაბიძის ძეგლი ბათუმში. მოქა-
ნდაკე ბიკინა ავალიშვილი.

გარეკანის მე-2 გვერდზე – „შრომის დღესასწაული გონიოში“. მხატ-
ვარი შოთა სოლუაშვილი.

გარეკანის მე-3 გვერდზე – „შემოდგომა“. სტეფანე ჯაფარიძის
ჭედურობა.

ჟურნალი გააფორმა ავთანდილ ლომაძემ.

ნომერში დაბეჭდილია ნ. ანასტასიევის, რ. ტოფაძისა და ა. ჩანტლაძის
ფოტოები.

ტექნიკური ხელმძღვანელი შუშანა დარჩია.

გადაეცა წარმოებას 20.12.80, ხელმოწერილია დასაბეჭდად 6.1.81, საბეჭდი
თაბახი 6, საგამომცემლო 5, შეკვეთის № 4229, ემ 01001, ქალაქის ზომა
60X90¹/₁₆, ტირაჟი 5.000

ჩვენი

ბათუმის საკანონმდებლო მოქალაქეები

ფილი

ირაკლი აბაშიძე,
პოეტი-აკადემიკოსი

დიდად მეამაყება, რომ ბათუმის საპატიო მოქალაქე ვარ. ვსარგებლობ შემთხვევით და ამისათვის კიდევ ერთხელ ვუხდი დიდ მადლობას ჩემს საყვარელ ბათუმს, აჭარას, მის ხელმძღვანელობას.

ბათუმი, აჭარა საქართველოს ულამაზესი მხარეა. მიუხედავად იმისა, რომ მე ბავშვობა ბათუმთან ახლოს, დასავლეთ საქართველოში გავატარე, ყოველთვის ჩემი ოცნება იყო, ბათუმის ხილვა, მის ლამაზ ქუჩებში გავ-ლა, და რა ბედნიერი ვარ, რომ სიბერეში მისი საპატიო მოქალაქეც გა-ვხდი.

ამ ბოლო წლებში დიდად ისახელა თავი ბათუმმა, აჭარამ. აჭარელ-თა თანადგომით, ბათუმის მშრომელთა თანადგომით საქართველო კვლავ დაუბრუნდა მოწინავეთა რიგებს საბჭოთა ქვეყნის დიდ ოჯახში. კვლავაც ვუსურვებ ჩემს საყვარელ ბათუმს, მთელს აჭარას ახალ წარმატებებს, დიდ შრომითს, შემოქმედებითს ბედნიერებას, დიდ სიხარულს.

კპტრე ულენტი,

საქართველოს სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის
სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორი

ყოველთვის ინტერესით ვადევნებ თვალს ჩემი საყვარელი აჭარის მშრომელთა სახელოვან საქმეებს. ვხარობ მათი ახალი წარმატებებით. როგორ არ გაგებხარდება, როდესაც ხედავ ბათუმელ, აჭარის ყოველი კუ-თხის მშრომელთა ასეთ მონდომებას, ასეთ წინსვლას და აღმავლობას არა მარტო სახალხო მეურნეობის, არამედ მეცნიერების, განათლების, ლიტე-რატურის, ხელოვნების სფეროში. ამ დიდი წინსვლის ერთგვარი დემონ-სტრაცია იყო ის სამი დღეც — „თბილისის დღეები აჭარაში“. ჩემთვის ყოველთვის სანუკვარი, ნიადაგ სამახსოვრო იქნება ის დღეები, როცა

კ. მარქსის სახ. საქ. სსრ
საბჭოთა მეცნიერებათა
აკადემიის ბიბლიოთეკა

ბათუმის საპატო მოქალაქეობა მომანიჭეს. ასეთი გრძნობით მივესალმები ჩემს განუყრელ ძმებს ახალი წლის დღეებშიც და მათთან ერთად — ახლა, როგორც ბათუმის საპატო მოქალაქე, — ვტკბები იმ საამაყო შედეგებით, რაც მათ მეათე ხუთწლედის ვადამდე შესრულებაში მოიპოვეს. ამაზე სულ ახლახან ვრცლად ითქვა აჭარის პარტიული ორგანიზაციის მორიგ კონფერენციაზე.

ზურაბ ანჯაფარიძე,

**სსრ კავშირის სახალხო არტისტი, ზ. ფალიაშვილის სახელობის
ოპერისა და ბალეტის აკადემიური თეატრის დირექტორი**

დიდი სიყვარულით მოგესალმებით, ძვირფასო ბათუმელებო! ბედნიერებამ, სიხარულმა, სიკეთემ, გამრავლებამ აამაღლოს და განანათლოს თქვენი ოჯახის ჭერი და ფუძე! ყოველთვის საუკეთესო სურვილებითა და გულწრფელი გრძნობებით მომიხარია იმ კუთხისაკენ, რომელთანაც ჩემი სიჭაბუკის წლებია დაკავშირებული — ყოველთვის სიამოვნებით ვიხსენებ სრულიად ახალგაზრდა ზურაბ ანჯაფარიძეს, რომელიც ქობულეთის ერთ-ერთ სანატორიუმში კულტმასობრივ მუშაკად მუშაობდა ერთხანს.

მას შემდეგ თითქმის ზაფხული არ გავა, ბათუმს, აჭარას არ ვესტუმრო, მეგობრები არ მოვიკითხო, არ მოვინახულო. ამ ტრადიციას დარღვევა არ უწერია, მით უფრო ამიერიდან, როდესაც ბათუმელებმა ასეთი დიდი პატივი მარგუნეს — თავიანთ თანამოქალაქედ მიმიღეს.

რას ვუსურვებ მათ ამ ახალ წელს? — მე ვისურვებ ყოფილიყვნენ ისეთი ლამაზი, როგორიც მზიური აჭარის ბუნებაა, ისეთი ძლიერნი, როგორიც მათი საყვარელი ზღვაა.

ასეთი მენახოს ჩემი ბათუმელები მუდამ, ყოველთვის, მრავალჟამიერ!...

მამია გოგოლიშვილი,

პროფესორი, თბილისის ბოტანიკური ბაღის დირექტორი

მრავალ ბედნიერ ახალ წელს, ლამაზ გაზაფხულსა და კალთაუხვ შემოდგომას ვუსურვებ ჩემს ბათუმსა და ბათუმელებს, მზიური აჭარის ყოველ მკვიდრს, თითოეულ მშრომელს. ახალი წარმატებებით, დიდი შრომითი სიხარულით იყოს აღსავსე 1981 — ხვალი და ბარაქა ემატოს აჭარის მშრომელთა გარჯით მოწეულ ჩაის, ციტრუსებს.

საბჭოთა აჭარის დედაქალაქის ბოტანიკური ბაღის სილამაზეზე შორს, ჩვენი ქვეყნის საზღვრებს გარეთაც ბევრს ლაპარაკობენ. მოხარული ვარ, რომ ეს ქება იმ მტკიცე კონტაქტების შედეგიც არის, რაც კარგა ხანია აკავშირებს თბილისისა და ბათუმის ბოტანიკური ბაღების მეცნიერებს. ამ კონტაქტებისა და მეგობრული ურთიერთობის შემდგომ გაღრმავებას არაერთი საწინდარი უდევს საფუძვლად. მათ შორის ისიც, რომ მე, თბილისის ბოტანიკური ბაღის ერთ-ერთი მესვეური, როგორც ბათუმის საპატიო მოქალაქე, ვაღდებული ვარ ჩემი წვლილი შევიტანო ზღვისპირეთის ამ მშვენიერების აღმშენებლობაში.

ყოველთვის მზად ვარ სამსახურად!

არჩილ კიკიშვილი,

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი

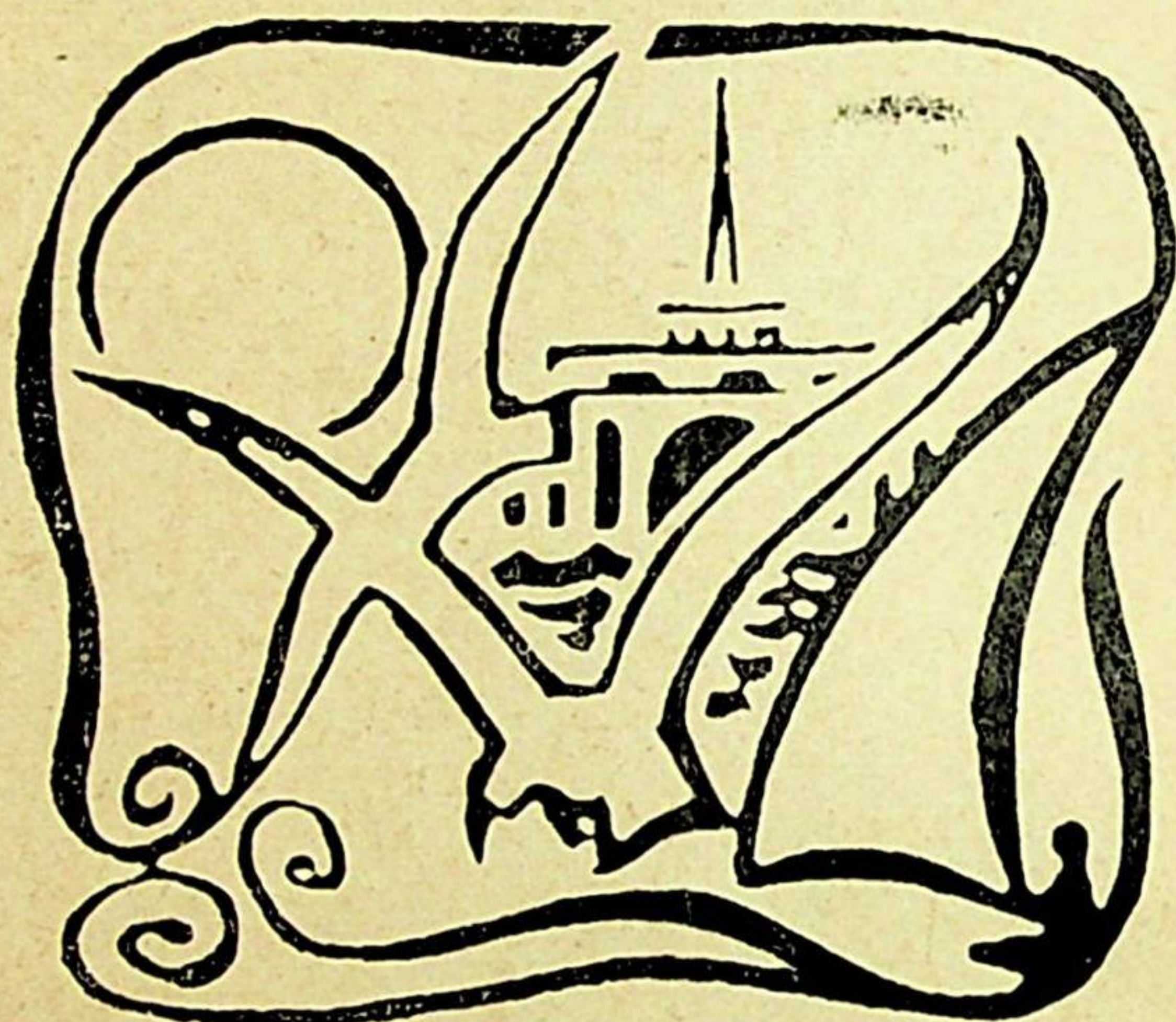
მორიგ გამარჯვებათა, ახალი წინსვლის მომტანი ყოფილიყოს ახალი, XI ხუთწლედის პირველი წელიწადი ბათუმელების, აჭარის მშრომელებისათვის. მჯერა, აქ კიდევ ბევრი მისასალმებელი ნაბიჯი გადაადგმება კომუნისტური მშენებლობის გზაზე...

ის პატივი, რომელიც ბათუმელებმა მომაგეს, ამავე დროს დიდი მოვალეობაც არის, მოვალეობა იმისა, რომ აჭარის მიწაზე მეტი განსწავლული ახალგაზრდა, მეტი ღირსეული მამულიშვილი ცხოვრობდეს. როდესაც ამას ვამბობ, მხედველობაში მაქვს კონკრეტული საქმე: სულ რამდენიმე თვეა — 1980 წლის პირველი სექტემბრიდან, ბათუმში მოქმედებს საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის ფილიალი, რომელმაც ამიერიდან უნდა აღზარდოს კვალიფიციურ სპეციალისტთა არაერთი თაობა.

ცდა და მონდომება არ უნდა დავიშუროთ, რომ ბათუმის ფილიალი იქცეს ძლიერ სამეცნიერო ბაზად, ახალგაზრდობის აღზრდის ისეთ კერად, რომლის საქმეებზეც მომავალში ამაყად ილაპარაკებენ აჭარის მშრომელები.

ოქროს ქალაქი

დიდება შენდა, ოქროს ქალაქო,
დიდება, შენზედ რაც გამობრწყინდა,
საკურთხეულოდ და საარაკოდ
შენს სიყვარულში ვინც დაქორწინდა.

გალობის მადლის მომეც უნარი,
სიბრძნე მძლევარის, სევდა ძლეულთა,
შენ ხარ პერანგი გაუხუნარი,
ყველაზე ახლო შენ ხარ სხეულთან.

თან დამდევს მუდამ შენი ზმანება,
სხვა გზები არ მაქვს შენზე დაგეშილს,
შენმა ხატულა ღამაზმანებმა
გამიშრეს გულის სისხლი ძარღვებში.

მე რა დაგარქვა, შენ ხარ ბათუმი,
გარდასახველი გარდაგესახა,

შენ ხარ აჭარა, სული ქართული —
ანუ, ქართული სულის კვნესა ხარ.

კაცი კაცობდეს, არა მხეცობდეს,
იხარე შენი გურჯი ბაღლებით,
მეც გადმომხედე, და რაც შევცოდე,
განბანე შენი ღურჯი ტაღლებით.

19.XI.80.

ბ ე დ ი

„...მხოლოდ ერთხელ მღერის“

შენ აქ საიდან? რას ეხეთქები,
რას ეახლები, რას ემედგრები?
უუძველესი ცეცხლი ხეთების
მოჰკიდებია კანჭებს გედების.
ო, მაინც, მაინც ყელს მოიდერებს,
უცებ დაიდგამს დაფნას, დიდებას,
ჟამს სიკვდილისა ერთხელ იმღერებს,
ერთხელ იმღერებს და გაფრინდება.
ვარდისფერი გზით, სხვა მისამართით,
წარსულის ფურცლებს მიჰფანტ-მოჰფანტავს...
დიდება შენდა, ვხედავ თვალნათლივ,
ვით მობრძანდება აწმყო მყოფადთან.
დიდება შენდა, ვხედავ თვალნათლივ,
ანანურს როგორ ჰგავს ბახტრიონი,
მღვრიე არაგვი მოდის დაღმართით,
ვით გულმოსული გალაკტიონი.

20.XI.80.

შესახვედრად

ქედელთა ნობათი

„კმაყოფილების გრძნობით უნდა აღინიშნოს, რომ ქედის რაიონის მშრომელები ხუთწლედის დასაწყისიდან ყოველწლიურად გადაჭარბებით ასრულებენ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების წარმოებისა და სახელმწიფოსათვის მიყიდვის გეგმებს. წარმოების ეფექტიანობისა და მუშაობის ხარისხის ამაღლებისათვის ფართოდ გაშლილი სოციალისტური შეჯიბრების შედეგად რაიონში უზრუნველყოფილია სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქციის მოცულობის უპირატესი ზრდა. ხუთწლედის დამდეგიდან გეგმის გადაჭარბებით დამზადებულია 300 ტონა თამბაქო, 1.487 ტონა ხარისხოვანი ჩაის ფოთოლი, 159 ტონა ყურძენი, 231 ტონა ბოსტნეული, 256 ათასი ცალი კვერცხი, 345 ტონა რძე და სხვა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტები.

ხუთწლედის დავალებათა გადამეტებით წარმოებულია 589 ათასი მანეთი სამრეწველო პროდუქცია.“ — ასეა ნათქვამი საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის, აჭარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის, აჭარის ასსრ მინისტრთა საბჭოს, აჭარის პროფკავშირთა საოლქო საბჭოს, კომკავშირის აჭარის საოლქო კომიტეტის მილოცვაში ქედის რაიონის პარტიული, საბჭოთა, სამეურნეო, პროფკავშირული და კომკავშირული მუშაკებისადმი, რაიონის ყველა მშრომელისადმი მეათე ხუთწლედის დავალებათა ვადამდე შესრულების გამო.

ამ სასახელო წარმატებასთან დაკავშირებით, გვინდა რამდენიმე ფაქტი მოვიშველიოთ, რომ ნათელი წარმოდგენა შეგვექმნას რაიონის არცთუ ისე შორეულ წარსულზე, მის ზრდაზე, მის მიღწევებზე.

1924 წელს ქედაში გაიხსნა სასოფლო-სამეურნეო პუნქტი, რომელსაც ერთადერთი აგრონომი განაგებდა.

ახლა რაიონის სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულია 135 სპეციალისტი.

ერთი ცნობა გაზეთიდან ახოს კოლმეურნეობის შესახებ: „შეიქმნა 1928 წელს, ძირითადი დარგია მეთამბაქოეობა, რომელსაც 4 დესეტინა ეთმობა. მიწას ამუშავებენ პრიმიტიული იარაღებით, სესხი არ მიუღიათ“.

დღეს თამბაქო რაიონის სოფლის მეურნეობიდან მიღებული შემოსავლის 60 პროცენტს იძლევა. საბჭოთა ხელისუფლების წლებში შეიქმნა სოფლის მეურნეობის ახალი დარგები — მეჩაიეობა და მევენახეობა. ქედას ახლა აჭარის პატარა კახეთს უწოდებენ.

იბრაიმ ნიგალიძემ ერთ-ერთმა პირველმა ახარა ვაზი და ნოვატორი გახდა. იგი დაჯილდოებულია ლენინისა და ოქტომბრის რევოლუციის ორდენებით. უხვი მოსავლის ოსტატები არიან აგრეთვე ხემიდ ტაკიძე, ილია ხარაძე, ილარიონ ბოლქვაძე, მემედ სალაძე, ხუსნი ჯაყელიძე.

40-იან წლებში ფურების საშუალო წველადობა 300 კილოგრამს არ აღემატებოდა, არცერთი სამუშაო მექანიზებული არ იყო. ახლა საშუალო წველადობა 900 კილოგრამს შეადგენს. მახუნცეთელმა გულიზარ კურცხალიძემ კი 1300 კილოგრამამდე გაზარდა და ხუთწლედის დავალებას 32 ტონით გადააჭარბა. მახუნცეთელმა და დანდალოელმა მწველავებმა ხუთწლედის მიჯნა ჯერ კიდევ შარშან გადალახეს. სოფელ პირველ მაისში აიგო კომპლექსი.

1932 წელს რაიონის კოლმეურნეობების ფულადმა შემოსავალმა მხოლოდ 194 ათასი მანეთი შეადგინა. 1979 წელს კი ამ ციფრმა ხუთი მილიონ 500 ათას მანეთს მიაღწია. კაცდღის ანაზღაურება წინა ხუთწლედთან შედარებით 46 პროცენტით გაიზარდა. 1976 წლიდან დღემდე სულ გაიცა 16 მილიონი მანეთი.

რაიონში, სადაც ადრე რამდენიმე სახელოსნო იყო, ახლა 8 საწარმოა. მარტო მეათე ხუთწლედში აიგო ვიტამინიზებული ფქვილის საამქრო, ბათუმის რძის ქარხნის ფილიალი. რაიონის მრეწველობამ 6 მილიონი მანეთის პროდუქცია მიაწოდა სახელმწიფოს. ხუთწლედის დავალება გადაჭარბებით შესრულებულია. მუშების ხელფასი საშუალოდ 4 მანეთით გაიზარდა, 15 ბრიგადას კომუნისტური შრომის სახელი მიეკუთვნა.

1924 წელს მთელს აჭარაში 4 ავტომანქანა იყო, ახლა ამაზე მეტი რაიონის ნებისმიერ კოლმეურნეობას ჰყავს. მარტო ქედის ავტოსატრანსპორტო საწარმო 160 ავტობუსს, ტაქსსა და თვითმცლელს ითვლის. გაიხსნა რვა მარშრუტი, რომლებმაც ზესოფელი, გეგელიძეები, ახო და ბალაძეები ბათუმს დააკავშირა.

სამოცი წლის წინათ რაიონში ორი დაწყებითი სკოლა იყო. ახლა სამოცდასამია, რომლებშიც ხუთი ათასამდე მოსწავლე ეუფლება ცოდნას. მეათე ხუთწლედში იმდენი ახალი სასკოლო შენობა აიგო, რამდენიც ერთად აღებული წინა ორ ხუთწლედში. საექსპლოატაციოდ გადაეცა პირველი პიონერული ბანაკი, საკოლმეურნეო ბაგა-ბაღები.

დღეს ქვეყნის ინსტიტუტებსა და უნივერსიტეტებში სწავლობს რაიონის 265 წარგზავნილი, მათ შორის 81 პირველკურსელია.

კიდევ ერთი ცნობა ძველი გაზეთიდან: „ქოლერის, შავი ჭირის, ქუნთრუშის, დიფთერიის, გრიპისა და სხვა ეპიდემიებისაგან ხშირად იღუპებიან ბავშვებიცა და დიდებიც. რაიონში არაა ექიმი, საავადმყოფო და აფთიაქი“...

ახლა ქედელ მშრომელთა ჯანმრთელობის სადარაჯოზეა 20 ექიმი და 156 ექიმის თანაშემწე. მეათე ხუთწლედში გაიხსნა ორი საბებიო-საფერშლო პუნქტი, სტომატოლოგიური კაბინეტი. საჭიროებისას იყენებენ სანიტარიულ ავიაციას.

რაიონს აქვს ასამდე კლუბი, ბიბლიოთეკა, კულტურის სახლი, კინოდანადგარი, თითქმის ამდენივე მაღაზია, სასადილო და საყოფაცხოვრებო მომსახურების 75 ობიექტი. კიდევ უფრო დამშვენდება სოფლები ახალ ხუთწლედში.

* * *

ერთი სიტყვით, რაიონის ზრდა-განვითარება, თვალსაჩინო წარმატებები ხუთწლედის დავალებათა განაღდებაში უდაოა. ეს განაპირობა პარტიული, საბჭოთა, პროფკავშირული, კომკავშირული ორგანოების ლენინური სტილით მუშაობამ, მშრომელთა თავდადება, სიახლეთა დანერგვამ.

აი, რა გვითხრა პარტიის რაიკომის პირველმა მდივანმა არჩილ თავდგირიძემ: სკკპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივანი, საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარე ლ. ი. ბრეჟნევი გვასწავლის, „არაფერი არ აამაღლებს ისე პიროვნებას, როგორც აქტიური ცხოვრებისეული პოზიცია, საზოგადოებრივი მოვალეობისადმი შეგნებული დამოკიდებულება, როცა სიტყვისა და საქმის ერთიანობა ხდება ქცევის ყოველდღიური ნორმა“.

ქედის რაიონულ პარტიულ ორგანიზაციაში ეს საზომი, პრობლემისადმი ამგვარი მიდგომა, მასებში სიტყვისა და საქმის ერთიანობის აღზრდა უპირველესი ამოცანაა. თითოეულ ადამიანს ნათლად უნდა ჰქონდეს შეგნებული, რომ საზოგადოებრივი მნიშვნელობა ენიჭება მის პირად მონაწილეობას სახალხო-სამეურნეო გეგმების შესრულებაში, იმ გრანდიოზული ამოცანების განხორციელებაში, რომლებსაც პარტიის XXVI ყრილობა დაგვისახავს.

აქტიური ცხოვრებისეული პოზიციისათვის შეგნებული ბრძოლა დაეხმარა რაიონის პარტიულ ორგანიზაციას მორალურ-ფსიქოლოგიური კლიმატის გაჯანსაღებაში, ნეგატიური მოვლენების დასაძლევად მასების დარაზმვაში. ამ პოზიციებიდან მოითხოვდა პარტიის რაიკომი და მისი ბიურო კადრებისაგან, ამის მიხედვით აფასებდა მათს საქმიანობას, ხელმძღვანელთა ავსაც და კარგსაც. ამან დადებითი კვალი დატოვა სახალხო მეურნეობის ყველა დარგსა და საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში.

მეცხრე და მეათე ხუთწლეულების გარდამავალ პერიოდში განვახორციელეთ მცირეძალოვანი და ეკონომიკურად სუსტი კოლმეურნეობების გამსხვილება, მეტი გასაქანი მიეცა სპეციალიზაციასა და კონცენტრაციას, შემოვიღეთ მოსახლეობაში ნამეტი პროდუქტების შესყიდვის ახალი წესი და სხვა.

ახლა რაიონში ცხრა გამსხვილებული კოლმეურნეობაა, იყო კი 34, ამან ბევრი სიკეთე მოგვითანა. მოვიყვანოთ დანდალოს ლენინის სახელობის კოლმეურნეობის მაგალითი. მას შეუერთდა ჯალაბაშვილებისა და ხარაულას კოლმეურნეობები, რითაც პირველ წელსვე 79 ათას მანეთამდე დაიზოგა. ამასთან მოხდა ტექნიკისა და სახსრების კონცენტრაცია, ფართოდ გაიშალა მშენებლობა.

სასიკეთო შედეგები აქვს პირველი მაისის სასუქ კომპლექსს. ამან გაზარდა ხორცის წარმოება, დამახასიათებელი ისიცაა, რომ აქ მნიშვნელოვნად ნაკლებია საკვებისა და სახსრების დანახარჯები. ასევე განვლილ ხუთწლეულში შეიქმნა სატყეო მეურნეობის მეღორეობის ფერმა, რომელიც დღეს ექვსას სულს ითვლის. მეურნეობას ექვემდებარება ვიტამინიზებული საკვების დამამზადებელი საამქრო, რომელიც ტყის მცენარეთა და სასოფლო პროდუქტების ნარჩენებს ამუშავებს.

სიკეთე მოგვცა დამზადების ახალმა სისტემამ. ასე რომ, მართლაც ნაყოფიერი იყო ქედელი მშრომელებისათვის მეათე ხუთწლედი. ეს ახარებს მათ და აქედანვე ძალას იკრებენ, რათა თავიანთი წვლილი შეიტანონ პარტიის წინასწარდასახულობათა განხორციელებაში.

* * *

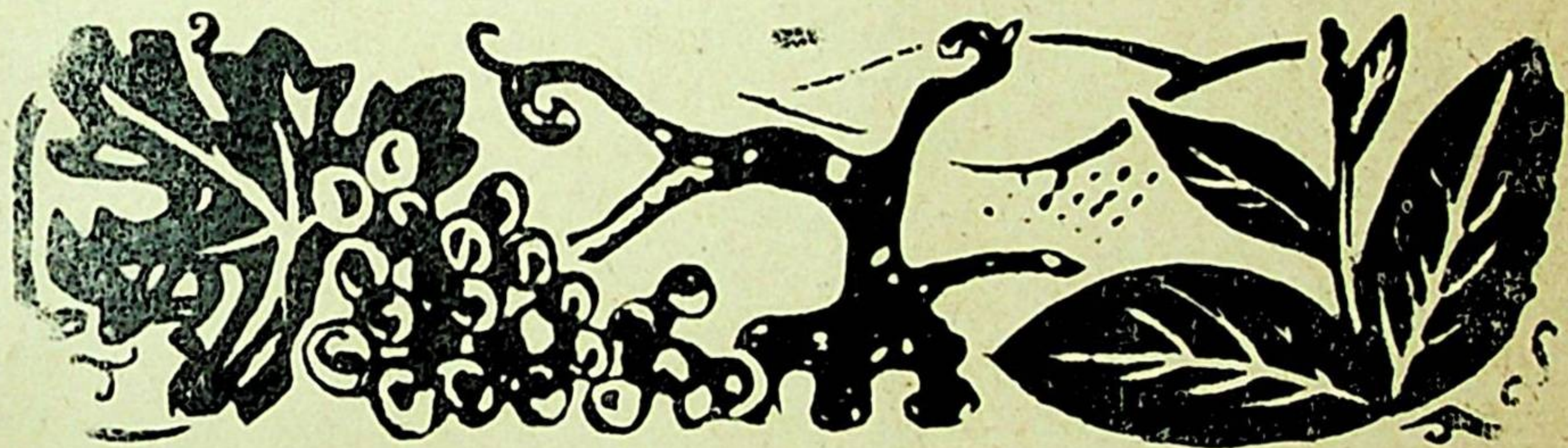
სისხლსავსე ცხოვრება ჩქეფს ქედის რაიონის თამბაქოს ნაკვეთებში, ზვრებსა და ჩაის პლანტაციებში, მეცხოველეობის ფერმებში, სკოლებში, ბიბლიოთეკებსა და კლუბებში. ყველგან ემზადებიან საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის XXVI ყრილობისა და საქართველოს კომპარტიის XXVI ყრილობის, საქართველოსა და აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების მესამოცე წლისთავის ღირსეულად შეხვედრისათვის.

საბჭოთა კონსტიტუციის მზის ქვეშ ვითარდება და ჰეგელის ქედის რაიონის ეკონომიკა და კულტურა. მშრომელებმა სიხარულით აღიქვეს პარტიის ცენტრალური კომიტეტის ოქტომბრის პლენუმის გადაწყვეტილებები, ამ პლენუმზე ამხ. ლ. ი. ბრეჟნევის ღრმაშინაარსიანი სიტყვა.

რაიონის ცხოვრებაში მომხდარი ღრმა სოციალურ-ეკონომიკური გარდაქმნებით გულგახარებულნი, მომავლის ღრმა რწმენითა და იმედით ხვდებიან ქედელები ქვეყნის კომუნისტთა დიდ ფორუმს, რომლის გადაწყვეტილებებით შეიარაღებულნი კიდევ უფრო ამრავლებენ ხვავსა და ბარაქას, გადაჭარბებით გაანადგებენ მეთერთმეტე ხუთწლედის დავალებებს. მეტი ყურძნით, ჩაით, ხილით, ბოსტნეულით, მეცხოველეობისა და სხვა პროდუქტებით გაახარებენ ქვეყანას.

ამის საწინდარია მათი ვაჟკაცური შემართება, სამშობლოს, საერთო საქმის სიყვარული და ერთგულება, რაც ოდითგანვე მოსდევთ და რაც კიდევ უფრო მკაფიოდ წარმოაჩინა ახალმა ცხოვრებამ, ცხოვრების საბჭოურმა წესმა, პარტიის დიადი საქმისათვის, ხალხის კეთილდღეობისათვის ალაღმა შრომამ.

იოსებ ბაქირიშვილი.

თ ე თ რ ი უ რ ი ნ ვ ე ლ ი

ციკლიდან „აკოთიოზი მზისა“

I

გამასწორებო ერთარსებავ, მზეო ბატონო,
ამოსვლა შენი ამოსვლაა ჰორიზონტების,
გაცოცხლებაა, გაცოცხლება სამყაროს მთლიან
და ჩასვლა შენი სიკვდილსა ჰგავს არსთა ყოველთა,
რადგან სიცოცხლის დამსახველი ბრძანდები თვითონ.
ეს — შენ აღძარი სიცოცხლე კაცთა,
მზეო ბატონო, განუყოფო მარადისობავ,
პლანეტის ჩემის მრჩენო, მკურნავო.
ცოცხალთ სიცოცხლევ, სიყვარულის გამამშვენებო.
ამოდი სულში, ამოდი, მზეო,
და შვიდივე ღღეს იყავი ჩემთან,
როგორც მეუფე, დაი, დედა, ცოლი თუ შვილი,
სამშობლო — ჩემი სიცოცხლის აზრი,
მშვიდობა — ჩემი სამშობლოს ზრუნვა.
ჰა, შენვე გვედრებ შვიდივე ღღეს კვირაში, მზეო,
შენ განმგებელი ადამიანთ მოღვმისა ქალში!..

II

იყავ ნათელი, ჟამით ჟამამდე
და მოაგონე ადამის ძეოა,
რომ არ ეგების უშენობა არარაის გზით..
ოქროს პერანგი ჩააცვი ტანზე,
ჩაგრაჰმ საღამოს გახადე კვლავ, გახადე ივი,
რომე დილამდე ენატრებოდე.
დილით კი, დილით ჩააცვი ისევ

და ხურასოდეს დაემდურები, —
ის ბენავია, რადგანაც მაშინ
მიაქცივდები, მოიღხენს როცა,
თქვალეbs გარიდებს, დასცხება როცა
და სხივებს შენსას მწითურ სახიდან
მარაოს ფრთებით მიერეკება.
ნუ შემოსწერები, მზეო ბატონო,
მიწის შვილია, იქცევა მიწად.
და რამდენადაც უმაღური არ იყოს იგი,
მაინც ღვთიური მოიღე კალთა,
გაუთბე მიწა, გაუღვივე ხნულში მარცვალი,
ჰკიე სიცოცხლე ქალში მომავლის
და მზის შვილებად აღამაღლე მიწის შვილები,
რათგან ქმნილება უკეთესი არვის ეგულების.
მაგრამ საღამოს კვლავ გახადე ოქროს პერანგი,
რომ შესცივდეთ და ხატს შეჩვეულ ონავრებივით
აღარ დაგიწყონ კენჭების სროლა.
გელოდნენ ასე, გათენებამდე
და აღმოხდომას შენსას შეხვდნენ რიჰას გუგუნით
ასე ლოღინით და იმედით იცხოვრონ ქვეყნად,
რათგან ლოღინი და იმედი არის მარადი
სიჭაბუკე და სიყვარული კაცობრიობის.

ლილე

სვეტო დადგმულო ცამდე,
სმათა ფერების ქროლა,
ხეების დაუდგრომელო,
შეგუბებულო სულო,
ბრძოლის წინარე რწმენავ,
შრომის წინარე ლოცვაჲ,
ლხინის წინარე დევთა
ამოდულებაჲ ლუდის,
თეთნულდის ფერო თეთრობო
და უშბასავით ქუშო,
მზისა და ღმერთის სიმღერავ

შე — საოცარო ლილე!
ლილე,
ყვესვების ჩქამო,
მოების მარადო სულო,
ბრძოლის წინარე რწმენავ,
შრომის წინარე ლოცვაჲ,
ლხინის წინარე დევთა
ამოდულებაჲ ლუდის.
სვანეთისხელა ხატო,
სვანეთისხელა გულო,
მზეო, ღვთის ავგაროზო,
შე — საოცარო ლილე!

გავაზს...

შვენის მოქნევა ტანის
და გადავლება ცეცხლზე.
წამწამიანთან — სინაზე,
ფაფარიანთან — ომი,
მოუწკრთნელ-მოუწვრთნელობა,
ზარის დაცემა მქისე,
ჭრელჭრულა ტოტზე გაწვენა,
უმშვენიერეს ფერთა.
გავაზს უხდება მიქანცვა,

და ცხელ სილაზე გდებაც.
გავაზის ბრძოლა კისკასი,
არის ათასი ხიბლის!

სიციცხლის ჟინი გავაზობს,
სიციცხლის ჟინი ანთია
და მას გაწევა შვენის!..

იჟინჟულლე დიდი სიციცხლის
ეოიებულო ჟინო!

დედას მოუკვდა გოგო პატარა,
პატარა
გოგო
მოუკვდა
დედას.

დედამ ქვითინით გულში ჩაიკრა,
გულში ჩაიკრა დედამ პატარა.
ბავშვს გადაეცა,
ბავშვს გადაეცა,
ბავშვს გადაეცა სითბო დედისა,
სითბო გულისა ბავშვს გადაეცა,
შეიშმუშნა და...

გაცოცხლდა ბავშვი!

ველარ გაუძლო,
ველარ გაუძლო,
ველარ გაუძლო დედამ სიხარულს,
შეიშმუშნა და...

ღვთიურ ღიმილით გარდაიცვალა.

ვაიმე, დედა,
რად არ მასწავლე,
როგორ გადმოგცე სითბო გულისა!..

ნუთუ მართალია და...
 ნუთუ მართალია,
 რომ —
 სევდაო ლოდინის
 შეენის ქალის თვალებს.
 რომ შეხვედრის ცრემლები
 ანთებს ქალის თვალებს,
 რომ მაღალი სიცილი
 ეფონება ჭკვას და
 მწველზე მწველი ღიმილი
 ათბობს გულის გულს?!
 მაშ, სად არის ლოდინის
 ერთი ციცქნა სევდა,
 სიყვარულთან შეხვედრის
 სიხარულის ცრემლი,
 მხოლოდ გულის გამთბობი,
 ფერიების დამთრობი,
 მწველზე მწველი ღიმილით
 აქროლება სულის?!
 უპეებით ვატარებ
 ზღვის და ზეცის ფერებს.
 ნისლი — მთების მანდილი
 მკლავზე გადამეფინა.
 ზურმუხტების შრიალი
 მხრებზე სიზმრად გადამდის
 და... ვიღლები, ძვირფასო,
 შენი მონატრებით.

ჯერ არ უხილავს ზეცას,
 ჯერ არ მოსწრია მიწას,
 ებ სიანკარე სულის,
 ებ სისუფთავე მზერის,
 ებ ძღუდარება გულის,
 ებ სინარნარე სმენის...
 ასე შორს როგორ გესმის,
 ასე შორს როგორ ხედავ...
 ჯერ არ უხილავს ზეცას,
 ჯერ არ მოსწრია მიწას,
 ჯერ არ სმენიათ ძეთა,
 ისეთი, როგორც დედა!

ნეტავი აახდინა სიზმარი!
 სულში მოწყარუნე ნათელი...
 ნეტავი, აახდინა!
 უფრო ლამაზი და ცისფერი
 მომეჩვენებოდა ის ჩვენი
 უცები გაოცება,
 ის ჩვენი ცრემლიანი სიცილი,
 ის ჩვენი სიყვარულის ფიალა,
 ლაყვარდით რომ იყო სავსე.
 ნეტავი, აახდინა სიზმარი,
 ჩიტის მოტანილი ზღაპარი...
 ნეტავი, აახდინა!..

უბრალონი?!

ქალაქ ბაგრატიულში სამოცდაათამდე საშუალო სკოლაა და არცერთი რვაწლიანი. ორმოცდამეხუთე საშუალო სკოლის დირექტორი, უკანასკნელ დრომდე, გახლდათ თედო შარიქაძე. იგი ოცი წელი დირექტორობდა სკოლას და ახლაც ამ თანამდებობაზე იქნებოდა, ისეთ სერიოზულ მიზეზს რომ არ შეეშალა ხელი, როგორიც გახლავთ — გარდაცვალება. თედო შარიქაძე მთავარდის ინფარქტმა იმსხვერპლა. არ იყო დიდი ხნის, ორმოცდაათს შარშან გადაშორდა. მიუხედავად იმისა, რომ ინფარქტი საუკუნის ყველაზე მოდური დაავადებაა, თედოს სიკვდილი ყველას გაუკვირდა, რაღა სკოლაში, თავის კაბინეტში, გაუსკდა გული მაინცდამაინცო, ხშირად გაიგონებდით ქალაქ ბაგრატიულში, განსაკუთრებით, თედოს გარდაცვალების პირველ კვირას. ცნობისმოყვარე ნაცნობებს ავიწყლებოდათ, რომ ინფარქტი უფრო ხშირად მეჭარხლეებს ბოსტანში ემართებათ, მექისეებს — აბანოში, ხოლო ლოკომოტივის მემანქანეებს — გაქანებულ მატარებელში. ამიტომ, ლოგიკა თუ სადმეა, თედო შარიქაძეს, თუ საინფარქტოდ ჰყავდა ღმერთს განწირული, სწორედ სკოლაში, თავის კაბინეტში, უნდა წვევოდა ეს საშინელი სენი. მაგრამ რაკი უმიზეზოდ არაფერი ხდება, თედოს სიკვდილის მიზეზსაც დაუწყეს ძებნა და ამაზეც ერთი მითქმა-მოთქმა ატყდა. რა არ ითქვა; აქაოდა, რევიზიამ აუწყა ნერვებით, აქაოდა, ჯილდოზე იყო წარდგენილი და უარი უთხრესო, აქაოდა, უფროსი ქალიშვილი რომ ქმარს გაშორდა, იმას დარდობდაო... ხომ იცით, ქვეყანა ჭრელია. ვილაცამ გაკვრით ისიც თქვა: ძმებმა კაკაურიძეებმა შეურაცხყოფისათვის სასამართლოში უჩივლეს და, უკეთეს შემთხვევაში, მოხსნით მაინც პოხსნიდნენ სამსახურიდან მოწაფის მშობლებთან უტაქტო დამოკიდებულებისათვისო. ეს მიზეზი ქალაქმა ყველაზე ნაკლებ დაიჯერა; ჯერ ერთი, თედო შარიქაძე შაქარივით ტკბილი კაცი იყო და მშობელს კი არა, მოწაფესაც არას ეტყოდა ხმამაღლა. მეორეც — ძმები კაკაურიძეები ბაგრატიულში ცოტამ იცოდა, რადგანაც სულ რაღაც ოთხი-ხუთი წლის ჩამოსახლებულები იყვნენ გოდოგნიდან. ნინოშვილის ქუჩაზე ვექილ წიფურიას სახლი შეეძინათ და ცოლშვილიანად (თითო ბავშვი ჰყავდათ) ორივე ძმა ერთად ცხოვრობდა და რაკი კაკაურიძეები ცნობილნი ჯერ არ იყვნენ, მათს შესახებ ჭო-

რიც არ გავრცელდა. ქალაქს რაღაცად უნდა უღირდე, რომ შენზე იჭორაოს.

ინფარქტი ისეთი წყეული სენია, რომ ხარივით ჯანბრთელსაც ბევრს დამართნია, სრულიად უსაბუთოდ და უსაბაბოდ, მაგრამ კაკაურიძეებსა და დირექტორს შორის მართლაც მოხდა პატარა უსიამოვნება. სხვა საქმე მაინც არაფერი გვაქვს, გიამბობთ და თქვენვე განსაჯეთ, უდევთ თუ არა წვლილი თედო შარიქაძის სიკვდილში ორ ძმა კაკაურიძეს, რომელთაგან უფროსი — კაკო ჯამ-ჭურჭლის გამქირავებელი პუნქტის გამგეა, ხოლო გოჩა კინოსტუდიაში უმცროს მხატვარ-გამნათებლად მუშაობს.

წლეულს, თორმეტ ივნისს, სკოლის დირექტორს — თედო შარიქაძეს განცხადებით მიმართა კაკო კაკაურიძემ, ჩემს შვილს — თამარ კაკაურიძეს ექვსი წელი შეუსრულდა და გთხოვთ მოსამზადებელ ჯგუფში (ნოლ კლასს რომ ეძახიან) ჩარიცხოთო. თედო კარგ ხასიათზე იყო იმ დღეს და ჰკითხა: — ვის კლასში ჩავრიცხოთო? როგორ ვის კლასშიო? კითხვა ვერ გაიგო კაკომ. — მოსამზადებელზე სამი მასწავლებელი გყავს — წულაძე, საბანაძე და კვაშალი. თქვენ ვისთან გირჩევნიათო? რომელიც უკეთესია მათ შორის, თუ კაცი ხარ, იმასთან ჩამირიცხეო, აბა, სხვას რას ეტყოდა კაკო. სამივე კარგია, მაგრამ რატომღაც ყველას ნორა კვაშალთან უნდა ბავშვის მოხვედრებაო, საიდუმლო გასცა დირექტორმა. ჰოდა, თქვენი ჭირიმე, კვაშალთან ჩამირიცხეთო, შეეხვეწა ჯამ-ჭურჭლის გამქირავებელი პუნქტის გამგე. ხომ გითხარით, დირექტორი იმ დღეს კარგ ხასიათზე იყო, თანაც თორმეტი ივნისი გახლდათ (კლასები ჯერ არ იყო დაკომპლექტებული) და თედო შარიქაძემ განცხადებას ირიბად დააწერა — „თამარ კაკაურიძე ჩარიცხოს ნორა კვაშალის ჯგუფში“.

შვიდ ივლისს დირექტორს მეორე ძმა — გოჩა კაკაურიძე ეახლა განცხადებით მისი ექვსი წლის ვაჟის ბახვა კაკაურიძის მოსამზადებელ ჯგუფში (ნოლ კლასში) ჩარიცხვის თაობაზე. დირექტორმა განცხადება დაიტოვა და გოჩა გააფრთხილა, ოცდახუთ ივლისს გამოცხადდით და შეიტყობთ, რომელ ჯგუფში იმეცადინებს თქვენი ვაჟიო. გოჩამ მადლობა გადაუხადა და წამოვიდა. დირექტორსა და მშობელს შორის მეტი არაფერი თქმულა. ნორა კვაშალის შესახებ არც გოჩამ იცოდა რაიმე და ამიტომაც მისთვის სულერთი იყო, ნოლ კლასს რომელი მასწავლებლის ხელში გაივლიდა მისი პირმშო — ბახვა კაკაურიძე.

ოცდახუთ ივლისს გოჩა კაკაურიძის მეუღლე — ტასო გულგახეთქილი დაბრუნდა სკოლიდან.

გოჩა — რა მოგივიდა?

ტასო — რაღა რა მომივიდა, გოჩა. კაცი საკუთარ სახლში საკუთარ შვილზე ტყუილს ამბობდეს, შეიძლება?

გოჩა — რა მოხდა?

ტასო — რაღა რა მოხდა. რამდენჯერ გკითხე, ჩარიცხულია ბახვა-

მეთქი? კიო. მიღა ერთხელ კიდე, გაარკვიე კარგად-მეთქი, არ გეუბნები?
ბოდი? მითხარი, არ მითქვამს?

გოჩა — რა მოხდა, არ მეუბნები?

ტასო — რაც ხდება, საერთოდ ის მოხდა ახლაც. თამრიკო თავიდან წულადის ჯგუფში ყოფილა ჩარიცხული და ბახვა — კვაშალთან. მიბრძანებულა შენი ძმა და თამრიკო კვაშალთან ჩაურიცხვინებია და ბახვა წულადესთან გადაუყვანიათ.

გოჩა — ვინაა კვაშალი, ან წულადე? პირველად მესმის.

ტასო — შენ პირველად გესმის ყველაფერი ამ ქვეყანაზე. კვაშალი სამაგალითო მასწავლებელი ყოფილა. მთელი ქალაქი მაგაზე ლაპარაკობს, წულადეც არ ყოფილა ცუდი, მაგრამ რატომ უნდა გაეკეთებინა ეს კაკოს ჩვენთვის?

გოჩა — ორივენი ერთ კლასში უნდა ყოფილიყვნენ, ერთმანეთს წაეწოდნენ. ასე არ დავთქვით?

ტასო — ჩემი არ ვეყურება? დათქმა კი არა, გადაუგდია ჩვენი ბავშვი და მის ადგილზე თავისი მიუღებინებია შენს ღვიძლ ძმას. არ შედის შენს ყურში ეს ამბავი?! (ტასომ ხმას აუწია).

გოჩა — სსს... ჩუმად, გაიგონებენ. ვინ გითხრა, რომ კაკოს გაუკეთებია ეს ამბავი?

ტასო — არ უთხრა არავის და, საქმეთა მმართველია იმ სკოლაში, ვერას გოგო, მამაჩემის მეზობლად ქვრივი ქალი რომ ცხოვრობდა, იმან მითხრა, თავიდან თქვენი ბავშვი კვაშალთან იყოვო, არ ვამცეთ, სორემ მომხსნის დირექტორი იმ დღესვეო.

გოჩა — ტყუილი იქნება ეს ამბავი. ვერას გოგოს წაქუსქუსებით დადიხარ ამხელა ქალი?

ტასო — ვერას გოგო მე ტყუილს არ მეტყვის. რაში ჭირდება ტყუილი. რა მოგებას ელის ამ საქმიდან?

გოჩა — მერე? არ უთხარი დირექტორს?

ტასო — ვინ მაღაპარაკა. იქ ქვეყნის მშობლები ირეოდნენ. ქალბატონო, მე არ ვიცოდი, თქვენ თუ კვაშალთან გინდოდათო. თქვენმა მეუღლემ განცხადება რომ მომიტანა, კვაშალზე არაფერი უთქვამს. წულადეც შესანიშნავი სპეციალისტიაო. ახლა ჯგუფები შევსებულია და ამ საქმეს არაფერი ეშველებაო.

გოჩა — სწორი უთქვამს, მე კვაშალის გვარი ახლა შენგან ვავიგე.

ტასო — მერე? რაღაც იღბლად, თუ ღმერთის ნებით, ბახვა კვაშალთან ჩაურიცხავთ და კაკოს ეს უნდა ექნა ჩვენთვის?

გოჩა — რა?

ტასო — რაც გითხარი, არ შეუშვი ყურში, ხომ? შენ არ ხარ ამ ბავშვის მამა? ჩვენი უყურადღებობით უნდა დაუჩაგროთ ბავშვი თავიდანვე? შენი ძმის ხუმტურებს უნდა ვამსხვერპლოთ ერთადერთი შვილი? ახლა

ფერება საფუძველი ყველაფერს. ნოლ ჯგუფშივე რომ წიგნს შეიძულებს,
მერე ისწავლის რამეს?

უნივერსალი
ბიბლიოთეკა

აქ ქალბატონმა ტასომ ტირილი დაიწყო.

იმ საღამოსვე გოჩა კაკოსთან ავიდა. ძმებს თოფურიას სახლი შუაზე
ქონდათ გაყოფილი, პირველ სართულზე გოჩა ცხოვრობდა, კაკო—მეორე-
ზე. პუნქტის გამგე ახალდაბრუნებული იყო სამსახურიდან, სადილობდა.

— მარგო! — გასძახა მასპინძელმა სამზარეულოს, — ის გულ-ღვიძლი
მოწვი ერთი, ტაფაზე. გოჩა მოვიდა!

— გამარჯობა, გოჩა. — მოისმა სამზარეულოდან.

— გაგიმარჯოს. — უპასუხა გოჩამ და დააყოლა — არ მინდა, გოგო,
არაფერი. ამწუთს ვისადილე, — სკამი გამოსწია და დაჯდა.

— როგორაა გოჩა საქმეები? — კაკოს დღეში შეიღჯერ რომ ენახა ძმა,
შეიღჯერვე ამ კითხვას მისცემდა.

— რაკა იქნება, — გოჩამ „ბორჯომი“ დაასხა და დალია, — არ იცი
ჩემი იღბალი? გემი რომ მაჩუქოს ვინმემ, ზღვა დაშრება.

— ხომ არაფერი გიჭირს, ბიჭო? — კაკომ მოკბეჩილი ბოლოკი ღრან-
ჭებში გააჩერა.

— ისეთი არაფერი.

ერთხანს სდუმდნენ.

— სკოლაში მიდიან, აბა, ჩვენი ბავშვები? — გოჩამ მაგიდაზე თითები
ააჩამაშა და ძმას შეხედა.

— აბა, რა მალე გავიდა დრო. — კაკომ წყალგარეული ღვინო დაისხა.

— ტასო იყო დღეს სკოლაში. — გოჩამ განზე გაიხედა.

— დღეს იყვნენ ხომ დაბარებულები? მარგო! — კაკომ ისევ სამზარეუ-
ლოს გასძახა, — დღეს ტასო სკოლაში ყოფილა, რატომ არ წახვედი შენ?!

— ხვალ მივალ, რაია საჩქარო! — მოისმა სამზარეულოდან.

— კაკო, — გოჩამ ფეხი-ფეხზე გადაიდო და ისევ განზე გაიხედა, —
თამრიკო ვის ჯგუფში ჩაარიცხვინეთ?

— რა ვიცი, ვიღაცა კვაშალიაო, დირექტორმა. ყველას ის ქალი სჯო-
ბიაო, ვითომ. ბახვაც იქ არ არის?

— არა. ბახვა სხვა ჯგუფშია, მაგრამ მაგას არა აქვს მნიშვნელობა, —
გოჩამ ოხრაბუშის ღერო აიღო, დაატრიალა და დადო.

— რას აქვია, მნიშვნელობა არა აქვს. ბიძაშვილები, აბა, ცალ-ცალკე
იქნებიან? ვერ უთხარით მერე? არ გქონდათ პირში ენა?

— ტასომ თქვა, თამრიკო კვაშალთან არისო და ჩვენი ბავშვი წულა-
ბესთან მოხვედრილა.

— ვისთან?

— წულაძე ყოფილა სხვა მასწავლებელი. ცუდი არც ის არისო, მაგ-
რამ რატომ უნდა მომხდარიყო ასე? — გოჩას ამ სიტყვებზე სამზარეულო-
დან მარგო გამოვიდა და მკლავებწაკაპიწებული კარებში გაჩერდა.

— თქმა უნდოდა თავიდანვე, ჩვენც როგორ გამოგვჩნა მხედველობიდან, მაგრამ საბუთები, გოჩა, თქვენ ჩვენს მერე არ მიიტანეთ? მაშინვე უნდა გეთქვა, ესენი ღვიძლი ბიძაშვილები არიან და ერთად გვინდა, ბატონოთქვა.

— მაჟალ და იმას ვიზამ ხვალვე. ან ჩვენსას გადმოვაყვანინებ აქეთ, ან თქვენსასაც გადავაყვანინებ კვაშალთან, — თქვა კაკომ.

— ახლა შეგსებუდლია კვაშალთან ადგილები და ვერაფრით ველარ ვიზამ მაგ საქმესო, ტასოსთვის უთქვამს დირექტორს, — გოჩას ხმაში გაბრაზების საში გაკრთა.

— მაგათ ასე იცინა თქმა. უსაშველოა ახლა ვითომ? — დონიჯი გაიკეთა მარგომ.

— კაკო, — გოჩა თავის თითებს დასცქეროდა, — თავიდან კვაშალთან იყო თამრიკო?

— რას ჰქვია თავიდან? — კაკომ მწნილიანი თეფში განზე გასწია.

— რომ მიხვედი პირველად სკოლაში, იცოდი კვაშალი ვინ იყო?

— რა ვიცოდი თავიდან კვაშალი მე? დირექტორს ვკითხე, რომელიც უკეთესია, იმასთან ჩამირიცხე-მეთქი.

— და, კვაშალთან ჩავრიცხავო, იმან გითხრა?

— ჰა, რავა, რა იყო?

— არაფერი... ისე... — გოჩა წამოდგა და ფანჯარასთან მივიდა.

— შენ რაღაც არეულად ლაპარაკობ დღეს. — უფროს ძმას ჭიქა ხელში შეაცივდა — და რაღაც გაწუხებს, ვერ იტყვი პირდაპირ?

— არაფერი არ მაწუხებს მე და არ ვარგა ასე.

— რა არ ვარგა, ბიჭო, შენ ხომ არაფერი დაგსიზმრებია წუხელის?! — კაკომ ხმას აუწია.

— არ უნდა მომხდარიყო ასე. ამას ვჩივი მე. ჩვენს შორის შენი ბავშვი და ჩემი ბავშვი არ უნდა იყოს.

— არ გრცხვენია, გოჩა, შეენ? — ლაპარაკში მარგო ჩაერია — რა შენი ბავშვი და ჩემი ბავშვი, შე კაცო?

— გაჩემდი, ქალო, შენ! — კაკო წამოდგა და ძმას მიუახლოვდა — სრულ ჭკუაზე ხომ ხარ, ძმაო, შენ? ესე იგი, ჩემი ბავშვი ჩავარიცხვინე კვაშალთან და შენი ამოვარიცხვინე? თუ რაის თქმა გინდა, გამაგებინე ერთი კაცურად.

— არაფერი, არაფერი, ბატონო. გითხარი რამე? — მე უბრალოდ გკითხე, მაინტერესებდა. გაბრალებ რამეს? თქვენ კარგად იყავით და თუ ასეა, სულ არ გავაჩერებ მაგ სკოლაში. მაგაზე გაწყენინებ უფროს ძმას?

გოჩა შეტრიალდა და ჩქარი ნაბიჯით გავიდა.

— მოიცა, ბიჭო, მე შენ გელაპარაკები! — მიაყოლა კაკომ, მაგრამ ძმა უკვე კიბეზე ჩარბოდა.

— ა, სულელი! თუ გინდა! — ხელები გაშალა კაკომ და ცოლს შეხედა.

სუსტად ნახევარი საათის შემდეგ მარგო ჩავიდა მაზლის ოჯახში და თითქმის ამის მსგავსი საუბარი ჰქონდა ტასოსთან. ტასო პირდაპირ ბრალს არ სდებდა, მაგრამ მიაწინებდა, რომ თითქოს ყველაფერი იცოდა იმის შესახებ. თუ როგორ ვადარიცხეს მისი ბახვა კვაშალის კლასიდან წულაძის კლასში.

მეორე დღესვე გავარდა კაკო სკოლაში. სკოლის დირექტორს პედსა-პეცო დაემთავრებინა და დადლილს სახე ჰაერმწმენდისათვის მიეშვირა.

— ბატონო თედო... — უფროსი ძმა კაკაურიძე კარებში გაჩერდა.

— მობრძანდით, — თედომ ვერ გაიხსენა, სად ენახა ეს კაცი.

— მე თქვენი მოწაფის მშობელი ვარ, ნოლ ჯგუფშია ჩემი გოგო, თა-მრიკო კაკაურიძე.

— მერე? ოქრო მასწავლებელთან მოხვედრილა. შემჭამეს პირდაპირ. რომ იცოდეთ, რა ამბავი იყო დღეს პედსაპეცოზე. ოცდახუთი განცხადება მაინც მაქვს აგერ უჯრაში. ყველა კვაშალთან გადაყვანას მოითხოვს.

— პატივცემულო თედო, — კაკომ თავზე ხელი ჩამოიხსვა — მე თქვენი ისეთი მაღლობელი ვარ, მეტი რომ არ შეიძლება, მაგრამ იმისი არ იყოს, თქვენმა სიკეთემ გამათამაშა და უნდა გთხოვოთ, მეტი გზა არა მაქვს:

— ბრძანეთ, ბატონო.— თედომ ჰაერმწმენდის დილაქს თითი და-აჭირა.

— ჩემი ძმიშვილი შემოვიდა წლეულს თქვენთან ნოლ ჯგუფში კიდე-ორი ძმები ვართ, ბატონო, ჩვენ.

— მერე?

— ის წულაძესთან მოხვედრილა და...

— გადმოვიყვანო ახლა კვაშალთან?

— თუ არ გეწყინებათ, ბატონო.

— არაფრით არ გამოვა, ჩემო კარგო, ახლა ეგ. ველაპარაკე მე, რძალი იყო, ალბათ, თქვენი. ჭაჭტის ამბავია. ჯერ წულაძე რას იტყვის, სწავლა არ დაწყებულა და ან ჩარიცხვა რა იყო, ან გადაყვანა რა არისო. მეორეც— კვაშალთან უკვე არცერთი ადგილი აღარა მაქვს. და მესამეც — ეგ ერთი რომ გავაკეთო, უნდა დავიხურო ქუდი და წავიდე ამ სკოლიდან. იცი, რა ამბავს ამიტეხავენ სხვა მშობლები? რატომ კაკაურიძის ბავშვი გადაიყვა-ნეთ კვაშალთან და არა ჩვენიო. გესმით ახლა ეს ამბავი?

— როგორ არ გვესმის, ბატონო, მაგრამ თუ არ დაგვაკარგვინებ ძმებს ერთმანეთს, კარგს იზამთ!

— კაი ახლა, შე კაცო. დავიჯერო ახლა, ასე სუსტი ძაფითაა ნაკერი თქვენი ძმობა? — თედომ ხელები გაშალა და საგარძელს გადაეყრდნო.

— არ იცით თქვენ, ბატონო, ჩემს რძალს გაუხელებია ჩემი უმცროსი ძმა, ვითომ მე მეთქვას თქვენთვის, ბავშვებს ერთ ჯგუფში ნუ მოახვედ-რებთქვია.

— არ გეწყინოს და გლაზა ენის რძალი გყოლია.

— ეგ კიდეც არაფერი. ვითომ თავიდან ჩემი ბავშვი წულაძესთან ფილიყოს. ვითომ მე მოვსულიყო თქვენთან და ჩემი ბავშვი აქეთ გადმომეყვანოს და ჩემი ძმისა — იქეთ.

თედო მოიღუშა.

— არ გქონია სახუმროდ საქმე. მერე შენი ძმა ასეთ კაცად გიცნობს? ეგ რომ უთხრა, არ დატუქსა თავისი ცოლი?

— ეგ კი არა, მე დამიწყო წუხელის დაკითხვა, მომიყევი ერთი, რანაირად მოხვდა თქვენი ბავშვი კვაშაღთან და ჩემი წულაძესთანო. — კაკოს პართლაც შეწუხებული სახე ჰქონდა და თედოს ეჭვის ნაპერწკალიც გაუქრა.

— თქვენი სახელი, ჩემო კარგო?

— კაკო, ბატონო.

— ჩემო კაკო, პატარა ხანს უნდა მოვითმინოთ, სხვა გზა არ არის. ჩაიაროს ამ სექტემბერმა. მიწყნარდეს პატარა ეს ხალხი და გაძლევ პირობას, რომ ოქტომბრის დასაწყისში გაგაკეთებ მაგ საქმეს. ერთი ბავშვის დამატების საშუალება ახლაც მაქვს, რომ არ დაგიმალო, მაგრამ ხომ ვითხარი, სხვები ჩამომახრჩობენ.

— მაშინ, ერთ რამეს გთხოვ ბატონო თედო, — კაკომ ისევ ჩამოიხვია თავზე ხელი, — ჩემი გოგო, თამრიკო კაკაურიძე, გადაიყვანე წულაძესთან და ბარედამ ერთად იქნებიან. ნუ ალაპარაკებ ჩემს რძალს, შემოგვევლე.

— რა იყო, შე კაცო. ასე დაგაშინა ამ რძალმა? ერთ თვეს ვერ გასძლებენ? — ცოტა არ იყოს, ეწყინა თედოს, — უთხარი, პირობა მომცა იმ კაცმა, ერთ თვეში გადაიყვანსოქვია. მე მგონი, შენსკენ ვარ. არ არის ასე?

კაკოს მუტი არაფერი უთქვამს. ბოდიში მოუხადა დირექტორს და დაფიქრებულმა გამოაბიჯა.

ოცდარვა აგვისტოს შეკეთებული მერხები ჯერ კიდევ არ იყო მოტანილი სკოლაში და დირექტორი ნერვიულობდა. მუდარისა და მუქარის სიტყვებს ჩასძახოდა ყურმილს, როცა მასთან ტასო შევიდა. თედომ მარცხენა ხელით სკამზე მიუთითა და ტელეფონზე ლაპარაკი რომ დაამთავრა, შემოსულს გაანდო თავისი აღშფოთება.

— ხკალ-ზეგ პირველი სექტემბერია. ვერ ვიპოვე ინსტანცია ჯერ ამხელა ქვეყანაზე, რომელიც პასუხს მოთხოვს სარემონტო კანტორას, სკოლა რატიმ დააღალატეო. გინახავთ ასეთი რამე? პასუხისმგებელი, კაცო, არავინ არაფერზე არ უნდა იყოს? მთელი ზაფხული იქ ეყარათ მერხები და ხელი არ ახლეს. კერძო შეკვეთებს იყვნენ გადაყოლილი. ახლა მოკიდეს ვითომ ხელი. ორი კაცი შეძლებს ამხელა საქმეს? სკოლის საქმე მუქთი საქმეა და არ უნდა არავის. ვისაც კი დავურეკე დღეს, რა ვქნა მეო, ყველამ ასე მიპასუხა. მე რა ვქნა, გეკითხები, ქალბატონო? სად დავსვა ბავშვები, პირველ სექტემბერს რომ მოვლენ სკოლაში?!

ტასომ თქმით არაფერი თქვა, მაგრამ გულის სიღრმეში გაეხარდა,

რომ დირექტორმა გულისტკივილი გაუზიარა. გოჩა კაკაურიძის მეუღლეს ახლა მერხები ნაკლებად აინტერესებდა.

— გისმენთ, ქალბატონო.

— მე... ისა... გუშინწინ ვიყავი თქვენთან, კაკაურიძის დედა ვარ. კვაშალთან ბავშვის გადაყვანის თაობაზე, თუ გახსოვთ. — ტასო კაბის ქამარს ნერვიულად ათამაშებდა და დირექტორს არც კი უყურებდა.

— ხომ ვუთხარი გუშინ თქვენს მაზლს, ქალბატონო, ეს ერთი თვე მაცალეთ და გადავიყვან-მეთქი. რა არის, ბოლოსდაბოლოს, ერთმანეთს არ ენდობით, თუ მე გგონივართ მატყუარა, ვერ გავიგე. ახლა ვერაფრით ვერ გავაკეთებ მაგ საქმეს...

— პატივცემულო, — ტასომ სიტყვა გააწყვეტინა დირექტორს, — მე ახლა მაგ საქმეზე არ მოვსულვარ, თუ გინდათ, სულ ნუ გადაიყვანთ. რა მოხდა, კაცმა რომ თქვას, იყოს იმ წულაძესთან, რა ვუყო ახლა. მე სხვა რამ მაინტერესებს.

— ბრძანეთ, ქალბატონო.

— ჩემი მაზლი თქვენთან ივნისში იყო პირველად?

— არ მახსოვს. კი, მგონი.

— მაშინვე ჩარიცხეთ თქვენ მისი გოგო კვაშალთან?

— მაშინ მქონდა საშუალება, ქალბატონო. მითხრა იმ კაცმა, კვაშალთან მინდაო და არ ვაწყენინე. თქვენც რომ დროზე გეთქვათ, სანამ შეივსებოდა, თქვენსასაც იმასთან ჩავრიცხავდი. ნეტავი, არ მუშაობდეს ეს ოჯახ-ქორი კვაშალი სულ ამ სკოლაში!

— ბატონო თედო, — ტასოს ლოყებზე ერთბაშად წაეკიდა ალმური. — მერე თუ იყო კაკო თქვენთან?

— ვინ კაკო?

— ჩემი მაზლი.

— არა, გუშინ ვნახე მეორედ.

— გაიხსენეთ, აბა, კარგად. ჩემი ბიჭი — ბახვა კაკაურიძე, რომ შემთხვევით კვაშალთან იქნა ჩარიცხული, არ მოვიდა კაკო და არ გთხოვათ — თამრიკო ჩამირიცხე კვაშალთან და ბახვა — წულაძესთან მიაწერეო?

— არა, არ ყოფილა მაგისტანა შემთხვევა, ქალბატონო.

— კარგად გაიხსენეთ, ძალიან გთხოვთ.

— რა გავიხსენო, რაც არ ყოფილა.

ტასომ ქმარს ხელი უშვა და დირექტორისაკენ გადაიხარა.

— ჩვენს შორის დარჩება, ბატონო. ვფიცავ იმ ერთ შვილს, ამ ოთახიდან არ გავა ეს ამბავი. მარტო მე მითხარით.

თედოს სიბრაზისაგან ყელში ბურთი მოაწვა და სუნთქვა გაუძნელდა.

— რა დაკითხვას მიწყობთ, ქალბატონო? რა საიდუმლო გაგანდოთ? ტყუილი გითხრათ? რაშია საქმე? თქვენ რაღაცაზე ვერ მორიგებულხართ?

ოჯახში და მე მჭამთ? როგორ ფიქრობთ ახლა, მეტი საქმე არაფერი მაქვს მე?! არაფერი
შეზღუდულია

— რა იყო, ბატონო, რა გაყვარებთ? — ტასო წამოდგა და კედელზე მიჩურჩინის სურათს შეხედა.

— ბოდიშს ვიხდი, ქალბატონო, მაგრამ თქვენც უნდა შეხვიდეთ ჩემს მდგომარეობაში, — თედომ ნერვები დაიოკა, — გითხარით წესიერად, აგიხსენით, თქვენი მაზლი ადრე იყო, ივნისში და მთხოვა, ბავშვი კვაშალთან მომიხვედრეო. მერე აღარ მოსულა, რაზე უნდა მოსულიყო? გუშინ მოვიდა და მეხვეწა, ნუ მიწყენინებ ჩემს ძმა-რძალს, იმათი ბავშვიც კვაშალთან ჩამირიცხეო. არ მქონდა საშუალება და უარი ვუთხარი. რაში ვარ მე დამნაშავე, ვერ გავიგე!

— თქვენ ასე ყვირილით ელაპარაკებით ყველა მშობელს?! — ტასო აიპრიზა.

— ყვირილი რა შუაშია. ცოტა ხმას ავუწიე და ბოდიში მოგიხადეთ. რა ვქნა მეტი, ქალბატონო.

სტუმარს მეტი არაფერი უთქვამს, შეტრიალდა და კარი გაიჯახუნა. კარის გაჯახუნება გამოქცეულის პერიოდიდან არ მოდის. იგი ადამიანებმა უფრო გვიან ისწავლეს, მასპინძლის მიმართ უპატივცემულობის გამოსახატავად.

ოცდაცხრა აგვისტოს დირექტორის კაბინეტში უმცროსი მხატვარ-გამნათებელი გოჩა კაკაურიძე იჯდა და ხელისგულს ისრესდა.

— ბატონო, ხომ ავუხსენი გუშინ თქვენს მეუღლეს ყველაფერი. ცოტა გამიგულისდა კიდეც. ეს იყო, მეტი არაფერი ყოფილა ჩემსა და თქვენს შორის.

— ჩემი მეუღლე სხვა არის, პატივცემულო. ქალია მაინც, რაც უნდა იყოს. მე ძმა ვარ და ჩემთვის მინდა ვიცოდე. თუ წინ დაგხვდეთ ეს ნათქვამი, კაცი არ ვიყო.

— რა გინდა, გამაგებინე? — თედო გრძნობდა, რომ წონასწორობას კარგავდა.

— ხომ იყო თავიდან ჩემი ბავშვი კვაშალთან?

— ვინ გითხრათ?

— მე გეკითხებით. ისე, ჩემთვის მაინტერესებს.

დირექტორი წამოდგა. კარადასთან მივიდა. საქაღალდე გადმოიღო. კარგა ხანს ფურცლა და მერე გოჩას დაუღო წინ.

— ა, ნახე. ეს არის თქვენი ძმის — კაკო კაკაურიძის განცხადება, წაიკითხე რა აწერია: „თამარ კაკაურიძე ჩაირიცხოს ნორა კვაშალის ჯგუფში“. ახლა თარიღი ენახოთ, თორმეტი ივნისი ხომაა ეს? ახლა შენი განცხადება მოგძებნოთ, ა, აგერაა ესეც. აწერია რამე? არ გითქვამს შენ მაშინ, კვაშალთან მინდაო. ხომ არ გითქვამს, რას მერჩი, აბა, მე?

— არაფერს, ბატონო, კი არ გერჩით. მე უბრალოდ მინდა გაგება ჩემი შვილი რანაირად მოხვდა, აბა, კვაშალთან?

— ვინ გითხრათ? რანაირად მოხვდებოდა თქვენი შვილი კვაშალთან, როცა აგერ აწერია განცხადებას თორმეტ ივნისს — თქვენი ძმიშვილი, რა ჰქვია, ა, თამარიკო კაკაურიძე ჩამირიცხავს.

— ბატონო, მე საჩხუბრად კი არ მოვსულვარ. — გოჩა წასვლას არ აზივებდა — ჩემთვის მინდა ვიცოდე. ამას კი არაფერი მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ, ისე, ყოველ შემთხვევისთვის... იმ შვილიშვილებს გაუიცებთ, ზომ გადაგაყვანინათ კაკომ წულაძესთან ჩემი ბავშვი?

— არა! არ გესმის რა არის „არა“?

— აბა რანაირად მოხვდა წულაძესთან?

— სადაც თავისუფალი ადგილი იყო, იქ ჩავრიცხეთ, — თედოს ტუჩები გაუთეთრდა და ცივმა ოფლმა დაასხა, მარცხენა ხელი ისე დაუმძიმდა, ყურმილსაც ვერ აიღებდა, ახლა ტელეფონს რომ დაერეკა.

— არ გავა ჩემგან ეს ამბავი, ბატონო. ჩვენ ძალიან ტკბილი ძმობა გვაქვს. მე მათხარით მარტო.

— არ გრცხვენია, ბიჭო, შეენ? — თედომ შუბლზე ცივი ოფლი მოიწმინდა. — რას აკეთებ, არ უფაქრდები? რატომ ხარ ასე მონდომებული, შენი ძმის ცუდკაცობაში დარწმუნდე. ასეც რომ ყოფილიყო, რას გაძლევს შეს ეს?

— არაფერს. ჩემთვის მეცოდინება.

— ასე რამ მოგიშალათ ნერვები? ასე რამ შეგაძულათ სიცოცხლე? ჯერ ერთი, მართალია ის კაცი შენთან და, კიდევ რომ გაეკეთებინა მას ეს ამბავი შენთვის, ასე უნდა გამოდგე გამომძიებლად ქუჩაში?

— იმას სიტყვას არ ვეტყვი, ჩემთვის მეცოდინება. — ჯიუტად იმეორებდა გოჩა.

— რად ვინდა მერე ამის ცოდნა? ძმის საგლახის გაგება დარდის მეტს რას მოგიმატებს. შარზე ხარ? მიზეზს ეძებ? გინდა, დაკარგო დედმაშიშვილი და ფაქტებს აგროვებ? წადი ახლა, თუ კაცი ხარ, და ამ საკითხზე მეტი აღარ მოხვიდე ჩემთან. ვფიქროვ ორ შვილიშვილს, რომ შენს ძმას არ უთქვამს ჩემთვის — ჩემი ძმიშვილი კვაშალთან ნუ იქნებაო. პირიქით, ვუშინწინ მეხვეწა: ჩემი ბავშვიც წულაძესთან გადაიყვანე, რომ ორივე ერთად იყოსო.

თედო წამოდგა და აქით სტუმარს აგრძნობინა აუდენცია დამთავრებულიაო.

— კარგი, ბატონო... რაზან ასთეა... თუ არ მეტყვით, ნუ მეტყვით, ისე... მე სათქმელად კი არა... ჩემთვის მინდოდა მცოდნოდა.

— რა გცოდნოდა, ტყუილი?

— არა, მართალი.

— მართალი არ გინდა შენ! შენ სიმართლის გასაგებად არ ხარ მოსული. შენ გინდა, რომ შენი ძმა ცუდი კაცი იყოს. და გული გწყდება, რომ ასე არ არის. ა, ასეა ეს, თუ სიმართლე გინდა! — თედო სიბრაზისაგან ცახცახებდა.

— თქვენს ადგილზე მე ცოტა ნერვებს ვუმკურნალებდი და თქვენი საყვირალი არავინ არ არის აქანა! — გოჩამ კბილებში გამოსცრა და კარებამდე რომ მივიდა, კიდეც უნდოდა რაღაც უფრო მწარე ეთქვა, მაგრამ თავი შეიკავა და გავიდა.

ოცდაათ აგვისტოს თედო შარიქაძე დილის ცხრა საათზე სკოლაში რომ მივიდა, სახტად დარჩა, მოსაცდელში ძმები — კაკო და გოჩა კაკაურიძეები ისხდნენ ერთმანეთისაგან საკმაოდ დაშორებით. დირექტორის დანახვისთანავე ორივენი წამოდგნენ და კარგა ხანს ერთმანეთს ეპატიუებოდნენ კაბინეტის კარებთან. თედომ ჭილოფის ქუდი რომ ჩამოჰკიდა და ფარდა გადასწია, ძმები უკვე მაგიდას შემოსხდომოდნენ.

— ბატონო თედო, — კაკომ დაიწყო. — საჩოთირო საქმეზე ვართ მოსული და უნდა ვაგვიგო.

— არაფერი საჩოთირო არაა ეს. — ჩაურთო გოჩამ.

— მე ვუთხრა, თუ შენ ეტყვი? მერე ამაზეც არ მომდო შარი. დაიწყე, აბა, შენ! — კაკომ ძმას შეხედა.

— მე რა დავიწყო. ჩემთვის ყველაფერი გარკვეულია. შენ მომიყვანე აქ და შენ დაიწყე. — გოჩამ, როგორც გულისმოსვლის დროს იცოდა, განზე გაიხედა.

— ბატონო თედო, მე მიცნობდით თქვენ აღრე? — ჰკითხა კაკომ.

— არა.

— ჩემზე დაგირეკათ, გთხოვთ ვინმემ რამე?

— არა.

— ზღაპარს ნუ მოჰყვები ახლა. რაც გვაინტერესებს, ჰკითხე და წავიდეთ. არ ცალთა ამ კაცს ჩვენთვის. — გოჩა თითების ტკაცუნს მოჰყვა.

— ჩემი ბავშვი თამარ კაკაურიძე ვისთან არის ჩარიცხული, ბატონო თედო? — კაკოს ხმაში ტირილი იგრძნობოდა. ეტყობოდა, უმძიმდა დირექტორთან ამ საკითხზე საუბარი.

— მაგას კი ნუ ეკითხები, თავიდან ვისთან იყოთქვა, ასე ჰკითხე. — ცხარობდა გოჩა.

— თავიდან ვისთან ჩარიცხეთ ჩემი ბავშვი, პატივცემულო თედო?

— კვაშალთან. — თედოს ნესტოები გაუთეთრდა.

— გოჩას ბახვა?

— წულაძესთან.

— ხომ არ მომხდარა ასეთი რამ, ბატონო თედო, მიუხედავად თქვენი 12 ივნისის რეზოლუციისა, გოჩას ბიჭი კვაშალის ჯგუფში აღმოჩნდა და ჩემი გოგო წულაძესთან?

— არ მომხდარა.

— თუთიყუშით ნუ ელაპარაკები. შენ ასე ჰკითხე: მე მოვედი თუ არა და გოჩას ბავშვი კვაშალიდან წულადის ჯგუფში გადაგაყვანინე თუ არა-თქო და ამით დამთავრდება ყველაფერი. — კიდეც ერთხელ ჩაერია საუბარში გოჩა.

დირექტორს თვალთ დაუბნელდა. თითქოს ისარი გაურჯვესო, ბეჭის ქვემოთ ზურგი აეწვა და თითქოს ყელში ხელს უჭერენ და უნდა ორიოდ სიტყვის თქმა მოასწროსო, იყვირა:

— ჩემს მოსაკლავად მოხვედით?! გადით ორივენი აქედან! შემირცხვენია თქვენი ძმობა, თქვენი კაცობა, თქვენი ადამიანობა. თქვე გლახის ჭირებო, თქვენ!

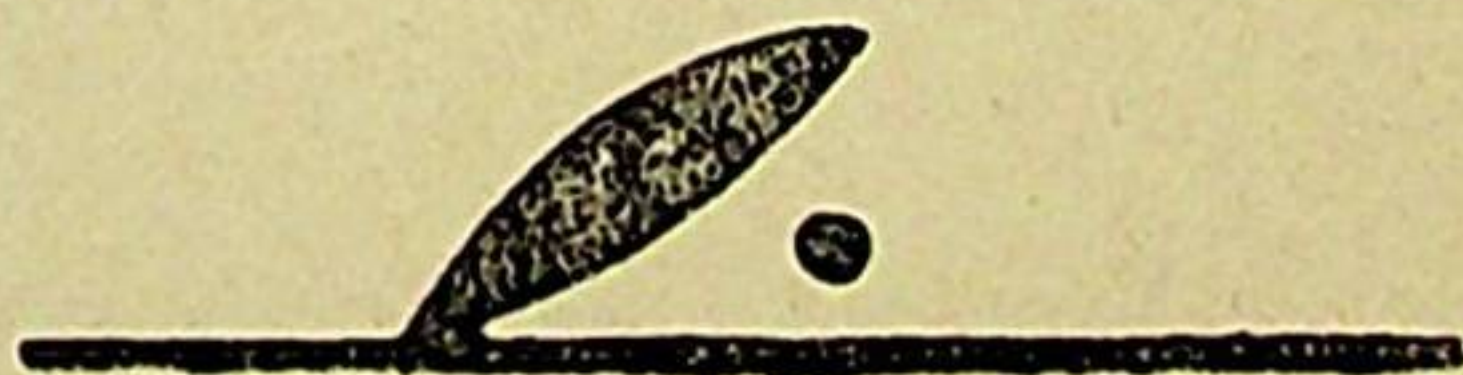
სავარძელში მოწყვეტით ჩაეშვა და გული შეუღონდა. კაკაურიძეები გაფითრებულნი გამოცვივდნენ დირექტორის კაბინეტიდან და მდივან გოგონას დაუბარეს — ცივი წყალი შეუტანე შენს ფსიხ დირექტორსო.

გასაოცარი რამ მერე მოხდა: ძმებმა — კაკო და გოჩა კაკაურიძეებმა ორმოცდამეხუთე სკოლის დირექტორს — თედო შარიქაძეს სასამართლოში უჩივლეს — თავის კაბინეტში, სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას, ჩვენ, სათხოვნელად მიღებაზე მისულ მშობლებს, შეურაცხყოფა მოგვაყენაო.

სექტემბერმა ისე გაიარა, რომ თედო შარიქაძე ყოველ მეორე დღეს სამოქალაქო საქმეთა გამომძიებლის წინ იჯდა და ჩვენებებს აძლევდა.

საქმე სასამართლომდე არ მისულა. ხუთ ოქტომბერს თედო შარიქაძე თავის კაბინეტში იპოვეს ორივე პარკუჭის (წინა და უკანა) ინფარქტისაგან გულგაგლეჯილი. სასწრაფოს ექიმმა დაინახა თუ არა სულთმობრძავი, კარებშივე თქვა—ინფარქტია, რაკი ღუჟი მორეჯია, აღარაფერი უშველისო.

ჩემი საქმე რომ იყოს, სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მივცემდი და, როგორც მკვლელებს, საჯაროდ გავასამართლებდი ძმებს — კაკო და გოჩა კაკაურიძეებს, ქალბატონ ტასოს და ქვრივი ვერას გოგოს — ორმოცდამეხუთე სკოლაში საქმეთა მმართველად რომ მუშაობს.

შ ე მ ო დ ბ ო მ ა

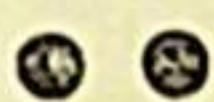
აგვისტომ მწიფე მტევნებზე მიიძინა,
 ილიმებიან ტევრიდან ლელვები,
 ძეწნებმა საკინძე გაიხსნეს,
 გადამშრალ რუებში ჩააწყვეს ფეხები.
 ტყემლებმა ოქროსფრად მოირთეს მკერდები
 და ლოყებდამსკდარი ატმები
 ელიან სულ პირველ ტკივილებს, შეხებას,
 ვით პირველ თოფების გასროლას.
 აგვისტომ მწიფე მტევნებზე მიიძინა,
 ილიმებიან ტევრიდან ლელვები.
 დავდივარ...
 გაორება მესიზმრება...
 და ტანი შემძიმება...
 და ხეებს ვეხლები...

მ ო ნ ა ტ რ ე ბ ა

გამოაღვიძებს აპრილის დილა
 ტევრებში კვირტებს
 და სიმწვანეზე თვალახელილი
 იმილი ფეთქავს...
 გადაიფენენ ნუშები მკლავზე
 პირველ სითეთრეს,
 როგორც ქაოქათა ჩვილის პერანგს
 პირველად დედა...
 შემოიფარებს ქაღალდმერთი ზეწარს,
 ჩამოიცილება თეთრი ღრუბელი,
 ...მომენატრები შუა ქუჩაში
 და რძის სურნელით მევსება უბე...

შენი თითები,
თეთრი თითები
და ქოხი, ცელქი ფოთლების ქოხი...
მორჩა, ველარსად ვერ გამოვჩნდები,
ლოყაზე წითლად მახატია შენი ტუჩები,
ბაგეზე ჩუმი, ბავშვური ოხვრა...
რა უნდა მოხდეს ამაზე მწარე,
ამაზე მწარე რა უნდა მოხდეს?...
უბეში მიღევს ნამგალა მთვარე
და შენთან ერთად ღამეს ვაოენებ...

მე ახლაც მტკივა თეთრი მუხლები,
მე ახლაც მტკივა ჩემი სხეული —
ცხრა თვის უგონო სინაზის შემდეგ,
როგორც ქარისგან დაღეწილ ტოტებს...
და ფერი ვარდის,
და სიმწრის ოფლი,
ვით ცვარდანაყარ ატმის ყვავილებს,
შერჩა ჩემს ლოყებს...
მე ეხლაც ისე, ბურანში მესმის
შენი ხმა — ტკბილი,
და შენი ფეთქვა...
ვით იდუმალი ამოძახილი,
ვით საკუთარი ძარღვების ექო...
ძზე ჩამოვიდა,
ჩაენოთ თვალებს,
მზე მხრებზე მადგამს ოქროს გვირგვინებს,
სითეთრით, შენი სხეულის გვარად.
რთავენ და რთავენ ჩემს ყრუ ტკივილებს...
ზეცას შესცინის პირველი კვირტი,
დღესასწაულობს ჩემი სინედლე
და შეცნობილი მიწის სიკეთე
ცრემლად ჰკიდია ჩემს ლურჯ წამწამებს...

რა ერქვა, მაინც, იმ თეთრ ღამეს,
მზის დაბნელება, თუ... სიყვარული?...
შემოაძარცვეს ტანზე ქარებმა
ნუშებს სამოსი
და ყვავილები ზღვისკენ გარეკეს...
დილით კი ცაზე, უმანკო ცაზე
ეხატა ქალის თეთრი პერანგი,
და კაოცება უკიდევანო,
და წყვილი ცრემლი...

მე და შენ...

მე და შენ...
ასეც უნდა ვყოფილიყავით,
შუბლზე გვეწერა ბედის წყალობა...
ვზიარებოდი მე შენს სითბოს,
სითბოს და ძალას,
შენ — ჩემს ქალობას...
მე და შენ,
მაგრამ ხშირად ამიხირდება
ვერ დათმობილი ჩემი ბავშვობა,
ჩამოვა ციდან
და ჩვენს შორის გაირინდება
უმანკოება...
მე და შენ,
ასეც უნდა ვყოფილიყავით,
შუბლზე გვეწერა ბედის წყალობა,
მე და შენ,
ასეც უნდა ვყოფილიყავით...
...და მაინც როგორ მიჭირს შენთან
ჩემი ქალობა..

განყოფილება

„სასროლე“ ჰქვია ლაღო გუდიაშვილის ერთ სურათს: დიდმა მხატვარ-მა ქალებს ხელში თოფი დააჭერინა...

არამგონია, დედაჩემს ოდესმე ენახა ეს სურათი.

მანამდე არც თოფი აეღო ხელში...

არც გასროლა იცოდა...

ოცდაექვსი წლისას ოთხი შვილი ჰყავდა, მეხუთეს მუცლით ატარებდა.

მაგრამ როცა დასჭირდა, თოფიც აიღო ხელში და კიდეც გაისროლა... ბოროტ კაცს ესროლა.

ადამიანი იმიტომაც ბოროტია, რომ ყველაფერს ცუდი თვალთ უყურებს, შური ახრჩობს, ორგული და კაცთმოძულეა.

ჰოდა, ერთმა ასეთმა ბოროტმა კაცმა მამაჩემი ამოიღო მიზანში:

მშობლები, ბებია-ბაბუა და ბიძა-ბიცოლები ერთ წელიწადს სახადით რომ ამოეხოცა, თვითონაც — ექვსი თვის ერთადერთი ბიჭიც რატომ არ მიჰყვა მათ და ოჯახი რატომ არ გადაშენდაო?..

რატომ გაზარდა მამიდამო?..

რატომ აღადგინა გაძარცულ-გაპარტახებული ოჯახიო?..

რატომ ჰყავს ქმარ-შვილის მოყვარული ცოლიო?..

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველი დღიდანვე რატომ მიიღეს სამსახურში, ისიც სახალხო მილიციაშიო?..

რატომ იცის წერა-კითხვაო?...

მის გოგონებს რატომ არ ახურავთ ჩადრი და პირახდილი რატომ დადიან სკოლაშიო?..

კოოპერატივში კაცმა ფული რომ გაფლანგა, ნამუსი რატომ არ შე-
უნახაო?..

რატომ იყიდა ჩაის ჭიქებით, რატომ წევს რკინის ზამბარებიან საწო-
ლზეო და სასტუმრო ოთახში რატომ ააკრა ნახატებიანი შპალერიო?..

რატომ და რატომ!..

ხედავთ, რამდენი მიზეზი ჰქონდა ბოროტ კაცს მეზობლის შესაქულე-
ბლად?

შხამ-სამსალით გაგუდული სულ გადაირია, მამაჩემი კომუჯრედმა
პარტიის წევრობის კანდიდატად რომ მიიღო, ბათუმში რომ გადაიყვანეს
და საპასუხისმგებლო თანამდებობაზე დანიშნეს.

ახლა დამიდგა დროო, იფიქრა ბოროტმა კაცმა და შეუდგა გეგმების
შედგენას. ჯერ ოჯახის მარტოხელად დარჩენილი დედის და მცირეწლო-
ვანი შვილების დაშინება იყო საჭირო. დანარჩენი შემდეგ გაკეთდებოდა.

კვირა დღეს მამა სახლში რომ იყო, ოჯახს მშვიდად ეძინა, მაგრამ
როგორც კი წავიდოდა, ვაი იმ ღამეს და იმ ძილს! საწოლი ოთახის კედე-
ლთან, სადაც ბავშვების ლოგინი იყო გაშლილი, შუაღამეზე ატყდებოდა
ფხაჭუნი და საშინელი ღმუილი, შიშისაგან ადამიანს ჭკუაზე რომ შემ-
ლის ხოლმე.

პირველი ღამე თეთრად გათენდა. საბედნიეროდ, ბავშვებს არ გაუღვი-
ძიათ. მეორე საღამოს მშვიდად დაიძინეს იმ იმედით, რომ საშინელება
ალარ გამეორდებოდა, მაგრამ თურმე უარესი მზადდებოდა. ახლა კედლის
სხვადასხვა მხარეს ბრახუნიც ატყდა, ბავშვები ლოგინიდან წამოიშალნენ
და გაფართოებული თვალებით შესცქეროდნენ თავად შეშინებულ დედას,
რომელსაც ჭრაქი აეღო ხელში, ბავშვებთან მისულიყო და აწყენარებდა.

ამის შემდეგ თითქმის ყოველღამე მოდიოდა ბოროტი კაცი ხან და-
წოლის წინ, ხან შუაღამეზე, ხან კიდევ განთიადისას.

მორწმუნე მეზობლებს ღმერთის შიში კიდევ უფრო გაუძლიერდათ.
ეს ამბავი ურწმუნო ოჯახის სასჯელად მიიჩნიეს და ხელი ჩაიქნიეს.

ნათესავები სწუხდნენ, მილიციასთან ერთად რამდენიმეჯერ ჩაუსაფრ-
დნენ კიდევ, მაგრამ მელიასავით ეშმაკი ბოროტი კაცი თითქოს წინასწარ
გრძნობდა მახეს — იმ დროს სახლს ახლო აღარ ეკარებოდა. მოდიოდა,
როცა საფრთხე შორს იყო... ასე გაგრძელდა თითქმის ექვსი თვე. ძილვა-
ტეხილი, დაშინებული და ნერვებდაწყვეტილი ბავშვები ლანდებს დაემს-
გავსნენ.

ადამიანი ყველაფერს ეჩვევა. თითქოს დედაც მიეჩვია შიშს, მაგრამ
ერთ მთვარიან ღამეს ოთახიდან თვითონ ჩაუსაფრდა ბოროტ კაცს, იქნებ
ვიცნოო. წაბლის ძელებს შორის ნაპრალი გაწმინდა და იქედან უთვალ-
თვალეზა მის მოსვლას. იმასაც არ დაუყოვნებია, აივანზე ამოობობდა და
კედლის ნაპრალებს გაჩერდა. სახეს მთვარე უნათებდა, თავზე შავი ყაბა-
ლახი მოეხვია, მხოლოდ თვალები უჩანდა: ორი დიდი, ჭრიოდა, გამყინავი

თვალი მიუახლოვდა კედელს. დედამ ვერ იცნო, მაგრამ ეს თვალები დაამახსოვრდა და შემდეგ შვილებსაც ისე აღუწერდა, რომ იმათაც სამუდამოდ ჩარჩათ მეხსიერებაში.

დედამ თავისი ძმა მოიხმო, ისიც მოვიდა, თან დატენილი „მარტინი“ მოიტანა.

— შით იმფერი ყურშუმი ჩავდე, გაღმა ჩემ ყანაში დათვსაც მოკლავს, — უთხრა დედას.

ის ღამე გაათენეს, მაგრამ ბოროტი კაცი არ გამოჩნდა. ბიძაჩემი წავიდა, თოფი დედას დაუტოვა.

მეორე ღამეს, როგორც კი კედელზე ფხაჭუნი ატყდა და შემადრწუნებელი ყმუილი გაისმა, დედამ „მარტინს“ წამოავლო ხელი, შუა ოთახში გაჩერდა, თოფი მოიმარჯვა და უნდა გაესროლა იმ მხარეს, სადაც ვარაუდით მომხდური ეგულებოდა... ხელები უკანკალებდა და ოდნავ შეყოვნდა... ღმერთს მადლობა, რომ არ გაისროლა. თურმე, ხმაურზე ყველაზე უმცროსი, ოთხი წლის გოგო ლოგინიდან წამომდგარა და კუნაპეტ სიბნელეში თოფის ლულის წინ გაჩერებულა. შემდეგ, ლოგინზე ადგილი რომ მოინაცვლა, ლულას წამოედო. მაშინ მიხვდა დედა, რა საშინელებას გადაურჩა.

ბავშვი ლოგინში ჩააწვინა, სხვებიც დააწყნარა და ლულა წაბლის ძელს მიაბჯინა. ჩახმაზი მოზიდა, მაგრამ თოფის გრიალი აღარ გაუკონია, უკუბიძგმა ძირს დასცა...

ტყვიამ წაბლის ძელი გახვრიტა... ბოროტი კაცი ოდნავ გვერდზე იდგა და გადარჩა. ასეთ ამბავს, ცხადია, არ მოელოდა, წამით შეყოვნდა, შემდეგ კედელს მოწყდა, გადახტა და გაუჩინარდა.

თითქოს ყველაფერი მიწყნარდა... ათას ცხრაას ოცდაცამეტი წლის ათი მაისი გათენდა, მაგრამ დედა ფეხზე ვეღარ წამოდგა. ოთხივე ბავშვი შეშინებული შესცქეროდა იატაკზე იდაყვით დაყრდნობილ დედას.

— ფატი, წადი ნენეი ჩამომიყვანე, ავათ ვარ. — მისუსტებული ზმით უთხრა უფროს გოგოს, შემდეგ იდაყვი გამოეშალა და იატაკზე გაერთხო.

ფატიმ დედას თავქვეშ ბალიში შემოუღო და გარეთ გავარდა. ათიოდე წუთში ბებია შემოვიდა.

ბავშვები წამოცვივდნენ, გამხნევდნენ, თითქოს ღმერთი მოსუელიყო ავადმყოფი დედის გადასარჩენად. გოგონები გარეთ გავიდნენ და თამაშით გაერთვნენ. ბიჭმა ახორიდან ხარები გამოდენა და ყანაში ჩაიყვანა. ბაბუა ერთქვანზე სახნისს ასწორებდა.

ყანა შუამდე იქნებოდა მოხნული, როცა ჩაკეტილი კარ-ფანჯრებიდან ქალის ყრუ კივილი მოისმა. მაშინვე კარიც გაიღო, აივანზე ნენეი გამოვიდა და ხელები დაიბანა.

— ბიჭია, ბიჭი! — გაისმა ფატის ხმა.

— ჩუმად, გოვ, სირცხვილია! — დაუცაცხანა ბებიამ.

- გააჩერე ხარები, დავასვენოთ! — უბრძანა მეხრეს ბაბუამ.
- რატომ? ახლა არ მოვასვენეთ? — იკითხა ბიჭმა, თან უღელს მიჰყავდა.
- ოქში, ყარამანავ, ოქში მთვარიავ!
- ხარები გაჩერდნენ.
- ბაბუამ ჯილდა მიაყუდა და ხნულთან ჩამოჯდა, სახე უღიმოდა.
- მეტს აღარ მოვხნავთ!
- რატომ? — ბიჭი უღელზე ორივე ხელით ჩამოკიდებულიყო და ქვე-
მოდან განცვიფრებული უმზერდა მოხუცს.
- მოზიარე გაგიჩნდა. შენი წილი მოხნულია, დანარჩენი იმან მოხ-
ნას. — უთხრა ბიჭს და ეშმაკურად ჩაიცინა.

* * *

თითქმის ერთი თვე აღარ გამოუვლია ბოროტ კაცს. ვითომ ახალშო-
ბილი შეიცოდა თუ მელოგინე?

„იქნებ, აღარ მოვიდეს?“ — ფიქრობდა დედა, მაგრამ გაგიგონიათ! —
არც ახალშობილი შეიცოდა და არც მელოგინე. კვლავ ჩვეულებისამებრ
ამოდიოდა დერეფანში, ისევ ფხატნიდა კედლებს და ველურივით ჩხაოდა.
დედას მეტი აღარ გაუსროლია.

მეზობელ სოფელში დედაჩემის დაი იყო გათხოვილი, მისი მეუღლე
ვაჟკაცობაში ტოლს არავის უდებდა, ოღონდ ცოტა უცნაური კი იყო, და-
მე სიარული უყვარდა, სტუმრად შუალამეზე წავიდოდა და მასპინძელს
განთიადისას მიადგებოდა ხოლმე. საჩქარო არაფერი ჰქონდა, მაგრამ
ასეთი სტუმრობა იცოდა.

იმ ღამეს ჩვენსკენ გამოემართა, გათენებამდე ეზოში შემოსულა. კარე-
ბზე დაკაკუნებას აპირებდა, მაგრამ გაახსენდა, ვიღაც რომ დადიოდა ღამ-
ლამობით და გადაიფიქრა, მეც არ შევაშინოო. ამ დროს ეზოში რაღაც
ჩქამს მოჰკრა ყური და კარაპანში აყუდებულ მორებს აიტუზა. სახლს ღა-
ნდი უახლოვდებოდა. იგი მორებს გაუსწორდა, აივნის მოაჯირს ხელი მო-
ავლო და ის იყო, ზევით უნდა ამხტარიყო, რომ ჩასაფრებულმა მკლავზე
ხელი სტაცა, გადაუგრიხა და დააჩოქა. ბოროტმა კაცმა ისე იბღავლა, დე-
და-შვილები ლოგინიდან წამოიშალნენ.

— მევლუდი ვარ, მომეხმარეთ, შევკრათ ეს მუდრეგი! — გასძახა დი-
ასახლისს სტუმარმა.

კარი გაიღო. რვა წლის ბიჭთან ერთად დედა კარაპანში გამოვიდა.
ბოროტ კაცს ცხემლის წკნელით ხელები უკან გაუკრეს, მაჯებზე სულ
სისხლი ადინეს, ფეხებიც გაუბორკეს და იქვე ხმელ ფაჩხებზე მიაგდეს.
იგი ღმუოდა და იკლაკნებოდა. ამასობაში გათენდა. ღუქანთან ხალხმა
მოიყარა თავი. ამოვიდნენ და ხელებშეკრული თახსირი ღუქანში ჩაკეტეს.

დედამ გალესილი დანა გამოიტანა, ცხვირი და ყურები უნდა მოეჭრაო, არ დაანებეს, მისი ბედი სამართალმა უნდა გადაწყვიტოსო.

ბოროტ კაცს პატიმრობა მიუსაჯეს. ერთხანს ციხეში იყო, მეზობლები ფიქრობდნენ, იქნება იქ მაინც ისწავლოს ჭკუაო, მაგრამ ჭკუის მაგივრად ქურდობა ისწავლა. გარეთ რომ გამოვიდა, აღარ დარჩა გაუტეხავი წისქვილი, საბძელი, ნალია და ბეღელი... ფაქტზე კი ვერა და ვერ წაასწრეს.

ორმოცდაორში ჩვენი პატარა სოფლიდან თორმეტი კაცი გაიწვიეს ჯარში. მეთორმეტე ბოროტი კაციც იყო, მაგრამ ტყეს მისცა თავი და ქურდობაცაცობა გააგრძელა, სოფელში აღარ ჩნდებოდა.

გაკვეთილების შემდეგ ბავშვები სკოლის ეზოში ვთამაშობდით, პატარა რეზინის ბურთი მქონდა, მთელ სოფელში იგი ერთადერთი იყო. მოულოდნელად მეზობლის ბიჭმა ბურთს ხელი დაავლო და სახლისაკენ გაიქცა. გამოვედევნე. ყანაში გარბოდა. აბიბინებულ სიმიანდს სამი ქალი თოხნიდა. ყანის ბოლოს დავეწიე, ბურთი წაგართვი, ცოტაც თვითონაც ვაბურთავე და უკან გაქცევას რომ ვაპირებდი, დავინახე, ერთმა თავპირახვეულმა ქალმა თოხი დაავლო და ჩვენსკენ გამოიქცა. ვიფიქრე, დედამისია-მეთქი, მაგრამ ქალი რაღაც უცნაური გრძელი ნაბიჯებით მორბოდა ჩემსკენ. შევშინდი, მაგრამ აღვილიდან ვერ დავიძარი. როგორც კი მომიახლოვდა, სახეზე შევხედე და ჭროლა გამყინავი ორი თვალი დავინახე; ლეჩაქი პირით ეჭირა, როგორც კი შეგინება დამიპირა, ლეჩაქი ჩამოუვარდა და შავი აბურძგნული უღვაშებიც გამოუჩნდა. შიშმა ფრთები გამომასხა და სახლისაკენ მოვკურცხლე. ვერაფერი გავიგე, მაშინ არც შემეძლო ავისა და კარგის გარჩევა. დედას მოვუყევი.

— ის არგასახარებელი იქნებოდა! — მითხრა და ბოროტი კაცი დაასახელა.

— კაბა რატომ აცვია? — ვკითხე მე.

— სოფელს, მთავრობას ემალება. მაგის მეტი ვინ იკადრებს ქალის მითილებში გახვევას.

ოცდაათი წელი გავიდა მას შემდეგ. რამდენმა წყალმა ჩაიარა... როგორ უჭირდა უმამო ოჯახს, ომი იყო და დედაჩემი რა წვალებით ზრდიდა ხუთ შვილს! შემდეგ მამაც დაბრუნდა. ახალი ცხოვრება დავიწყეთ... სამოცდახუთი წელი იცოცხლა დედამ. ნერვიულობით გაუჩნდა სისხლის წნევაო, თქვა ექიმმა. რვა დღე გრძელდებოდა აგონია.

ამ ხნის მანძილზე რამდენიმეჯერ შემხვედრია ბოროტი კაცი. სანამ ბავშვი ვიყავი, სულ მიბღვერდა და მაშინებდა, თითქოს მის შვილს მე წავართვი ბურთი... დანაშაული აპატიეს და ზღვისპირას მშვენიერი მიწა მიუზომეს, სახლიც ააგო, ხანდაზმულს თითქოს პატიოსნად უნდა ეცნოვრა, მაგრამ...

მორიგი ამნისტიის დროს დეპუტატები შრომა-გასწორების ადგილზე

მიგვიწვიეს საბჭოთა ჰუმანური კანონის აღსასრულებლად. ვინ არ შემოიყვანეს კომისიის ოთახში: კაციც და ქალიც, ჯეელიც და მოხუციც.

უკანასკნელად სამოცდაორი წლის თმაგაჭაღარავებული მამაკაცი მოიყვანეს. უღვაშები მთლად გათეთრებოდა. ჭროლა, გამყინავი თვალები თითქმის არ შეცვლილიყო, ოღონდ ახლა მათში მუქარის ნაცვლად საწყალი კაცის მუდარა მომეჩვენა. თვითონ ვერ მიცნო. — ქურდობისთვის მისჯილი აქვს 5 წელი. შრომის სავალდებულო ვადა გასულია, მაგრამ იზოლატორში ყოფნის დროს დარღვევები ჰქონდა. — მოგვახსენა ზედამხედველმა.

— აჰან რაღა უნდა დაარღვიოს, — ხმადაბლა თქვა ერთმა, ჩემის აზრით უნდა გავათავისუფლოთ.

კომისიის წევრთა ნახევარმა ამ აზრს დაუჭირა მხარი. სხვები წინააღმდეგი წავიდნენ. ერთი სიტყვით, ხმები გაიყო.

ყველამ მე შემომხედა, თავმჯდომარე რას იტყვისო.

— ვემხრობი პირველ წინადადებას, — ხმადაბლა ვთქვი და მოხუცის ვადაზე ადრე გათავისუფლების საბუთს ხელი მოვაწერე...

მკითხველს პატიებას ვთხოვ, რომ არ ვასახელებ ამბების ვმირთა სახელებს.

თუკი ბოროტ კაცს იცნობენ, მისი შთამომავალნი ნუ დამემდურებიან, მხოლოდ ამ უსახელი მოთხრობის დაწერით რომ ვიძიე შური...

და კიდევ მოვაგონებ:

პატარა კრამიტით დახურული სახლის ერთ კედელზე წაბლის ძელს დღესაც აჩნია შავი ნახვრეტი. იქ ბოროტ კაცზე ნასროლმა ტყვიამ გაიარა.

უფრო ადრე კი ლაღო გუდიაშვილმა დახატა მახინჯი ცოლ-ქმარი და მათი შვილი, რომლებიც ყოველ წუთს მზად არიან ზურგში დანა ჩასცენ უდანაშაულო ადამიანს. ამ სურათს დიდმა მხატვარმა „ბოროტი ოჯახი“ უწოდა.

გოდერძი ჩოხელს

მე მუდამ მახსოვს:
 ავტობუსიდან,
 რომ დაინახე გადასასვლელზე,
 თითქოს ბელურა ეგდო დაჭრილი
 და შველას,
 შველას მოითხოვდა პაწია ჩიტი,
 გამომწყვდეული მანქანების ორომტრიალში,
 და შენც გარბოდი...
 ბევრს ეოცა შენი ნათქვამი, —
 გვინდა ქარხნები,
 კოსმოსი და
 გვინდა ფრთოსნებიც...
 უცებ აფეთქდა ხალხის ხარხარი,
 ნახე საფულე და შიგ თუმანი...
 გახარებული მთელი კვირა სანთელს ანთებდი
 იმ გადარჩენილ ჩიტის სახელზე...
 გოდერძი ჩემო!
 წლები გაგვირბას,
 მე თვეში ერთხელ რესტორანში
 შეხს სადღეგრძელოს
 დავლევ.
 რადგანაც მეგულები საქართველოში.

ქართველ დედას

უფრო დიდ საქმეს საქართველოს
 რას გაეკეთებთ,
 რომ გყავთ,
 იმათზე თითო შვილით მეტს გაუჩენდეთ.

მე რომ ვერასოდეს დავბრუნდები,
 დღეიდან აღარ მომიხდება,
 ჩემი ბრალია...
 შენ, რომ უღარდელად ვეღარ გაიცინებ,
 ამაღამ სიყვარულით ვეღარ დაიძინებ.
 ჩემი ბრალია...
 მივა, ჯანდაბაში, ვეფარები,
 ახლა საკუთარ თავს ვემალები,
 ჩემი ბრალია...
 გულსავსედ რომ აღარ მემღერება,
 მოყვარე აშკარად მემტერება,
 ჩემი ბრალია...
 იქნებ,
 რა ვიცი,
 ადრე თუ გვიან,
 მოვიდეს ვიღაც და ამიჯანყდეს,
 და ამდენ ტკივილს რომ დამატოლოს,
 რით გადავუხდი,
 ჩემი ბრალია...
 რატომ მოგწყვიტე
 და აგატირე,
 შენ გამახსენე ათასი ცოდვა,
 შენ გამახსენე, ნუშის ფოთოლო!

მინაწერი სურათზე, მეგობარს
 რომ ვაჩუქე დიდი ხნის წინათ

ცა მოიქცევა ოდეს წვიმებად,
 დღეებით ჩუმით და მსასოვარით,
 ო, შენზე მეტად ვის ეტკინება —
 ეს სახსოვარი.

ტ. ჭანტურიას

ციკლიდან „ფოთლები ქარში“

მოვიწყინე
სხვისი ომით,
სხვისი ცეცხლით,
სხვისი ცულით,
გზა-გზა ყეფით დავიღამე,
დავიღალე ზოგან ცოცხით,
მკვდარზე
მკვდარი ძმაკაცებით,
შტრებით
და მათი სიცოცხლით,
სხვისი აჩეხილი კარტით,
სხვისი,
სხვისი,
სხვისი ჰობით,
საკუთარი მარყუჟით და
საკუთარი მარტოობით.

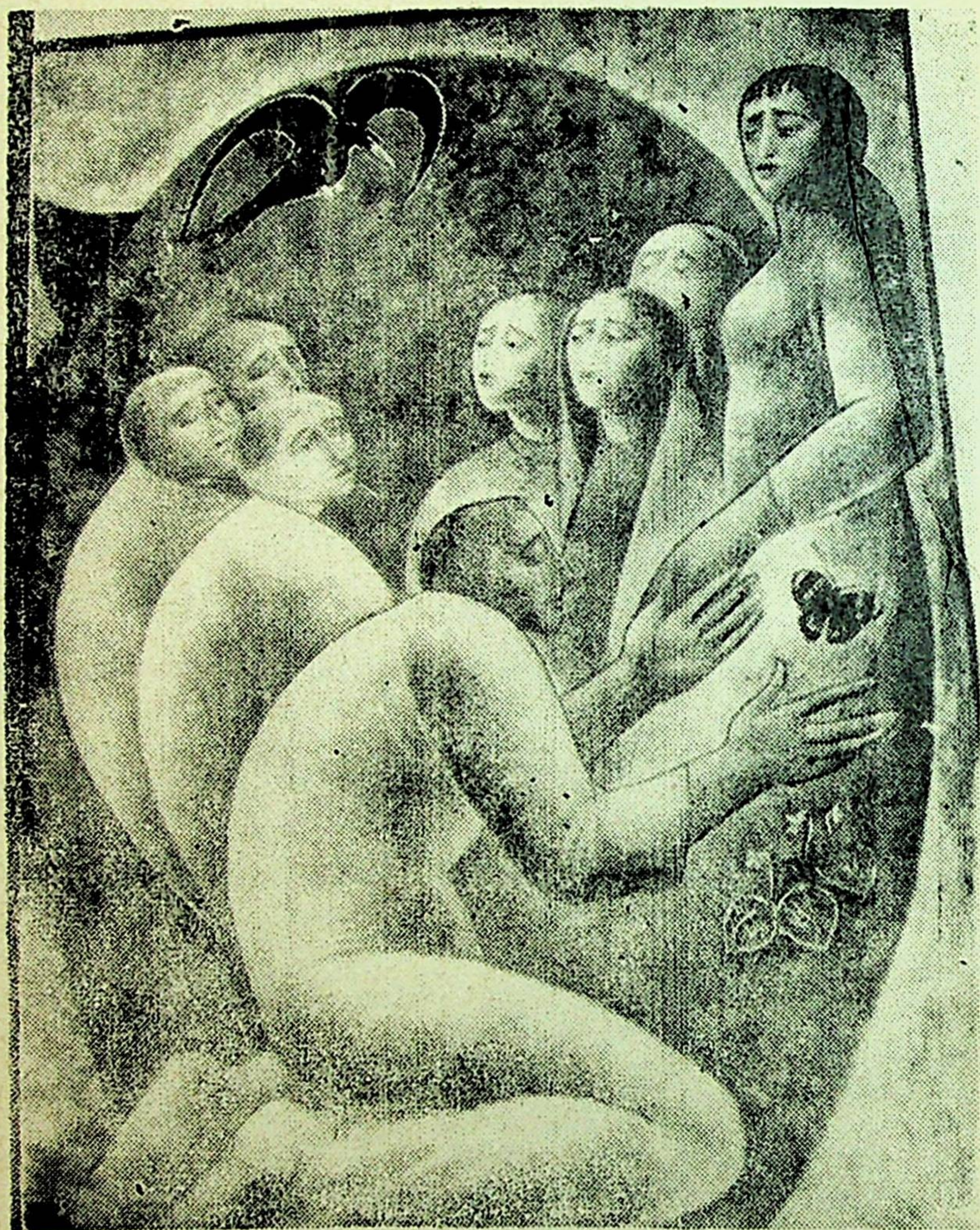
ო, რა ხანია,
ბაღის კარებთან
შენი სიცილის ხმა მიიღია,
ღამეა წყნარი,
მკრთალი — მთვარე და
ისევ აქ ვიცდი,
და კარგად ვიცი,
რომ აღარ მოხვალ...
ბაღში გაბნეულს ვაგროვებ
ფოთოლს
და შემოდგომის მოწყენილ
ოხვრას...

კვლავ მოვიცდიდი,
მშიერ თვალთა ღამე გეთია,
ფიქრი მოგესია
ჩემის ტრფობის ზიარს,
რად ვერ გაიგე,
განშორების ცივი თითებით
ვერ ამივსებდი
ჩემს პოეზიას.

უნდობლობა

წვიმს ქალაქს თუ
ავვისტოს თვის
ბობღიალობს ირგვლივ ხვატი...
ორი კაცი ასფალტს აგებს,
შვიდი მათთა მზერად დადის.

პაშას სამყაროში

მხატვარი ზურაბ ხაბაძე.

გზი

ცხელმა აუტანელმა ამინდმა სექტემბრის დამდეგამდე გასტანა. უკანასკნელმა ორმა დღემ კი ხავერდოვანი სეზონის დადგომა აუწყა ზღვისპირა ქალაქს. პანსიონატი „ბათუმი“ თითქმის დატარიელდა. ნახევრად გამეჩხერდა სანაპირო. ორმოცამდე რუსი, ორი თბილისელი გოგონა და ახლახან ჩამოსულნი ასევე თბილისელი ცოლ-ქმარი და მათი ბავშვი წარმოადგენდნენ დამსვენებელთა მთელ კონტინგენტს, თუმცა, უნდა ითქვას, რომ პანსიონატი ათიოდე დღის შემდეგ მაინც წყვეტდა მუშაობას კაპიტალური რემონტის გამო.

მაშველი ბადრი ფაღავა შეზლონგში იჯდა და პროფესიული სიმშვიდით გასცქეროდა ზღვის უკიდუგანო სივრცეს. მას მოსწონდა მობანავეთა სიამოვნებისაგან გაბადრული სახეების ყურება. სადამო ახლოვდებოდა და ჰლაჟზე რამდენიმე რუსი დამსვენებლისა და თბილისელი გოგონების გარდა აღარავინ დარჩა. ისინიც, გაუხდელნი, წვრილსალტეებიან მაისურებსა და გრძელ მაქმანებიან ქვედაწელებში გამოწყობილნი, შუბლზე ინდიელბივით, ზონარაკრულნი ისხდნენ ტახტზე და საუბრობდნენ. საშუალო, სკოლა ახალდამთავრებული ექნებათო, — გაიფიქრა ბადრიმ.

თბილისელი ცოლ-ქმარი და მათი ბავშვი მოგვიანებით გამოჩნდნენ. მაშველი თავადანვე სიმპატიურად განეწყო მათდამი. მამაკაცი, 40-45 წლისა, შერიფს ჰგავდა, ჩვეულებრივი ამერიკული ვესტერნებიდან. პერანგიც შესაბამისი ეცვა, ხაკისფერი სამხრეებიანი, ფართო ჯიბეებიანი, სადამო მშვიდობისა, — ჩაილაპარაკა მამაკაცმა და ჯიხურში შევიდა შეზლონგების გამოსატანად, ქალს გრძელი კიბონო ეცვა, სწორი წაბლისფერი თმები სადად დავარცხნალი და უკან მრგვალად შეკრული ჰქონდა. ამოჰავალი მზის ქვეყნიდან მოვლენილ ფერიას მოგაგონებდათ.

— ფრანი მინდა, — დაჟინებით თქვა ბიჭმა. იგი ექვსიოდე წლისა იქნებოდა, შუბლზე უსწორმასწოროდ ჩამოშლილი თმები და დიდი, ნაღვლიანი, ზღვისფერი თვალები ერთიან, ყველაზე წარმოსაჩენ შტრისს ანიჭებდა მთელ მის გარეგნობას.

— გაჩუმდი, ნიკა, მამა გაგიჯავრდება, — თქვა ქალმა და მაგრად ჩასჭიდა ხელი ბიჭს, რომელიც გასხლტომას ლამობდა.

— ფრანი მინდა, ფრანი! — კვლავ დაჟინებით გაიმეორა ბიჭმა.

— თბილისში როცა დავბრუნდებით, ნორჩ ტექნიკოსთა სახლში ჩავწერ, იქ დიდსა და ლამაზ ფრანს გაგაკეთებინებ... კარგი?! — ქალს ისეთი დამაჯერებელი ტემბრი და მეტყველება ჰქონდა, რომ ყველაზე კელურ ულაყსაც მოათვინიერებდა, მაგრამ ბავშვი რის ბავშვი იქნებოდა, თუკი საკუთარ სიჯიუტეს დათრგუნავდა.

— დიდი აბეზარი ვინმეა, — მაშველის საყურადღებოდ თქვა მამაკაცი, — ორი დღეა, სულ ეს წყეული ფრანი აქვს დაჩემებული, მატარებლიდან დაინახა, მწვანე კონცხის ბაქანზე ვიღაც მოცლილი დამსვენებული აფრიანობდა. დღეს ფრანს ითხოვს, ხვალ, ალბათ, დელტაპლანს მოინდომებს, ზეგ კი ვინ იცის, კიდევ რას...

— ნუ განსჯი ასე მკაცრად, ბავშვია, — ქმრის გასაგონად ჩაიჩურჩულა ქალმა და მორიდებით გახედა ბადრის, რომელიც მონუსხა ქალის სათნოებამ და სინატიფემ. „ასეთი ქალები სიყვარულისთვის არიან გაჩენილნი“, — გაიფიქრა ბადრიმ — და რატომღაც მოეჩვენა, რომ ქალი და მამაკაცი არ შეეუერებოდნენ ერთმანეთს.

— ფრანი მინდა, ფრანი! — ბიჭი ღრიალებდა.

„ოცი წლის ქალები, როცა ოცდათხუთმეტი წლის მამაკაცებს მისთხოვდებიან, ხშირ შემთხვევაში, მამაკაცის ასაკსა და გავლენას უფრო ემორჩილებიან, ვიდრე სიყვარულს“. — ბადრი წამოდგა და მამაკაცს მიმართა — თუ წინააღმდეგი არ იქნებით, დარჩეს ნიკა, ერთად გავაკეთებთ ფრანს.

— რა თქმა უნდა, არა, — დაასწრო ქალმა ქმარს, — ქალს მოსწონდა მზით გარუჯული ახალგაზრდა კაცი, მისი ხმელ-ხმელი, დაკუნთულა სხეული, მოსწონდა, რა გატაცებით აკვნესებდა წუხელ საღამოს იგი გიტარას, მოსწონდა, რა სერიოზულობით კვებავდა ამ დილით პანსიონატის ეზოში მტრედებს.

— ნახევარ საათში მზე ჰორიზონტს გაუსწორდება, ჩვენ ვიბანავებთ, შემდეგ შეზღონგში ჩავსხდებით და მზის ჩასვლას ვუყურებთ. — თქვა ქალმა და სიყვარულით შეხედა ქმარს.

— იმ დროს ჩვენი ფრანიც მზად იქნება ქალბატონო, მზე ზღვაში ჩაიკარგება და მის ნაცვლად ფრანი აღიმართება ცაზე.

მამაკაცს წინააღმდეგობა არ გაუწევია, შეიძლება, გაეხარდა კიდევ,

ბიჭის პრობლემა ასე უმტკივნეულოდ, რომ გადაწყდა. ბიჭმა სიხარულისა-
გან ტაში შემოჰკრა და მაშველს შიშველ სხეულზე აეკრა.

ბადრის ძალიან უყვარდა ბავშვობაში ფრანგების კეთება, ტოლ-მეგობრებთან ერთად მრავალ სხვადასხვა ზომის ფრანს ააწყობდა და იდგა უბანში მერე ერთი ჟივილ-ხივილი, მთელი ცა ფრანგებით იფარებოდა.

...ახლა ზღვის შტორმის დროს გამორიყული ხის ტოტებიდან ოთხი თანატოლი ჯოხი გამოთავდა, თევზსაჭერ ძუათი კვადრატად შეკრა და დიაგონალები ჯოხებით გაამაგრა. კვადრატზე ძველი უცხოური ცელოფანის პარკიდან გვერდის დამაგრებას რომ მორჩა, მალულად გახედა ზღვაში მობანავე ცოლ-ქმარს, მამაკაცს ხელში ეჭირა ქალი და წყლის ზედაპირზე ათამაშებდა.

ბიჭი მაშველს წუთითაც არ მოშორებია, ბადრიმ კვადრატს ორ მეტრიან ლენტებად შეკრული საგუშაგოს დროშის ნაფლეთები მიამაგრა, შემდეგ სამკუთხედად გასკვნილ ძუაზე კოჭის ძაფი მიაბა და ფრანიც მზად იყო.

სანამ ბიჭი ლენტებს ფრანზე ამაგრებდა, ბადრიმ ისევ გახედა შეზღონგში მსხდომ მამაკაცსა და ქალს, რომლებიც ჰორიზონტზე დაგორებულ მზის წითელ დისკოს აკვირდებოდნენ. ბადრის განსაკუთრებულ მნიშვნელოვნად მოეჩვენა ათასჯერ ნანახი ბუნების ეს სურათი, მზე ჩვეულებრივზე დიდხანს გაიყინა უძრავად წყლის ზედაპირზე, ჩვეულებრივზე მეტი წითელიც იყო, გარშემო შემოკრებილი მთების მსგავსი ღრუბლებიც მეწამულის მაგივრად სისხლისფრად იყვნენ შეფერადებულნი. გაუკვირდა, რადგან მანამდე ასეთი ცა მხოლოდ შორეულ აღმოსავლეთში ენახა, საზღვრისპირა რაიონში, მდინარე ბიკინის ტრამალებზე, არმიაში ყოფნის დროს.

— ნახეთ, რა ლამაზი ფრანია, — გასძახა ბიჭმა მშობლებს, მამაკაცი გახეთს კითხულობდა, ქალი კი წამოდგა და მათკენ გამოემართა.

— ლამაზია, — თქვა ქალმა და ბადრის გაუღიმა.

— შორიდან უფრო ლამაზი გამოჩნდება, ცაში, რომ დაეკიდება.—თქვა ბადრიმ. ფრანი მაღლა ასწია, ძაფი მიუშვა და სუსტ ზღვაურს მიაწოდო. ორმოცდაათიოდე მეტრის სიმაღლეზე დაეკიდა ცაში, ძაფის მკვეთრი მოძრაობით ბადრი მფრინავ გველეშაპივით ათამაშებდა ფრანს, ბიჭი და დედა ერთნაირი აღტაცებით იცქირებოდნენ მაღლა. მამაკაციმ ერთხანს მიაქცია ყურადღება ფრანს, შემდეგ ისევ გახეთის კითხვა განაგრძო.

— გმადლობთ, — თქვა ქალმა,—შეხედეთ, რა ბედნიერია ნიკა, აღტაცებული ნიკა თვითონ ათამაშებდა ძაფს და ფრანიც აქეთ-იქით დასხლტოდა ჰაერში. აბრეშუმის ნაფლეთები ისევე იკლავებოდნენ ლურჯ ფონზე, როგორც მხატვრულ ტანჯარჯიშში ლენტებით ვარჯიშისას.

ბადრი ზღვაში შევიდა, იგი საღამოობით, შებინდებისას, ყოველთვის ცურავდა, სიამოვნებდა ღამის თბილი წყალი, ზოგჯერ ზურგზე გაწოლი-

ლი ცას გაჰყურებდა, უყვარდა ცქერა, თუ როგორ ისახებოდნენ ნელ-ნელა ბინდის დადგომასთან ერთად ვარსკვლავები.

კახაბრის ველზე ზღვაში ჩამდინარე ჭოროხის მიერ წარმოქმნილმა დინებამ ბადრი პედინსტიტუტის წინ სანაპიროზე გამოიყვანა. საკმაოდ შებინდდა, ცოტა ხნის წინ ზღვიდან ჯერ კიდევ თუ ხედავდა ცაში დაკიდებულ ფრანს, ახლა აქედან სიბნელეში არაფერი მოჩანდა, პანსიონატის წინ პლაჟზე ორიოდ რუსი მამაკაცის გარდა არავინ ჩანდა. ცოლ-ქმარი წასულიყო, ნიკაც წაეყვანათ. აღარც ის თბილისელი გოგონები იყვნენ, მთელი საღამო გაუწირველად რომ ისხდნენ ტახტზე და რეზინს იღებდნენ. ფრანი ათიოდე მეტრის სიმაღლეზე ეკიდა და ძაფით პლაჟის საგუშაგოს სადროშე ანძაზე იყო მიბმული.

ბადრი სახლში წავიდა, აქვე ახლოს ცხოვრობდა, გრიბოედოვის ქუჩაზე, თორმეტსართულიან სახლში. ივანშმა, წვერი გაიპარსა, მერე ნაცრისფერი ვილვეტის შარვალი და მოკლესახელოიანი, მკერდზე ზღვისცხენის გამოსახულებიანი წითელი მაისური ჩაიცვა. პოლონელმა ტურისტმა აჩუქა შარშან დელფინარიუმში მხოლოდ იმიტომ, რომ მისმა მეგობარმა, მეცნიერმუშაკმა გელამ ახლო მანძილიდან დელფინის სურათის გადაღების ნება დართო. გადაღების შემდეგ ორივენი დაასაჩუქრა.

პანსიონატის კლუბში ცეკვებზე თბილისელები მთელი საღამოს განმავლობაში არ გამოჩენილან. გოგონები მოვიდნენ მხოლოდ მოკვიანებით. ჩანდა, ოთახში ჯდომა მობეზრდათ, კუთხეში მიიყუჩნენ და სიგარეტები გააბოლეს.

ბადრი ქალის ნახვის სურვილმა შეიპყრო, სურდა ენახა, მეტა არაფერი. სურდა კიდევ ერთხელ შეეხედა მისი ეგვიპტური მხრებისა და ელინური მკერდისათვის და საზღვაოსნო სასწავლებელში სწავლისდროინდელი ოცნებისათვის — ფარიდე ბერძენიშვილისათვის შეედარებინა, რომლის ფიზიკურ და სულიერ სილამაზეს ბუნების სრულყოფად თვლიდა.

ფოტოგრაფმა აღიმ, რომელიც შეთავსებით კულტმუშაკადაც მუშაობდა, პანსიონატში არსებულ ტრადიციისამებრ, მიკროფონში გამოაცხადა: „დაბადების დღეს ვულოცავთ ჩვენს დამსვენებელს ტიუმენის ოლქიდან, ღრმად პატივცემულ ქალბატონ ნადეჟდა ბრაგინას, რომელმაც მოინადირა ადმინისტრატორ ანთიმოზ გიორგაძის გული... ასევე ვულოცავ ჩვენი პანსიონატის სიამაყეს, მაშველს, რომლის აქტივშიც სამი გადარჩენილი სიცოცხლეა, ელექტრიკოს-მექანიკოსს, მუსიკოსს, „ჩაძირული გემის მეზღვაურს“, სპორტსმენს, კარგ ვაჟკაცს, ბადრი ფაღავას და ვრთაე ფირს მათი საყვარელი სიმღერის „ბაბალონის ცისფერი მდინარეების“ ჩანაწერით“. ბადრის ერთი კვირის წინ ახსოვდა; დაბადების დღე რომ ახლოვდებოდა, ახლა კი მივიწყებული ჰქონდა და რატომღაც არც ესიამოვნა, ასე საჯაროდ ამ ფაქტის გამოცხადება.

მუსიკამ თბილისელი გოგონები გამოაცოცხლა, განსაკუთრებით ერთი, რომელმაც სრულყოფილად იცეკვა.

ცეკვების შემდეგ, ღამის 11 საათზე, ფოტოგრაფმა ალიმ 211 ნომერ ოთახში აიყვანა ნაცნობ ქალებთან, ქალებმა სუფრა გაშალეს, დაბადების დღე მიულოცეს, მაგრამ ბადრიმ გული ვერაფრით დაუდო სუფრას, ჩვეუ-
ლი ოზუნჯობაც არ გამოდიოდა, არც ქალებთან დარჩენის ხალისი და სუ-
რვილი აღმოაჩნდა. შინ მიმავალმა მესამე სართულზე ცოლ-ქმრის აივანს
ახედა. ეძინათ.

იმ ღამით ფრანი ესიზმრა. ფერად-ფერად ლენტებიანი, უზარმაზარი
წითელი ფრანი.

ქარბუქი განთიადისას ამოვარდა. ცას ჯერ ნათელიც არ დასდგომოდა,
— დახურული ფანჯრებიდან მკაფიოდ მოისმოდა შტორმული ქარის ძლი-
ერი, ყურისწამლები სტვენა. „დღეს შტორმი იქნება, ბანაობის ამკრძალა-
ვი წითელი დროშა უნდა გამოვკიდო“, გაიფიქრა.

ცოტა ხნის შემდეგ ქუხილმა იმატა, მინებს სულ უფრო ხშირად
ურტყამდა წვიმის მსხვილი წვეთები. წამოდგა და ფანჯრიდან ზღვას გა-
ხედა. ზღვა შავი იყო, შავი და პირქუში, ისეთივე, როგორც ცა, მოქუფ-
რული და ავი. 7 საათი სრულდებოდა.

უცებ ფრანი მოაგონდა.

— სად მიდიხარ? — ჰკითხა ცოლმა.

— ფრანს აწყვეტს ქარი, პლაჟზე უნდა გავიდე.

— რის ფრანი, რა ფრანი? — წამოიწია ბალიშიდან ქალი. — კიდეც
უნდოდა რაღაც ეთქვა, მაგრამ ძილი მოეძალა. იგი შეჩვეული იყო კაცის
ასე ადრე ადგომას და ზღვაზე გასვლას, — ხან სათევზაოდ და ხან ისე,
უმიზეზოდ.

პლაჟზე რომ გავიდა, თითქმის გათენებული იყო, ფრანი აეწყვიტა
ქარს, ანძაზე სველი ძაფის ნაწყვეტილა ეკიდა უსუსურად. კოკისპირულად
წვიმდა. აქედან კარგად მოჩანდა ბარის წინ გაშენებული პალმების ხეივა-
ნი, წვიმით გალუმბული პალმების გაშლილ მარაოებიდან წვიმის წყალი
ისევე წვეთავდა, როგორც ჩინური ქოლგებიდან.

ბადრიმ „კიმონო“ ჯერ საქალაქთაშორისო სატელეფონო ჯიხურებ-
თან შეამჩნია, მერე მისმა ფართო სამკლავებმა ტრიფოლიატის ღეროებს
შორისაც გაიელვა. ქალს ხელში ლურჯი ქოლგა ეჭირა და აქეთ მოემარ-
თებოდა ხისძირიანი ქოშების ბაკუნით.

— დილა მშვიდობისა! — თქვა ქალმა მოახლოებისას, ბადრიმ უპასუხა.

— იცით, ფრანი გუშინ აქ ანძაზე დავამაგრეთ, წუხელ პროექტორე-
ბის შუქზე ვუცქერდით მის ფარფატს მე და ნიკა.

— ქარმა აწყვიტა ამ დილით.

— როგორ გგონიათ, ჩამოვარდებოდა?

— წვიმის მოსვლამდე თუ კი აასწრო ღრუბლების ფენას, მაშინ გუ-

რიის მთების გაყოლებით სამშვიდობოზე იქნება გასული, თუ არა და ზღვაში ჩაიკარგებოდა.

— ძალიან მწყინს, ფრანი რომ დაიკარგა, თანაც წვიმს... ასეთ ამინდში სევდა მეუფლება ხოლმე.

— ჰო, წვიმს... წვიმს და საეჭვოა დღეს გამოიდაროს.

— შეხედეთ ზღვას, რა ლამაზია, ტალღები ისეთივეა, როგორც ოკეანეში, უზარმაზარი და ქაფიანი... რა ლამაზია, — აღტაცება ვერ დამალა ქალმა.

ბადრიმ ზღვას შეხედა. მართლაც ზვირთები სიმძიმისაგან სიღრმეში აღრევე იზნიქებოდნენ და ზოლი-ზოლ ტყდებოდნენ, სანამ ნაპირს მოაღწევდნენ. „საოცარია, ამ ქალს სრულებით არ გააჩნია ის ამპარტავნობა და კუდაბზიკობა, აგრერიგად რომ ახასიათებს თბილისის ნაღები საზოგადოების ქალებს“. — გაიფიქრა ბადრიმ.

— ნიკას სძინავს, ძალიან ეწყინება ფრანის დაკარგვა, მამუკასაც ეწყინება, ძლივს გამოექცა პაპანაქება სიცხეებს, აქ კიდევ საშინელი წვიმაა და არც პერსპექტივაა თქვენი აზრით.

— ნიკა დაამშვიდეთ, უკეთეს ფრანს გავუკეთებ, უფრო დიდს და უფრო ლამაზს, უფრო მაღლადაც იფრენს.

— წვიმა კი კარგია, წვიმა სევდასა და ოცნებებს აღვივებს, ქალაქიც ლამაზია მაშინ, სველი, იღუმალა და ამოუცნობი.

— წუხელ ზღვისპირა პარკიდან როცა გბრუნდებოდით, კლუბის ღია ფანჯრიდან თქვენდამი მოლოცვა გავიგონე, მეც მოგილოცავთ „ჩაძირული გემის მეზღვაურს“. — ქალი იღიმებოდა.

ბადრის არაფერი უთქვამს და ქალმა იგრძნო, რომ რაღაც მოხდა. ქალს კაცი მოსწონდა და ამიტომაც იგრძნო, რომ რაღაც მოხდა.

— წვიმს, — თქვა ქალმა, — მე წავალ.

— კარგად ბრძანდებოდეთ, ახალ ფრანს მალე გავაწყობ... — გამოერკვა ბადრი. ქალი წავიდა, ბადრი მანამ გაჰყურებდა, სანამ კიმონოს ზურგზე გამოსახული ორი უზარმაზარი იეროგლიფი საბოლოოდ არ გაითქვიფა წვიმის წვეთებში.

ბადრი სამი წლის წინ ჩამოეწერა ტანკერიდან... არ სიამოვნებდა, „ჩაძირული გემის მეზღვაურს“ რომ ეძახდნენ: მხოლოდ ალისგან არ წყინდა, მეგობარი თუკი გაიხუმრებდა, მისი თანაგრძნობაც შეეძლო.

მას შემდეგ მაშველად მუშაობდა, შეთავსებით საესტრადო ჯგუფსაც ხელმძღვანელობდა მეზღვაურთა კლუბში, საცირკო სეზონის დროს კი გიტარაზე უკრავდა ცირკის ორკესტრში...

იმ დღიდან დაწყებული, სულ წვიმდა და წვიმდა, მთელი კვირის განმავლობაში გრძელდებოდა სუბტროპიკული წვიმების ფეიერვერკი. პანსიონატი თითქმის დაცარიელდა, აღარც თბილისელი ცოლ-ქმარი უნახავს მას შემდეგ ვინმეს, ისინი პირველი წვიმიანი დღის მიწურულსავე გაემგზავრ-

ნენ გაურკვეველი მიმართულებით. პანსიონატის უკანასკნელ დამსვენებლებს ტიუმენის ოლქის 15-კაციანი ჯგუფი და თბილისელი გოგონები შეადგენდნენ. გოგონებს სტუმარი ჰყავდათ, ასევე თბილისელი თანატოლი ბიჭი, ბიჭს გრძელი თმები ჰქონდა და ჯინსის კოსტუმი ეცვა. იგი ჩუმად შეიპარებოდა მათ ოთახში და მთელ დღეს იქ კლავდა. — სიგარეტს ეწეოდა, მაგნიტოფონს უსმენდა და ინტერესით უყურებდა, როგორ ხსნიდნენ გოგონები პასიანსს.

ბადრიმ ფრანი მეორე დღესვე ააწყო, მთელი მისი ხელოვნება ჩააქსოვა. წვიმის დამთავრების შემდეგ ფრანი ძლივს გამოეცა პლაჟის გასაქირავებელი პუნქტის კარებში. ლენტებიც გრძელ-გრძელი და შვიდფერი ჰქონდა გამობმული ცისარტყელასავით. ბადრიმ ისინი მახლობელი ტურბაზის ეზოში მდებარე სუვენირების კიოსკში შეიძინა.

უიშვიათესი ფრანი გამოვიდა, შემდგომი ერთი კვირა ანძაზე მიმაგრებული და ცაზე გამოკიდებული პანსიონატის პლაჟს ამშვენებდა. მერე კი ბადრიმ იგი აუშვა. გონიოს მხრიდან სუსტი ზღვაური ქროდა, ფრანის სხეულს ბერავდა და ლენტებს კლაკნიდა. სქელ ძუაზე გამობმული ფრანი აწყვეტას ღამობდა, მაღალ ცას ნატრობდა და ბადრიმაც აუშვა. ფრანი შეტორტმანდა, განთავისუფლდა, მაღლა აიჭრა. კარგა ხანს მოჩანდა ცის ტატნობზე მისი წითელი სილუეტი, მერე კი სამუდამოდ გაუჩინარდა მზის სხივებით გარშემორტყმულ თოვლივით თეთრ, ბოლქვა-ბოლქვად შეკრულ ღრუბლებში...

ნიკოლოზ ალელიშვილი

გ ა ლ ა კ ტ ი ო ნ ი

1955 წლის ზაფხულში
გ. ტაბიძე ჯავახეთს ეწვია.

იყო მესხეთში, ჯავახეთშიც,
ნახა ვარძია,
თეთრი ნისლები ფარავანზე
მხრებით ასწია...

და ბიბლიური გრძელი წვერით
ის ერთადერთი,
მგოსანთა შორის
ეგონათ ღმერთი.

ახალქალაქი.

შენგან ანთებული ჟინჟილით

დღეს მადლიერი საზოგადოება თავის უსაზღვრო სიყვარულსა და პატივისცემას გამოთქვამს დიდი აკაკისადმი, რომელსაც დაბადებიდან 140 წელი შეუსრულდა.

აჭარაში ათასობით მოსწავლეა და მათი სახელით აზრის გამოთქმა რომ დამავალეს, პირველად ეს ამბავი ბედნიერ შემთხვევას მივაწერე. მერე დავრწმუნდი, რომ ამ შემთხვევითობასაც რაღაც კანონზომიერება აქვს... სიამაყით ამევსო გული. ერთხელ კიდევ მოვათხოვინე ბებიას ძველი ამბები.. სათუთად შემოუნახავს გულო-აღა კაიკაციშვილის შვილიშვილს იშვიათი მოგონებანი: მათი ოჯახი პირადად იცნობდა ილიას, აკაკის, ალექსანდრე ყაზბეგს, იაკობ გოგებაშვილს, ზაქარია ჭიჭინაძეს, პეტრე უმიკაშვილს... ქობულეთში გულო-აღა კაიკაციშვილის ადგილ-მამულში გაიხსნა პირველი ქართული სკოლა, რომელიც დღეს სწორედ აკაკი წერეთლის სახელს ატარებს. ჩვენს ოჯახში ძვირფას რელიქვიად ითვლებოდა ის ნივთები, რომლებიც საჩუქრად გამოუგზავნიათ ილიასა და აკაკის ახალი სახლის მოსართავად — ავეჯი, ჭურჭელი, წიგნები...

ჩემი დიდი პაპა სათავეში ედგა დელეგაციას, რომელიც აკაკის დასაფლავებაზე აჭარიდან თბილისში გაიგზავნა. 75 წლის სათნო მოხუცმა გულწრფელად დაიტირა აკაკი. მოკლე, მაგრამ შთამბეჭდავი სიტყვა ასე დაუმთავრებია: „...აღარ შეგაწუხებ, გაცხონოს ღმერთმან... და ვისურვებ, რომ შენფერი შვილი ბევრი გაჩენოდეს საქართველოს, განათლებულს შენგან ანთებული ჟინჟილით“.

მე გულო-აღა კაიკაციშვილის ოჯახის მეოთხე თაობა ვარ, მეცა მაქვს ჩემი სათქმელი დიდ მგოსანთან.

„— ნამდვილო ქართველო!“ — ასე დაუწყია სიტყვა ჩემს სახელოვან წინაპარს.

სწორედ, ნამდვილო ქართველო, ქართული ხალასი ნიჭის სიმაღლისა და სიღრმის სრულყოფილად გამოვლინებაჲ, მინდა გახარო, რომ ჟინჟილით ანთებული დიდი ძმობის კოცონი აბრიალდა და სითბო-სალბუნად მოედო სრულიად საქართველოს.

დღეს არ გვაქვს ის სატკივარი, რასაც ჩემი დიდი პაპა უჩიოდა და რომლის დარდი მიწაში ჩაჰყვა.

გაიხარე, რამეთუ დედა-ენას დედასავით ვუპატრონეთ, განვამტკიცეთ, გავაძლიერეთ, მამული ავამაღლეთ, მისი სახელი მსოფლიოს მივაწვდინეთ, ისევ ჯიქურ ვიცით უღლის გაწევა და საქმისადმი ერთგულება... ჩვენს ცეკვას ცეცხლი მივუმატეთ და სიმღერას — სინაზე.

დიდი მგოსანო, საუკუნის მანძილზე ბევრი რამ გაცვდა და ბევრმაც დაკარგა ადრინდელი ბრწყინვალება, მაგრამ ამან შენ ვერაფერი დაგაკლო, პირიქით, კიდევ უფრო წარმოაჩინა ჭეშმარიტი ღირებულება შენი სიტყვებსა.

ნახევარი საუკუნე მღეროდი მამულის სადიდებელს, ლოცვასავით თქვი: „ხატია ჩემი სამშობლო, სახატე მთელი ქვეყანა“ — და ხალხმა მაშინვე აიტაცა ეს სიტყვები.

როცა გულდამწვარმა დაიკვნესე: „თავო ჩემო, ბედი არ გიწერია“, ხალხმა მაშინვე ჰანგი გამოუნახა ამ სიტყვებს და სიმღერად აქცია... თუმცა, კიდევ რამდენი სიმღერა შეიძლება ჩამოვთვალოთ, მარტო „სულიკო“ და „ციცანათელა“ რად ღირს!

თვითონ ღვთიური მოკრძალებით ბრძანებდი ხოლმე, „არც მიწისა ვარ, არც ცისა“... დიახ, ჩვეულებრივ მოკვდავთ უძნელდებათ დიდი მგოსნის განსჯა, იგი არავის ჰგავდა, მას არავინ ჰგავს, ერთადერთია, გამორჩეული, საფიქარი... მისი სიყვარული თაობიდან თაობას წმინდად გადაეცემა, ეს არის სწორედ დიდი აკაკის უკვდავების დასტური.

რეკავ ლორთქიშანიძე,

გ. ი. ლენინის სახელობის № 1 საშუალო სკოლის X კლასის მოსწავლე.

იოსებ სანიკიძე

მხოლოდ შენ

მზეზე რომ უმანკო ცრემლი აბრწყინდება,

— ეს ბრწყინავ შენ!

სახეზე ხანძარი ისე გეკიდება,

— ჩირაღდნად გფენს.

თოვლში ამოსული ია შეედრება

— მაგ თვალთა ფერს...

ჩემი გაზაფხულის ღამაზო მერცხალო,

— შენ, მხოლოდ შენ!

ჯემალ ქათამაძე

გიას ჩემი სალამი:

გია კარგი ბიჭია,
სკოლის თვალი არის,
ბეჯითი და კეთილი,
პართალი და წყნარი.
სპორტში არის პირველი,
სწავლაშიაც ბრწყინავს.
ცურვასა და სირბილში
ვინ აჯობებს, ვინა!
დილით წამოფრინდება,
შემოირბენს ეზოს,
ამ დროს სძინავთ ზარმაცებს —
აკოოს, ანზორს, რეზოს,
ყველა მიტომ აფასებს
მშრომელსა და ერთგულს,
ნახეთ, როგორ თამაშობს
ჭადრაკსა თუ ფეხბურთს.
მშობლებს როდი აწვალავს,
კარგი ბიჭი ჰქვია,
გიას ჩემი სალამი,
ჩქი ღელსი — გიას!

თინა და თოჯინა

ჯერ დაბანა და აკვანში
ჩააწყანა მერე თბილად,
იაუნაჩაც დაუმღერა,

ვარდო-ნანა — სულზე ტკბილად.
ვერ იქნა, ვერ დააძინა,
რა ზღაპრები არ დაპირდა.
უი, აჟად გამხდარაო! —
ლაჯდა თინა და ატირდა.

ტრაბახსა რეზო

სულ ტრაბახობს ჩვენი რეზო —
ბე ვიქნები, რაც ვიქნები,
როცა დიდი გავიზრდები,
მთვარეს იქით გავფრინდები!
მაგრამ მისი არვის სჯერა,
ყველას ეჭვი ეპარება,
რადგან წიგნებს ჩვენი რეზო
სათოფედ არ ეკარება.

მ უ რ ი ა

შეხე, ერთი, ზურია,
წყალში ჩახტა მურია,
ჩვენი საპირზე დაგვტოვა,
თქით, ჩნხიარულია,
მორღეს მიჰყვა მხარულით,
უჭამარი გული აქვს,
ნაპირზე რომ გამოხვალ,
ეროს წიგტყეპავ, მურია!

ემილი დიკინსონი

„თუ ჩავთვლით, რომ თვითმყოფადი ამერიკული პოეზიის სული უიტმენია, მაშინ დიკინსონი მეორე სულია მისი... უიტმენი და დიკინსონი ერთმანეთს ავსებენ, თავიანთი წვლილი შეაქვთ XIX საუკუნის მეორე ნახევრის მსოფლიო პოეზიაში“. ეს სიტყვები ამერიკული ლიტერატურის გამოჩენილ საბჭოთა მკვლევარსა და მთარგმნელს ივანე კაშკინს ეკუთვნის. ემილი დიკინსონმა (1830-1886) მართლაც უდიდესი გავლენა მოახდინა ამერიკული მხატვრული აზროვნების განვითარებაზე. მისი შემოქმედება უიტმენის პოეზიასთან ერთად მკვეთრად უპირისპირდება ევრეთ წოდებულ ფსევდოამერიკულ კულტურას.

ბიოგრაფიულ პორტრეტებში ემილი დიკინსონი ცოცხლდება როგორც წერილების ავტორი. მისი ურთიერთობა თვით უახლოეს მეგობრებთანაც კი მხოლოდ მიწერ-მოწერით იფარგლებოდა. იმ იშვიათ შემთხვევებში, როდესაც იგი პირისპირ ხვდებოდა თავისი წრის წარმომადგენლებს, თურმე ისე ეჭირა თავი, თითქოს სცხაზე გამოდიოდა: თეთრად იმოსებოდა და ხელთ ეპყრა ყვავილების თაიგული.

თვითონ დიკინსონი პოეტად თავისი დაბადების თარიღად მიიჩნევს 1862 წლის ზამთარს, როდესაც ოცდათერთმეტი წლისამ, უკვე სამასამდე ლექსის ავტორმა, ინტენსიურად დაიწყო წერა. რჩევისათვის მან წერილობით მიმართა იმდროინდელ საზოგადო მოღვაწეს, გამოჩენილ ესეისტსა და ლიბერალურ რეფორმათა მომხრეს ტომას ჰიგინსონს, რომლისგანაც ელოდა საკუთარი ნამუშევრების კრიტიკულ შეფასებას. ჰიგინსონისადმი მიწერილ ბარათში, რომელიც 1862 წლის 25 აპრილით არის დათარიღებული, ნათქვამია: „სექტემბერში ელდა დამატყდა თავს, მაგრამ ვერავის გაუუმხილე; ახლა კი ვმდერი სასაფლაოზე მიტოვებულ ბიჭუნასავით, რადგან შიშმა ამიტანა!“ ბიოგრაფოსები ამ წერილს სხვადასხვა მიზეზით სსნიან: შესაძლოა ეს ელდა გამოწვეული იყო ახალგაზრდული იმედების გაწბილებით, მეგობრის დაკარგვით, ახლობელ ადამიანთან განშორებით. მაგრამ მთავარი ის არის, რომ ამ დიდმა შინაგანმა კრიზისმა აიძულა პოეტი ღრმად ჩაფიქრებოდა ცხოვრებას — მან დასძლია სასოწარკვეთის ტკივილები და წონასწორობა იმით მოიპოვა, რომ მთელი ენერგია, სულიერი ძალები პოეზიაში ჩააქსოვა, შექმნა საუცხოო, უნატიფესი ლირიკა.

ტომას ჰიგინსონმა მართლაც გამოიჩინა ყურადღება პოეტი ქალის მიმართ და ოცდახუთი წლის განმავლობაში წერილობით აძლევდა დარიგებებს, თუმცა ემილი მის რჩევას იშვიათად მისდევდა. საინტერესოა, რომ პოეტს ერთხელაც არ უცდია დაეხეჭა თავისი ლექსები. 1862 წლის ივლისში სწერდა ჰიგინსონს: „შეცინება, როდესაც მირჩევთ, არ ვიჩქარო ჩემი ლექსების „გამოქვეყნება“; ეს აზრი ისევე უცხოა ჩემთვის, როგორც იმის ფიქრი, რომ ცის თაღს ხელი შევაწყო. თუ დიდება მიწერია, სულ ერთია, ვერსად გავექცევი; თუ არა-და, ნადირობაში გრძელდღეს უქმად დავაღამებ და საკუთარი მეძებარიც კი ამითვალისწინებს. მიჯობს უსახელო დავრჩე“. ამ წინასწარმეტყველური სიტყვებიდან ნახევარი საუკუნის შემდეგ ემილი დიკინსონი ხელმეორედ დაიბადა, როგორც სახელგანთქმული და საყოველთაოდ აღიარებული მგოსანი.

იმ უზარმაზარ პოეტურ მემკვიდრეობას, რომელიც ემილი დიკინსონის გარდაცვალების შემდეგ მამისეულ სახლში აღმოჩნდა, პოეტის დამ, ლავინიამ უწოდა ემილის „წერილი მსოფლიოსადმი“.

დიკინსონის ლექსები გამოქვეყნდა 1890-1936 წლებში და მისმა პოეზიამ დიდი გამოხმაურება პოვა. „დიკინსონი ისე გადაჭრით თანამედროვე ჩანს, საჭიროა ვინმემ შეგვახსენოს, რომ იგი წინამორბედია“, — წერს ემილი დიკინსონის ერთ-ერთი ყველაზე უფრო სერიოზული მკვლევარი ჯორჯ ფრიზბი უიჩერი.

დიკინსონის ლირიკა ჭვრეტითი ხასიათისაა. მასში მოცემულია პოეტის მედიტაციები ღმერთზე, ბუნებაზე, საწუთროზე, სიყვარულზე. სიკვდილსა და მარადისობაზე. ეს პოეზია პიროვნულ, რელიგიურ და ხელოვნებისეულ ფასეულობათა ახლებურად განსაზღვრის, XIX საუკუნის ადამიანის პრობლემათა და შესაძლებლობათა მიკროკოსმოსური გამოსახვის თავისებური ცდაა.

დიკინსონის პოეზიის მთავარი მამოძრავებელი ძალაა სინამდვილისა და იდეალის მკვეთრი შეუსაბამობა, რაც მის ლექსებში ბრწყინვალე გროტესკულ სახეებში აირეკლა. პოეტი მოჯადოებულივით ცხოვრობდა — თავისი განდევნილობის მიუხედავად, ისეთი გრძნობა ჰქონდა, თითქოს გამუდმებით სცენაზე თამაშობდა და ცდილობდა ლექსებით დაეთრგუნა საზარელი ხილვები. ამ ლექსებში ძლიერი ემოციები ხშირად შენიღბულია და სულიერი მღელვარება ჩაქსოვილია ელფსურ მძაფრ სტრიქონებში, რიტმებსა და მეტაფორებში. როდესაც დიკინსონი გარდაიცვალა, „სპრინგფილდ რიპაბლიქენ“-ში დაიბეჭდა პოეტი ქალის ხსოვნისადმი მიძღვნილი ხელმოწერელი ნეკროლოგი. მისი ავტორი დიკინსონს „მარგალიტის ხიჯარაში გამომწვევდელ ცეცხლოვან სულს“ უწოდებს.

ტრაგიკულის საოცრად რთული აღქმა, ადამიანის სულიერი დრამის ღრმა და ზუსტი ფსიქოლოგიური ინტერპრეტაცია, რომელსაც დიკინსონი გვთავაზობს, მისაღები გახდა უფრო გვიანი თაობის ისეთი პოეტებისთვისაც, როგორიც არიან ელიოტი, იეიტსი და ეზრა პაუნდი.

მეორე მხრივ, დიკინსონის პოეტურმა ტრადიციებმა, უიტმენისეული ტრადიციების პარალელურად, განვითარება პოვა რეალისტური პოეტური სკოლის თვალსაჩინო წარმომადგენლებთან — რობერტ ფროსტთან, კარლ სენდბერგთან, ვილ ჰელ ლინდზისთან.

* * *

რა პატარაა კუბო,
სამეფო მტკიცე საზღვრებით,
სამოთხის მოქალაქენი
ამ სივიწროვეს არ გრძნობენ.
სამარის ციციქნა ფრთა —
ცაზე ფართო და გრძელი —
ფარავს უძირო ზღვას
და უსასრულო ხმელეთს
და თუ ერთადერთ მეგობარს
ანდობ პაწია მღვიმეს —

ნუ ელი სულის სიმშვიდეს —
და ნურც სიახლის იმედს —

* * *

აღმოჩენაა პირველი,
მეორე, განძის გაქრობა,
მესამე, ძებნა საწმისის
და იაზონის ლაშქრობა...
მეოთხე, მშრალზე დარჩები —
და ეკიპაჟიც გიმტყუნებს —
იაზონიც თუ — თაღლითობს —
ლეგენდას ვიდა ირწმუნებს —

* * *

დილა მშვიდობის — ღამე —
ხელავ, ვბრუნდები შინ —
დილას მოვბეზრდი — მტრობა —
გადამეღობა წინ —
ტკბილია შუქი მზის —
დღემ არ მადროვა წამიც —
ჩემგან წავიდა — ის —
დღეო — მშვიდობის ღამე!
ვეღარ ვიხილავ — წითელ
აღმოსავლეთის ედემს —
შიუსავლეთში — გული —
გადაუზიზნავთ — ქედებს —
დილას შევნატრი კვლავაც —
შენ — არ ხარ მისი დარი —
პატარა ღევნილ გოგოს
გაუღე ღურჯი კარი —

* * *

რა მაღალი ხარ — ტრფობავ —
ნისლივით დნები ქარში —
მაგრამ რომ ვიყოთ ორნი —
ფრთას არწივით გავშლი —
ჩიმბორასოზე* გავლით —
კლდოვან ზღუდეებს წავშლი
და თავადურად ღალი —
ამოგიდგები მხარში —
რა უძირო ხარ — ტრფობავ —
უსასრულობით მაკრთობ —
მაგრამ, რომ ვიყოთ ორნი —
ხმელეთს უსიტყვოდ დავთმობ —
რომ — სულ პატარა ნავი —
და რომ — მენიჩბე სანდო —
ზაფხულის მეფურ დილას —

* ჩიმბორასო — ჩამქრალი ვულკანია ანდებში.

ხელს შევავლებდი მნათობს —
უჩინარი ხარ — ტრფობავ —
გაკრთები როგორც ტყვია —
ჰგევხარ წამიერ ღიმილს —
მოუხელთებელ ნიავს —
და თუ ნეტარმა არ გცნო —
ვერ გაექცევი წყვილადს —
რამეთუ უფლის ნებით —
მარადისობა გქვია —

* * *

სპექტაკლებიდან უცხოველესი
ადამიანის ცისმარე დღეა —
საბედისწერო ამბად იშლება
დაუწერელი ჯერ ტრაგედია —
დეკლამაციას არ საჭიროებს
დიდ მსახიობად გმირის მოქცევა —
ცარიელია მთელი პარტერი
და ბნელი ლოჟა არ გაოცდება —
ნუთუ ნამდვილი „ჰამლეტის“
თამაშს —

გადაამეტა შექსპირის დრამამ —
მემუარებში — „რომეოს“ გარდა —
ჯულიეტაზე ვინ იტყვის
მართალს —
უსასრულოა ეს წარმოდგენა —
კაცის გულია — გმირიც —
მთხრობელიც —
და ვერასოდეს ვერ გააუქმებს
ამ უკვდავ თეატრს დასის
მფლობელი —

* * *

დღეს — მებრალეებიან მკვდრები —
მართლაც რომ ბუნება სწყალობს
ღობესთან მომდგარ მეზობლებს —

დაიწყო თიბვის ალო.

მზით შერუჯული ბიჭები
ცხარობენ, ნამგლებს ლესავენ—
ძმასავით შეხუმრებულა
იმათთან ძველი მესერიც —
იქ — გაყინული სიჩუმე —
და აქ კი — ზვინის სურნელით
გახელებული მინდვრები —
და — ეს ჭრიალა ურმები —
ძნელია ქალმა თუ კაცმა
არ შეინანო სახლ-კარი —
დანაცრებული კერია —
და მტერ-მოყვარის ლაშქარი—
მკვდრებს სიმარტოვე ივნისში
სტანჯავს ასკეცი ძალით —
როცა სათიბში იჩქარის
კაცი — ბავშვი — თუ ქალი —

ასეთი მოკლე ცხოვრება —
მწერს ეყოფოდა ლუკმად —
მე კი — ხორციელ მოზარდს —
მიშლიდნენ ნამდვილ სუფრას —
მარწუხში გამომწყვდეული
ძლივს ვიბრუნებდი სულს —
რას მოიშორებ წურბელას —
ან რას დააკლებ ურჩხულს —
კარგი კი იყო — მწერივით
რომ შემძლებოდა გაფრენა —
საკვების მომარაგება
ჩემივე თავის სარჩენად —
ან ცოცვის ნიჭი მქონოდა —
კარ-ფანჯრის არემარეზე
დავასრულებდი სიცოცხლეს —
გამეორების გარეშე —

ინგლისურიდან თარგმნა და შესავალი წერილი დაურთო
დალი ინჰკირველმა.

პოლ ვერლენი

შეშო დგომა

ოხრავს და კვნესის
შემოდგომის
მწუხარე ქნარი,
დამძიმდა გული —
ყველგან ბორგავს
ავყია ქარი.
სცვივით ფოთოლი
გაძარცვულ ხეებს,
და მეც მათ შორის
ეულად მდგარი
სევდით გიგონებ

გარდასულ დღეებს
და თვალთაგან მდის
ცრემლების ღვარი.
კვლავ გაბმით მოსთქვამს
მწუხარე ქნარი,
ტყეს ენატრება
ზაფხულის დარი,
მოელ მიდამოს კი
გადაჰფენია
გაყვითლებული
ფოთლები მკვდარი.

ფრანგულიდან თარგმნა მისეილ მამულაშვილმა.

ტყვე ოსტატი

უზბეკეთის მფრალთა კავშირის ორგანო ჟურნალმა „ზვეზდა ვოსტოკამ“ 1978 წელს დაბეჭდა მირაშხსინის რომანი „ხუროთმოძღვარი“, რომლის ერთ თავს (VIII) გთავაზობთ.

ხუროთმოძღვარი ჩვეულებისამებრ ადრე დილით სამი შეგარდათ მოვიდა მედრესეს მშენებლობაზე. პატარა სასამსახურო ოთახში ახმად ჩაღაბი არ დაუხვდა და ეზოში ჩავიდა.

ყმაწვილები, აგურებს რომ ეზიდებოდნენ, ხუროთმოძღვარს მორიდებით ესაღმებოდნენ. ღმობიერი, თავაზიანი, გულღია და კეთილი გამოძეტველების ხუროთმოძღვარი თვითონ ჩქარობდა, პირველი მისაღმებოდა ხალხს, თან ყოველთვის ალერსიანად იღიმებოდა, აინტერესებდა, ხომ არ ეშლებოდათ ხელი მუშაობაში, და დახმარებას სთავაზობდა. იტყოდა ხოლმე, არაფერია ჯანმრთელობაზე უფრო მნიშვნელოვანი, ხარაჩოებზე ფრთხილად უნდა იაროთ და არ გატეხოთ მიცემული სიტყვა — ღროზე დაამთავროთ მშენებლობა.

ახალმოსული მუშები ცნობისმოყვარეობით უცქეროდნენ ხუროთმოძღვარს, გზას უთმობდნენ, გვერდზე მიდგებოდნენ მკერდზე ხელმიდებული პატივისცემის ნიშნად, ალაგ-ალაგ კი გზას უსუფთავებდნენ, სწრაფად კრეფდნენ აგურის ნატეხებსა და ქვებს.

არა, სულიერ მამებს არ მოუგონიათ ეს ბრძნული გამონათქვამი: „გულს სიყვარული აცოცხლებს, ხელებს კი შრომა“. ეს ხუროთმოძღვრებმა მოიგონეს. „იშრომე და ბედნიერებას მოიპოვებო“, — ამბობს ხალხი. ჯერ კიდევ მამა ასწავლიდა ნაჯმედინს: მხოლოდ შრომა ანიჭებს ადამიანს კმაყოფილებასო, სიზარმაცე, გულგრილობა და დაუდევრობა კი ღუპავს, გაჭირვებამდე და სიღატაკემდე მიჰყავს კაცი.

ხუროთმოძღვარი დადიოდა, მუშაობას აკვირდებოდა, ჩერდებოდა გაჯის ხსნარის ამრევ მუშებთან. იგი შედგა ძმების ხასანბეგისა და ხუსანბეგის ახლოს, პირველი დღეებიდანვე რომ მუშაობდნენ აქ, მიესაღმა და წარმატება უსურვა გამრჯე, ხელმარჯვე დამაშვრალთ.

— თქვენზე თვით მირზას ველაპარაკე და ვიმედოვნებ, ის ღირსეული და გულუხვი კაცი წყალობას არ მოგაკლებთ.

— გმადლობთ, — უთხრა ხასანბეგმა, — ვიდრე ჯანი გვაქვს, მკლავს არ დაუშვებთ, თავაულებლად ვიმუშავეთ. თქვენი კეთილი სამსახური და ჩვენზე ზრუნვა, ძვირფასო ოსტატო, ძალ-ღონეს გვმატებს. გული სიყვარულით ცოცხლობს, ხელები — შრომით.

— დროზე თუ ღებულობთ ფულს?

— ჯობია სიმართლე ითქვას. უკვე კარგახანია არაფერს გვიხდიან, ოსტატო. — ეს ხუსანბეგმა იჩქარა პასუხის გაცემა.

— ნუ შეწუხდებით, — სიტყვა ჩაურთო ხასანბეგმა. — ჩვენ თვითონ მოველაპარაკებით ბატონ ჩალაბის, ის ყველაფერს გვიანგარიშებს და ფულსაც მოგვცემს.

— არა, მას მე მოველაპარაკები, — თქვა ხუროთმოძღვარმა. — ნამუშევარი კაცს დროზე უნდა გადაუხადო. ფულის დაყოვნების არავითარი მიზეზი არ არსებობს, ხაზინიდან იგი დროზე მოდის, — თქვა მან, თან ზულფიკარსა და ზაფრაკს გადასედა. — ძნელი გამოსაცნობია, რა კაცია ბატონი სამუშაოთა ზედამხედველი.

სახურავის ზედ კიდესთან მაღალი, ტანადი ყმაწვილი იდგა და თოვით დაბლიდან მაწოდებულ წყლიან სათლს ეწიწებოდა. იგი მოშორებით მდგარ მოხუცისაკენ მიბრუნდა, რომელიც აგურებს კიდეებს უსწორებდა, და რაღაც უთხრა. მოხუცმა შეხედა ხარაჩოებზე ნელა მოძავალ ხუროთმოძღვარს. შეხედა, მაგრამ პოზა არ შეუცვლია, მხოლოდ შვილს უთხრა უფრო ფრთხილად, ყურადღებით ყოფილიყო. ორი დღის წინათ ერთი მუშა გადაუარდა სახურავიდან და მაშინვე სული განუტევა, ამოკვნესაც ვერ მოასწრო.

— გამარჯობა, ოსტატო ჯორჯი! — თქვა ხუროთმოძღვარმა, რომელიც სულ მაღლა ამოსულიყო. მოხუცის ნამდვილი სახელი გიორგი იყო, მაგრამ აქ მას ყველა ჯორჯის ეძახდა.

— გაგიმარჯოთ, ხუროთმოძღვარო, — უპასუხა მოხუცმა, და ნელა წამოდგა, კავკასიელისათვის დამახასიათებელი დარბაისლობითა და ღირსებით.

იგი იყო ერთ-ერთი იმ ტყვეთაგანი, თემურმა რომ ათასობით წამოასხა კავკასიაში ლაშქრობის დროს. მიდიოდა წლები, ბევრი ტყვე კავკასიელი ისწრაფოდა შინ დაბრუნებას, მაგრამ სამშობლოდან ძალიან შორს იყო ეს უცხო მხარე. გერატში დარჩა ოსტატი ჯორჯიც. მის უფროს შვილს იოსებს აქ იუსუფბეგს ეძახდნენ. მამა და შვილი თავისუფლად ლაპარაკობდნენ თურქულად და, თუმც ნახევრად მონის მდგომარეობაში ყხოვრობდნენ, თავი მაინც ამაყად ეჭირათ, მონდომებით შრომობდნენ და არასოდეს განუცდიათ დამამცირებელი დევნა. ისინი წმინდად იცავდნენ თავიანთ სარწმუნოებას, შინაურობაში მხოლოდ ქართულად ლაპარაკობდნენ და მკაცრად ასრულებდნენ რელიგიურ წეს-ჩვეულებებს. საქართველო-

დან ბევრი ტყვე იყო ხორასანში. ისინი სხვადასხვა ქალაქში ცხოვრობდნენ. მათ ჩვეულებრივ მძიმე სამუშაოებზე იყენებდნენ.

— მოვედი, გავიგო, როგორა ბრძანდებით — ჯანმრთელად, მხნედ თუ ხართ?

— ჯანმრთელად ვართ, ხუროთმოძღვარო. და საქმეებიც ცუდად როდი მიდის, ჩვენ, ქართველები. გულს არასოდეს ვიტეხთ. თქვენ კა, ხუროთმოძღვარო, კარგი ადამიანი ბრძანდებით. როცა თქვენ გხედავ, სულში ნათელი ჩამიდგება ხოლმე.

— ასეთივე გრძნობები მაქვს მეც თქვენდამი, ოსტატო. ბედმა შორს გადმოგტყორცნათ. წილად გხვდათ, აქ მოგეპოვებინათ პური თქვენი არსობისა. მითხარით, ფულს თუ გიხდიან?

— გადაგვიხდიან, ხუროთმოძღვარო. ვინ იკადრებს ხელყოს ლატაკი უცხოელების ფული? განა მუსულმანს შეეხარბება სხვისი? თქვენ ხომ გახსოვთ, აღმითქვით, ჩემზე მოლაპარაკებოდით ბატონიშვილს?

— მახსოვს, ოსტატო.

— მე უკვე სამოცდაათს გადავაბიჯე. მინდა ვიხილო მშობლიური საქართველო. და ჩემმა ვაჟმა იოსებმაც მშობლიურ მიწაზე უნდა იცხოვროს... მძიმეა კაცისათვის უსამშობლოდ ყოფნა. მაშინაც კი, როცა მისი ტუჩები იცინიან, ვული ტირის. თქვენ ჭკვიანი კაცი ბრძანდებით, ხუროთმოძღვარო, და თავადაც კარგად მოგეხსენებათ ყველაფერი. მოიღეთ მოწყალება, უთხარით მის ბრწყინვალეება ბაისუნკურს კეთილი სიტყვები ჩვენზე, სთხოვეთ, მშენებლობის დამთავრების შემდეგ გაგვიშვას სამშობლოში.

— დარდი ნუ შეგიპყრობთ, ჩემო მეგობარო ჯორჯი, უეჭველად მოველაპარაკები. მესმის თქვენი ნაღველი და ვარამი, თქვენი შიში და მთელი გულით ვითანაგრძნობთ. იქონიეთ მოთმინება, აკი უთქვამთ: „გულმოწყალება მოთმინების ფსკერზეაო“. ვფიქრობ, ახდება თქვენი სანუკვარი ოცნება.

— ღმერთმა გაკურთხოთ თქვენი სიკეთისათვის!

ხუროთმოძღვარი გამოეთხოვა მოხუც ოსტატს და გზა განაგრძო. ოსტატი ჯორჯი ხომ ადრე ოსტატ კავამთან მუშაობდა, მისი შვილიც, გაახსენდა მას. მათ ეჯავრებოდათ ოსტატი კავამი ქედმაღლობისათვის, იმისათვის, რომ იგი ერთი წუთითაც არ ივიწყებდა თავის მაღალ წარმომადგენლობას. მან მოკლედ მოჭრა და გააგდო მოხუცი ქართველი, სახელგანთქმულ ხუროთმოძღვარს სიტყვის შებრუნება როგორ გაუბედღო, მაგრამ ხუროთმოძღვარმა თავი შეიკავა უფრო მკაცრად გასწორებოდა, სხვა ტყვეთა რისხვისა შეეშინდა.

კი, ოსტატმა კავამმა იცოდა თავისი დამსახურების ფასი, ტკბებოდა იმით, რომ ჩარიცხული იყო გერატის ყველაზე ცნობილ ადამიანთა კიწრო წრეში. და ოსტატი კავამი იმით არ ზოგავდა, ვინც მას წინ აღუდგებოდა.

თარგმნა პასილ ირემიძემ.

ჯემალ ჩხეიძე

დაბრუნებული ნათელი

გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველომ“ გასულ წელს რუსულ ენაზე გამოსცა თევრათ გორგილაძის მონოგრაფია „მეორადი გლაუკომა ლიბრიან თვალეზზე და კერატოპლასტიკის შემდეგ“. ჩვენ აქ არ ვაპირებთ ამ წიგნის ღირსებაზე საუბარს, ეს ოფტალმოლოგების სფეროა, წერილს სხვა მიზანი აქვს, — მკითხველს გვინდა გავაცნოთ თვალის სნეულებათა შესანიშნავი სპეციალისტის, მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორის, ჩვენი თანამემამულის, აკადემიკოს ვ. ფილატოვის სახელობის ოდესის თვალის სნეულებათა ინსტიტუტის რქოვანასა და ქსოვილთა გადანერგვის განყოფილების ხელმძღვანელის პროფესორ თ. გორგილაძის საქმიანობისა და დამსახურების შესახებ — ფილატოვის ინსტიტუტსა და მის გარეთ.

გასულ წელს აჭარის ასსრ ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტრომ რესპუბლიკურ საავადმყოფოში საინტერესო ღონისძიება ჩაატარა. საავადმყოფოს სამედიცინო პერსონალმა შეხვედრა მოუწყო თ. გორგილაძეს (ასეთ შეხვედრებს ახლა ხშირად უწყობენ აჭარაში სტუმრად ჩამოსულ პროფესორს)... მედიცინის დარგის მუშაკებსა და ავადმყოფებსაც აინტერესებთ, რა წარმატებები აქვს ახლა თვალის სნეულებათა მკურნალობის საქმეში საბჭოთა მედიცინას, ეს ინტერესი გასაგებიცაა... ბათუმს მედიცინის დარგში ყოველთვის თვალსაჩინო ტრადიციები ჰქონდა.

გასული საუკუნის 80-იანი წლებიდან მოყოლებული, როცა საფუძველი ჩაეყარა ქ. ბათუმში სტაციონარულ მკურნალობას, სხვადასხვა დროს აქ მოღვაწეობდნენ ცნობილი ექიმები ფ. შეფერი, ტ. ტრიანტაფილიდესი, გ. ელიავა, კ. მხეიძე, ბ. ფინკელშტეინი, ვ. პრიანიშნიკოვი, მ. ლოლუა, ა. შატილოვი, შ. ფროლოვი, ა. თუმანიშვილი, პ. გიგინეიშვილი, ს. კალინოვსკი, ს. სოლოვკინი, ა. მაღალაშვილი, ს. ტახტაჯიანი, ი. ჩარკვიანი, ვ. მაქაცარია და სხვები (ყველას ჩამოთვლა შორს წაგვიყვანდა), რომელთაც ბრწყინვალე განათლება ჰქონდათ მიღებული რუსეთის, ან კიდევ ევროპის ქვეყნების აღიარებულ საუნივერსიტეტო ქალაქებში. ეს საქვეყნოდ ცნობილი ენთუზიასტი სპეციალისტები ხელმოკლე ავადმყოფებს უფასოდ მკურნალობდნენ და ზრუნავდნენ მოსახლეობის კეთილდღეობისათვის. ხანდაზმულები ახლაც იგონებენ მათ კაცთმოყვარეობას, საზოგადო მოღვაწისათვის დამახასიათებელ შესანიშნავ თვისებებსა და კაცურ-კაცობას. ხომ ცნობილია, რომ ექიმი ტრიანტაფილიდესი პეტერბურგში კურორტოლოგთა ერთ-ერთ კონგრესზე ამტკიცებდა, ბათუმი, თუ საამისო პირობები შეექმნება, თავისი სამკურნალო-კლიმატური თვისებებით შვეიცარიის კურორტებსაც აჯობებსო.

ეს ადამიანები ამკვიდრებდნენ ქალაქის სამედიცინო ტრადიციებს, რაც საბჭოთა ხელისუფლების წლებში უფრო გაფართოვდა და განმტკიცდა.

მკითხველი დაგვეთანხმება, რომ ეს შესანიშნავი ტრადიციები არც თუ ისე დიდი ხნის წინ რამდენადმე დაირღვა. ბათუმიდან ზედიზედ წავიდნენ ნიჭიერი სპეციალისტი ექიმები. ამიტომაც იყო, რომ აჭარის მშრომელებს კვალიფიციური მკურნალობისათვის ჩასვლა უზღებოდათ ქუთაისსა თუ თბილისში, მოსკოვსა თუ ლენინგრადში, სოხუმსა თუ ოდესაში... ტრადიცია დაირღვა. რატომ? ეს კითხვა დიდი ხანია აღელვებს ჩვენი რესპუბლიკის მოსახლეობის სოლიდურ ნაწილს.

ახლა, როცა ჩვენს სამკურნალო დაწესებულებებში კვლავ გამოჩნდნენ იმედისმომცემი ნიჭიერი ახალგაზრდა სპეციალისტები, საკითხი სხვანაირად უნდა დაისვას. — კიდევ რა არის საჭირო, რომ აღდგეს ტრადიცია? უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა თანამედროვე მოწყობილობა-აღჭურვილობანი, მატერიალური ბაზა, საჭიროა აგრეთვე კონტაქტები ცენტრებთან, უპირველეს ყოვლისა, კონტაქტები ჩვენს თანაქალაქელებთან, რომლებიც დამსახურებული ავტორიტეტით სარგებლობენ რესპუბლიკის გარეთ და ყველა ღირსებით შემკულ სამკურნალო დაწესებულებებსა და განყოფილებებს უდგანან სათავეში.

ერთ-ერთი ასეთი სპეციალისტი თევრათ გორგილაძეა (თუმცა მას არასდროს არ უმუშავნია აჭარაში). ბათუმში რესპუბლიკური საავადმყოფოს სამედიცინო პერსონალის თ. გორგილაძესთან შეხვედრის დროს ბევრი ისეთი რამ ითქვა, რომლის შესახებაც, ნუ მიწყენენ ჩვენი ბათუმელი ოფტალმოლოგები და, ჯერ კიდევ ძალიან ცოტა რამაა დანერგილი აჭარის სინამდვილეში. ავადმყოფთა გამოკვლევისათვის შეძენილი უნდა იქნას აუცილებელი ხელსაწყო-იარაღები, სამამულო წარმოების რეფრაქტომეტრები, ერონომეტრები, საოპერაციო მიკროსკოპები, მიკროინსტრუმენტები და ა. შ. საამისოდ კი აუცილებელია მატერიალური ბაზის გაფართოება. ოფტალმოლოგები კვალიფიკაციას უნდა იმაღლებდნენ ჩვენი ქვეყნის კეთილმოწყობილ კლინიკებში, უნდა ეუფლებოდნენ თვალის სნეულებათა მკურნალობაში დანერგილ სიასწავლებს, ტექნიკურ საშუალებებს, ხელსაწყო-იარაღებს...

ისე უნდა წარიმართოს პოლიკლინიკებისა და სტაციონარების მუშაობა, რომ არცერთი ავადმყოფი არ დარჩეს სტაციონარული დახმარების გარეშე. აუცილებლად უნდა შეიქმნას ორთოპედიკური კაბინეტი ბავშვთათვის, მსხვილ საწარმოებში, კოლმეურნეობებსა და საბჭოთა მეურნეობებში რეგულარულად უნდა ხდებოდეს გეგმიური პროფილაქტიკური შემოწმება გლაუკომის გამოსავლინებლად... როგორც ვხედავთ, ასეთი შეხვედრები მაღალკვალიფიციურ სპეციალისტებთან საჭირო და აუცილებელი ყოფილა, უფრო მეტიც, ხელიდან არ უნდა გავუშვათ ჩვენს სტუმართმოყვარე ქალაქში ექიმი სპეციალისტების ჩამოსვლის არც ერთი შემთხვევა.

ვფიქრობთ, არც იმით დაშავდება რამე, თუ ისინი ზოგჯერ ხელებს დაიკაპიწებენ და „შავ სამუშაოსაც“ შეასრულებენ ჩვენს სტაციონარებში. ამით არც ერთი ჩვენი სპეციალისტის ღირსება არ შეილახება, პირიქით...

გადასატრეული პრობლემები, როგორც ვხედავთ, ბევრია. იგი დროს და დაინტერესებას მოითხოვს...

თევრათ გორგილაძეს ჩვენი საზოგადოება საკმაოდ კარგად იცნობს. როგორც ვთქვით, იგი ახლა მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორია, ფილატოვის სახელობის ოდესის თვალის სნეულებათა ინსტიტუტის რქოვანას და ქსოვილთა გადანერგვის განყოფილების ხელმძღვანელი.

ოდესის თვალის სნეულებათა ეს ინსტიტუტი ძირითადად რქოვანასა და ქსოვილთა გადანერგვის ბაზაზე აღორძინდა. ამ განყოფილებას მაშინ თავისი ბრწყინვალე წარმატებებით მსოფლიო სახელი გაუთქვა აკადემიკოსმა ვ. ფილატოვმა.

თევრათ გორგილაძე ფილატოვის მრავალრიცხოვან და გამორჩეულ მოწაფეთა რიცხვს ეკუთვნის, მაგრამ ყველაზე უფრო ის არის საინტერესო, რომ თევრათი ინსტიტუტში იმ განყოფილებას ხელმძღვანელობს, რომლის ფორმირება ფილატოვის სახელთანაა დაკავშირებული და რომელსაც ეს გაბედული ექსპერიმენტატორი და დიდი სწავლული მეცნიერი ედგა სათავეში.

თევრათმა 1954 წელს დაამთავრა პიროგოვის სახელობის ოდესის სამედიცინო ინსტიტუტი და შემდეგ ფილატოვის სახელობის ორდინატურაში მოხვდა. ფილატოვის მოწაფე, მერე პროფესორ დ. ბუშმიჩთან იმდღებდა კვალიფიკაციას. ეს ის პროფესორია, რომელიც, ფილატოვის შემდეგ, წლების განმავლობაში სათავეში ედგა ინსტიტუტის რქოვანას გადანერგვის განყოფილებას, ხოლო თ. გორგილაძე მის ერთ-ერთ თანაშემწედ ითვლებოდა.

თ. გორგილაძემ დ. ბუშმიჩის ხელმძღვანელობით მოამზადა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე „რქოვანას ნაწილობრივი გამჭოლი გადანერგვის ტექნიკა“. იგი დიდადაა დავალებული აგრეთვე სოციალისტური შრომის გმირის, აკადემიკოს ნ. პუჩკოვსკაიასაგან, რომელიც ახლა სათავეში უდგას ოდესის თვალის სნეულებათა ინსტიტუტს. თ. გორგილაძეს სადოქტორო დისერტაცია „მეორადი გლაუკომა რქოვანას გადანერგვის შემდეგ“ დიდი ერუდიციისა და გამოცდილების მქონე მეცნიერის ღრმად გააზრებული ნაშრომია. ამ წარმატებებმა გაუხსნა გზა თევრათს რქოვანას გადანერგვის განყოფილების ხელმძღვანელის პოსტზე. დაწინაურება იმ კოლექტივში, რომლის ფორმირებამ მსოფლიო სახელი მოუპოვა აკადემიკოს ვ. ფილატოვს, თავისთავად ბევრისმთქმელი ფაქტია.

...თევრათ გორგილაძის კაბინეტთან ოდესის ფილატოვის ინსტიტუტში ყოველთვის ხალხმრავლობაა. ვის არ შეხვდებით აქ... მათ ერთი საერთო ენა აკავშირებთ ამ სპეციალისტებთან. ეს ენა სრულიად განსხვავებული და თავისებურია. იგი არის რწმენის, იმედის, დაჯერების, სინათლისადმი ადამიანის დაუოკებელი სწრაფვის უსიტყვო გამოხატულება, რომელსაც მკურნალი ან სნეული თუ გაიგებს მარტო. ერთმა უმნიშვნელო შეცდომამაც კი შეიძლება ჩაფერფლოს ავადმყოფის ბედი. იქნებ პასუხისმგებლობის ამ გრძნობამ აქცია თევრათი სიტყვაძუნწ მედიკოსად... განყოფილებაში ყოველი დღე დაძაბულია.

არ შევუდგებით ყველა იმ სიახლისა და მეთოდის ჩამოთვლას, რასაც რქოვანას გადანერგვის განყოფილება დაეუფლა თ. გორგილაძის უშუალო მონაწილეობით. ბევრ უიშედო სნეულს, რომელსაც ბედი უცდია სხვაგან, ცნობილ კლინიკებში, მაგრამ უშედეგოდ, ოდესაში დათანხმებულა მეორადს ურთულეს ოპერაციაზე, რადგანაც, როგორც იტყვიან, დასაკარგავი არაფერი ჰქონდათ და... სახვევის შესხნის შემდეგ უხარებიათ თევრათისათვის — ვხედავ, მე ვხედავ!..

თ. გორგილაძის განყოფილებაში პრივილეგია უცხო ცნებაა... უბრალოდ, ეს არის ერთი ოჯახი, სადაც მეტ-ნაკლებად ერთნაირი ბედის ადამიანები ერთმანეთის ტკივილსა და სიხარულს იზიარებენ. სადაც სჯერათ, რომ სხვებმა უკვე იფიქრეს იმაზე, რაც საოპერაციო მაგიდაზე მისვლამდე ავადმყოფს აღელვებდა...

ყველასადმი ერთნაირად, როგორც თევრათი ამბობს, „მიღებულზე უფრო მეტი ჰუმანურობით“ განწყობილია ექიმი. ეს რაღაც სხვა თემაა, უფრო მასშტაბური, ვიდრე მკურნალისა და ავადმყოფის ჩვეულებრივი დამოკიდებულება, ალბათ, იმიტომაც, რომ აქ გარემოა განსხვავებული და განსაკუთრებული, — მოიცავს შიშს, სიხარულს, მოლოდინს, უძილო ღამეებსაც და კიდევ ბევრ სხვას.

— ქართველი ბევრია თქვენს სტაციონარში?! — საკმაოდ... მაგრამ ყოველთვის ვერ ვახერხებთ მათს მიღებას, ისე, როგორც ბევრ სხვა ეროვნების პაციენტისა...

ადგილები ცოტაა. ესეც რომ არ იყოს, სანამდე უნდა იარონ საქართველოდან და-
შორებულ ქალაქებში ავადმყოფებმა? (მართლაც!)

...როგორც ზევითაც ვთქვით, ჩვენ გვინახავს დასასვენებლად, შვებულებით
ჩამოსული თ. გორგილაძე მშობლიურ აჭარაში. თუ შეიძლება დასვენება ეწოდოს
პოლიკლინიკებში დაუსრულებელ კონსულტაციებს, პაციენტებისათვის რჩევა-და-
რიგების მიცემას, რეცეპტების გამოწერას. თუ საჭიროა, შეპირებასაც, რომ ოდე-
საში უმკურნალებს ავადმყოფს და ყველაფერი კეთილად დამთავრდება.

ამას ემატება ბოლო წლების ახალი დატვირთვა. იგი ბათუმსა და ჩისგან და-
შორებულ რაიონებში, როგორც საზოგადოება „ცოდნის“ ლექტორი, მოსახლეო-
ბას ლექციებს უკითხავს. იგი თანდათან შეეჩვია აზრს, რომ შვებულება, რომელ-
საც აჭარაში ატარებს ხოლმე, მთლიანად უნდა მოხმარდეს მედიცინის მეცნიერე-
ბის ყველაზე სათუთი და რთული დარგის პროპაგანდას.

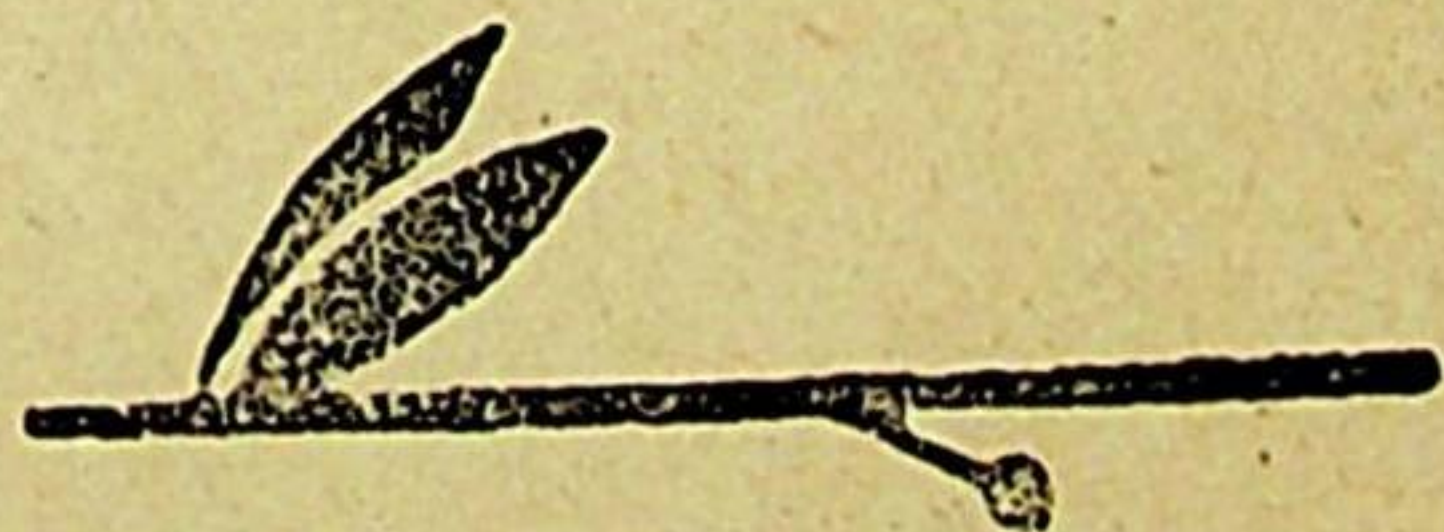
თ. გორგილაძე 120-მდე მეცნიერული ნაშრომის ავტორია. მათ შორის 45 სა-
დოქტორო დისერტაციის დაცვის შემდეგ არის შესრულებული. მკითხველმა ახ-
ლახან მიიღო მისი ვრცელი მონოგრაფია თვალის მეორადი გლაუკომის მკურნა-
ლობის საკითხებზე (ჩვენ ამ ნაშრომზე საუბრით დავიწყეთ ეს სტატია), სხვადა-
სხვა დროს რამდენიმე ასპირანტი მოამზადა საკანდიდატო ხარისხის მოსაპოვებ-
ლად. ამჟამად მასთან სამეცნიერო სარბიელზე გასვლისათვის ემზადება ბულგა-
რელი ასპირანტი ქ. ვარნადან...

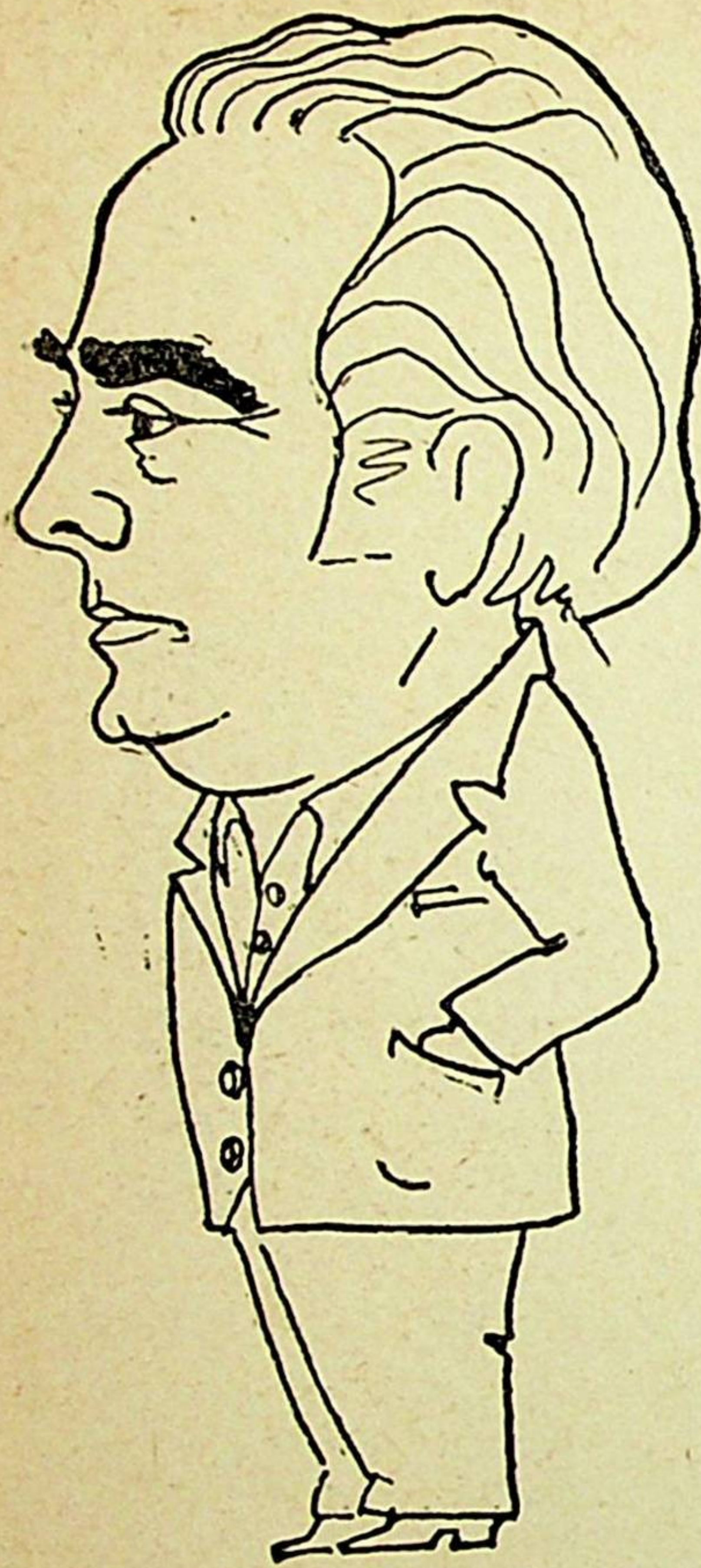
თ. გორგილაძემ მონაწილეობა მიიღო არაერთ სამეცნიერო კონფერენციისა
თუ კონგრესის მუშაობაში, მათ შორის საზღვარგარეთაც.

სხვადასხვა დროს სპეციალური მივლინებებით იყო ბულგარეთში, უნგრეთში,
იუგოსლავიაში, კუვეიტში, ერაყში, მარტო ტუნისში 1200-ზე მეტი ურთულესი
ოპერაცია აქვს გაკეთებული ტუნისის რესპუბლიკის უმაღლესი ორდენის კავა-
ლერს პროფესორ თ. გორგილაძეს.

...საიდან არ მოდის თევრათის სახელზე მადლობის წერილები! სწერენ მათ-
თვის ყველაზე კეთილ, ახლობელ, საყვარელ ადამიანს, რომელმაც სინათლე და
სიცოცხლის ხალისი დაუბრუნა მათ...

...ოდესაში, პროლეტარების ბულვარის ქუჩაზე, ცხოვრობს თვალის სნეულე-
ბათა ჩინებული სპეციალისტი, კაცი, რომელიც თანაბრად ახლობელია ყველასათ-
ვის, ვისაც მისი ყოვლისშემძლე, მზრუნველი ხელი შეხებია.

სასან მებრელიძე

ქვემო აჭარიდან,
ნიჭით რაევართა
წახვედი თბილისს და ახმეტელს ეახელ.
პირველმა გვარიდან
წყალი სვი მტკვარიდან
და მერე თეატრის კარები შეაღე.
ოქვენც ასე, ბავშვებო,
ჯერ კიდევ შაშვებო,
ისწავლეთ თამაში სასანთან ახლოს,
თორემ გასაშვები,
მუდმივი საშვებით
ჯერ არ ხართ სცენაზე, მერე კი ვნახოთ..

გაიოზ (კუკური)
გოგიბერიძეს

კორზუხინო და პლატონო,
პრეზიდენტო და სკიპერო,
ყველა მეჯლისის პატრონო,
„ღალატი“ არ დაიჯერო.
შენს 110 როლს რომ ვუყურო
შვილებით და ჯამაათით,
აღარ მეყოფა, კუკურო,
„დრო — 24 საათი“.

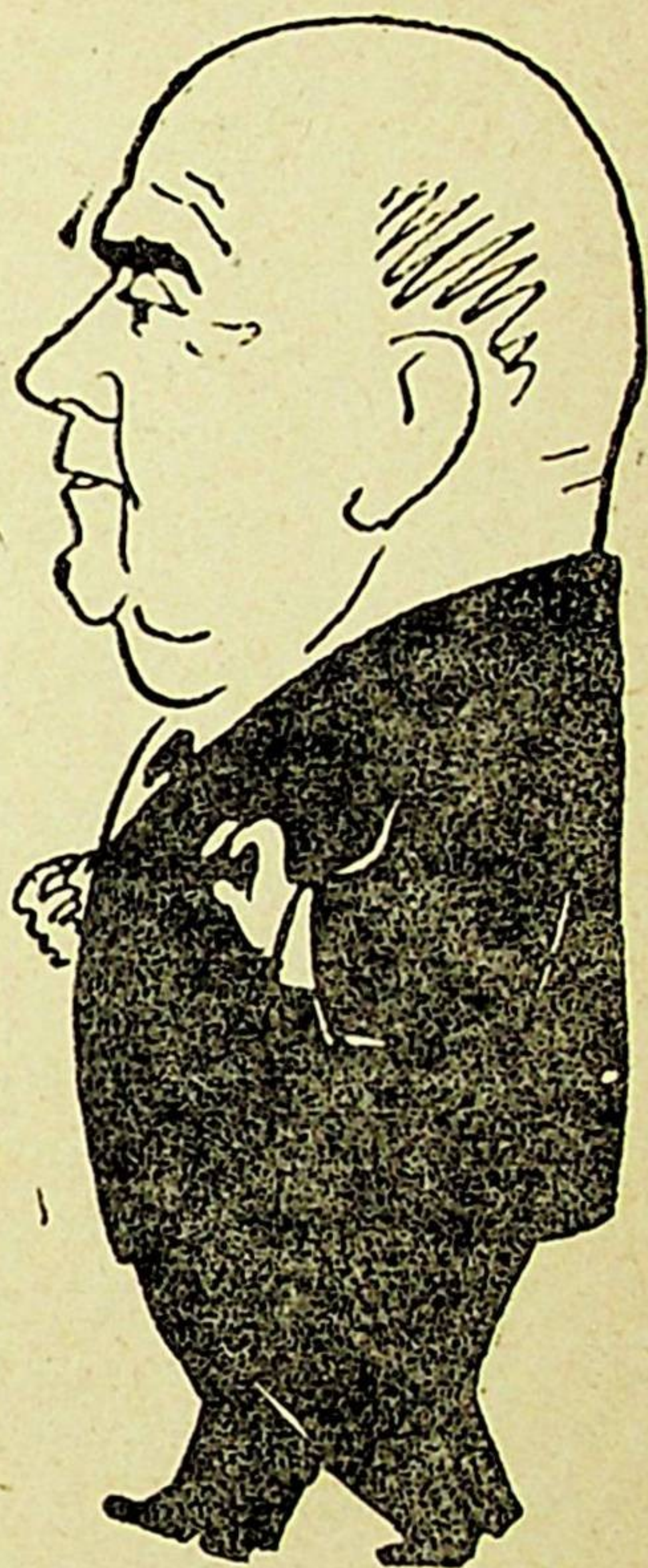

აკაკი მგელაძეს

მოიარე ფრონტები
ჯარისკაცულ მაზარით,
და დიდების ორდენით
სცენა ააზანზარე.
რა როლები გვიჩვენე
„რღვევასა“ და „პეპოში“,
მერე ჩამოისვენე
ბუჩქიდის „ჟოში“.

ნუგზარ ჯაფარიძის ტექსტი.
მია გაღოშვილის მეგობრული შარუები.

მსახიობის გახსენება

შალვა გეჯაძემ სკოლის მერხიდანვე შეიყვარა თეატრი. კასპის რაიონის სოფელი მეტეხი არც თუ ისე ახლო იყო თბილისთან, მაგრამ შალვა ხშირად ჩადიოდა დედაქალაქში წარმოდგენების სანახაურო, შორიახლო დაჰყვებოდა. სახელმძღვანელო ქართველ მსახიობებს, მათი ხელოვნებით ტკბებოდა, რამდენჯერ ყოფილა,

ბამამისი იოსები ჩასულა თბილისში, მოუძებნია შვილი და ისევ სოფელში წამოუყვანია, გაუკიცრავს კიდევ, არტისტობა რა შენი საქმეაო! ცეკავშირის სამრეწველო-ეკონომიკური ტექნიკური დაამთავრებინა, მაგრამ შალვამ თეატრის სიყვარული მაინც ვერ აღიიღო გულიდან. კასპის სარაიონო კლუბში სრულიად შემ-

თხვევით გაიცნო მსახიობი გიორგი შავგულიძე, რომელმაც მას თეატრის დიდი სიყვარული შთააგონა. მშობლებს ისევ გაეპარა სახლიდან და 1933 წლის სექტემბერში ჩაირიცხა თბილისის კოტე მარჯანიშვილის სახელობის თეატრთან არსებულ დრამატულ სტუდიაში, რომელიც წარსინებით დაამთავრა 1937 წელს. კარგი სამსახიობო მონაცემები შალვა გეჯაძემ ჯერ კიდევ სტუდიაში გამოავლინა. ამიტომ იყო, რომ სტუდიის დამთავრებისთანავე მარჯანიშვილის სახელობის თეატრის დასში ჩარიცხეს. ისეთ სახელოვან მსახიობების გვერდით თამაშობდა, როგორც იყვნენ შალვა ღამბაშიძე, ვასო გოძიაშვილი, გიორგი შავგულიძე, სანდრო ჟორჟოლიანი, სესილია თაყაიშვილი, ვერიკო ანჯაფარიძე და სხვები. სცენის ამ დიდოსტატებმა ნაყოფიერა გავლენა იქონიეს ახალგაზრდა მსახიობის შემოქმედებით ზრდაზე, სცენურ დაოსტატებაზე.

შალვა დიდი პასუხისმგებლობით ეკიდებოდა უფროსი კოლეგების მწრუნველობას. ჯერ ეპიზოდური, შემდეგ კი უფრო საპასუხისმგებლო როლები მიანდეს — თეატრის რეჟისურა კმაყოფილი იყო მისი თამაშით.

1941 წლის ოქტომბერში სხვა ახალგაზრდა მსახიობებთან ერთად შალვა გეჯაძე ბათუმის სახელმწიფო თეატრის დასში ჩაირიცხა. აქედან იწყება მისი მოღვაწეობის ახალი პერიოდი. მას

ზედიზედ მიანდეს სხვადასხვა როლი და მსახიობმაც გაამართლა ეს ნდობა. იგი ერთნაირი პასუხისმგებლობით ასახიერებდა დიდ და პატარა როლებს და მაყურებელს განაცდევინებდა გმირის ფსიქოლოგიას, მის ხასიათს. ვიცით კი შალვა გეჯაძე სცენაზე უნახავს, შეუძლებელია დაავიწყდეს მისი უბრალოება, სისადავე, მაღალი ოსტატობით შექმნილი სცენური სახეები.

შალვა გეჯაძის მიერ განსახიერებული როლებიდან აღსანიშნავია მეზღვაური მიტია გ. მდიუნის „პარტიზანებში“, როსტომი მ. მრევლიშვილის „ნიკოლოზ ბარათაშვილში“, ნაცარქექია გ. ნახუცრიშვილის „ნაცარქექიაში“, ანანია ი. სუმბათაშვილის „ღალატში“ და ბევრი სხვა. მას განსახიერებული აქვს ასამდე მთავარი როლი.

შალვა გეჯაძე ბუნებრივი ნიჭით დაჯილდოებული მსახიობი იყო და მაყურებელსაც უყვარდა იგი. 1946 წელს მას მიენიჭა აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტის საპატიო წოდება, ხოლო 1961 წელს საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი გახდა.

სიკვდილმა ადრე მოუსწრო შალვა გეჯაძეს, ბევრი დარჩა გასაკეთებელ, მაგრამ რაც გააკეთა, მუდამ კეთილად ემახსოვრება ჩვენს მაყურებელს.

ზორბეგ ღლონტი,
საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი.

შოთა ქურდი

იქით, არ მომეკარო!

ანუ ელენორა როგორც ხასიათი

აქვს ალექსანდრე ყაზბეგს ერთი მოთხრობა „ელენორა“. ლიტერატურის ისტორიკოსები და კრიტიკოსები მას, როგორც წესი, გვერდს უვლიან, ზოგჯერ არც კი ახსენებენ, არათუ გულდაგულ განიხილავენ. იგი შერისხულივითაა და განცალკევებით დგას, თითქოს გამდნარი „ელგუჯას“, „მამის მკვლელის“, „ელისოსა“ თუ „მოძღვრის“ შარავანდედში.

კიტა აბაშიძემ „ელენორა“ ყაზბეგისადმი მიძღვნილ ეტიუდში სულ ბოლოს და მხოლოდ სქოლიოში მოიხსენია, ისიც იმიტომ, რომ ეთქვა, უმნიშვნელო ნაწარმოებია და მასზე ლაპარაკი არც კი ღირსო. „ჩვენ აქ არ ვეხებით ყაზბეგის სხვა ნაწარმოებს („ნამწყესარის მოგონება“, „ნინო“, „ბერდია“, „ელბერდ“, „ელენორა“ და სხვა), რადგან მისი ნიჭის ღირსებათა დასახასიათებლად სრულიად საკმარისია ის, რაც ჩვენ დაწვრილებით განვიხილეთ და ახალს ჩვენ ვერას ვნახავდით ვერც მის მოთხრობებში, ვერც მის რომანში, რომლის შინაარსიც თბილისის თანამედროვე საზოგადოების ცხოვრებიდანაა აღებული“.¹

როგორც ვხედავთ, კ. აბაშიძემ „ელენორას“ გვერდი აუარა იმიტომ, რომ ახალს მაინც „ვერას ვნახავდითო“, ე. ი. სხვა ნაწარმოებებისაგან არაფრით განირჩევა და გამოირება რაღა საჭიროაო.

კრიტიკოსის ამ სიტყვებში ის აზრიც გამოსჰვივის, რომ ყაზბეგი ერთფეროვანიაო, რასაც, სხვათა შორის, მას ბევრი უკიყინებდა. ყველაზე სრულად ეს აზრი ცნობილმა ლიტერატორმა და საზოგადო მოღვაწემ გიორგი მარაშვილმა (ზდანევიჩმა) ჩამოაყალიბა. „...აღ. ყაზბეგის მთიელთა ცხოვრების ამსახველი მოთხრობები საოცრად ჰგვანან ერთმანეთს, — წერდა კრიტიკოსი, — არსებითად მათი ყველა გმირი ერთი და იგივე პირის სხვადასხვა სახელია, რომლებიც მხოლოდ უმნიშვნელო გარეგნული ვარიაციებით განსხვავდებიან ერთი მეორისაგან“.²

„ელენორა“ მარტო იმითაც კი არის საგულისხმო, რომ კრიტიკოსის ამ დებულებას, უპირველეს ყოვლისა, სწორედ იგი არღვევს. აბა ვისა ჰგავს ელენორა — მწალოს? მაყვალას? ნუნუს? იგი არათუ არა ჰგავს ყაზბეგის სხვა გმირებს, არამედ ძნელია პარალელი მოვუძებნოთ, საერთოდ, მთელ ქართულ ლიტერატურაში, ჩვენი მწერლების ქალთა გალერეაში. ელენორა ერთადერთია, გამონაკლისია, რამდენადაც თავისი ხასია-

1. კ. აბაშიძე, ეტიუდები, 1962 წ., გვ. 362.

2 გ. მარაშვილი, რჩეული ნაწარმოებები, ტ. II, 1968 წ., გვ. 16.

თით მკვეთრად განიჩევა სხვებისაგან. იგი განმარტოებით დგას, დგას, როგორც მთელი რეპელი მყინვარი, ლამაზი და გოროზი, მზის სითბო ზედ რომ ეღვრება, თვითონ კი...

თუმცა არა, ელეონორა მთიელია და, მაშასადამე, შეუძლებელია რითიმე მაინც არ მოგვაგონებდეს მზალოს, მაყვალას, ნუნუს, სხვებს. აქ ზედმეტი არ იქნება გავიხსენოთ, რომ ესტატე ბოსლეველმა თავის დროზე სწორად შენიშნა ის საერთო, რაც ყაზბეგის გმირებს ერთმანეთს ამსგავსებდა და ასე გამოიჩინოდნენ სხვებისაგან. ბელეტრისტის მთიელებიო, შენიშნავდა კრიტიკოსი, „სწორედ რომ სიყვარულისათვის არიან დაბადებული. თითქოს სხვა აღარაფერი სადარდებელი არ ჰქონდესთ!.. მერე რაგვარი სიყვარული სცოდნიათ ამ უცნაურს მთიელებს! მოავლებენ თვალს ერთმანეთს და გათავდა!“¹

ასე რომ კიცხავდა ყაზბეგს და მის „უცნაურს“ მთიელებს, ეს „რაგვარი სიყვარული სცოდნიათ“, ერთი „თვალის მოვლებაც“ კი საკმარისია მისი აგიზგიზებისათვის, კრიტიკოსს, ნეტავ, რატომ არ გაახსენდა რუსთაველი და მისი „ვეფხისტყაოსანი“? განა ტარიელსაც ერთი „თვალის მოვლებით“ არ შეუყვარდა ნესტან-დარეჯანი და მისი საარაკო სილამაზით მეხდაცემული დაბნდა, დაეცა და მოსასულიერებელი გახდა, წაუხდა „ძალი მხარტა და მკლავისა“. ნესტან-დარეჯანიც ხომ ერთი „თვალის მოვლებით“ მოიხიბლა ტარიელით, მისმა ვაჟკაცურმა სილამაზემ ისე მოსჭრა თვალი, რომ დამუნჯდა, და მონის პირით უბრძანა, „აწ წადიო, ვერას გითხრობ“.

და ეს შემთხვევითი ეპიზოდი, რაიმე გამონაკლისი როდია. რუსთაველის გარემოში ფიზიკური სილამაზე მიჯნურის უპირველესი ღირსებაა, ჭეშმარიტი სიყვარულის თავანკარა წყარო. სამიჯნურო ზნეობებს რომ გვიხასიათებს, პოეტი მიჯნურის ყველა ღირსებათა შორის უპირატესობას სიტუარფეს აძლევს და მას ღირველად მოიხსენიებს: „მიჯნურსა თვალად სიტუარფე ჰმართებს მართ ვითა მზეობაო“. ბარჩხალა მზისათვის, აბა, თვალი რომელ მოკვდავს გაუსწორებია, რომ მთიელებს, მათ შორის ელეონორას გაესწორებინა?

ფიზიკური სილამაზის ეს კულტი ახლოებს და ანათესავებს ელეონორას ყაზბეგის სხვა მთიელ ქალებთან. მკითხველს, ალბათ, ახსოვს როგორ ერთი „თვალის მოვლებით“ მოიხიბლა იგი ასლან გირეის ვაჟკაცური სილამაზით და როგორ სულიან-ხორციანად შეძრა სიყვარულმა მისი გული. მაშასადამე, ელეონორაც ისეთივე მონაა ფიზიკური სილამაზისა, როგორც მაყვალა, მზალო, ნუნუ და სხვანი. ეს არის და ეს. აქ იწყება და აქვე მთავრდება ის საერთო, რაც ყაზბეგის სხვა მთიელ ქალებთან ანათესავებს ელეონორას: ფიზიკური სილამაზის, პრიმატი, სულიერი სილამაზე მათთვის მეორადია. იგი მიჯნურთა ურთიერთობაში ისევე ბუნებრივად ამოიზრდება, როგორც თესლიდან მცენარე.

მთავარი წყალგამყოფი ქედი, რომელიც, ერთი მხრივ, ელეონორასა და, მეორე მხრივ, მაყვალასა და მისთანათა შორის აღმართულა, ის არის, რომ მისი გული დახშულია ნამდვილი სიყვარულისათვის, ამ გრძნობას მასში ჩაგრავენ, ავიწროებენ, დევნიან და სპობენ სხვა, თითქოს სავსებით არაქალური გრძნობები. მას აკლია ის „გრძნობით ავსილობა“, რომელიც მთიელის სიყვარულის არსებით ნიშნად მიიჩნია ვახტანგ კოტეტიშვილმა და სავსებით სამართლიანადაც. მთიელისათვის, კაცი იქნება იგი თუ ქალი, სიყვარული ცხოვრების ერთი რომელიმე, თუნდაც ყველაზე ღირსშესანიშნავი, ეპიზოდი კი არ არის, არამედ თვით სიცოცხლე, მისი არსი. ყაზბეგის გმირები ჩვენ იმით გვზიზლავენ, რომ სიყვარულისათვის ყველაფერს თმობენ, თვით სიცოცხლესაც კი. ვისაც ეს დათმობა არ შეუძლია, რასაც სხვათა შორის, რუსთაველიც მიჯნურობის ერთ-ერთ

¹ ესტატე ბოსლეველი, ნაწერები, გვ. 262.

მთავარ ნიშნად თვლიდა, არც სიყვარული შეუძლია. ამას ადასტურებს ელენორა, რომელსაც სიყვარული თამაშად და საკუთარ უპირატესობათა წარმოჩენის იარაღად მიიჩნედა და არა თვით სიცოცხლედ.

რატომ მოხდა ასე, რატომ დაშორდა ელენორა სხვა მთიელ ქალებს?

იმიტომ, რომ სულ სხვა გარემოში, სულ სხვა სოციალურ წრეში აღიზარდა, რასაც მწერალი მოთხრობის დასაწყისშივე ხაზს უსვამს, როცა შენიშნავს, რომ ელენორა იყო „გაამაყებული თავის მშვენიერებით და გაამპარტავებული მამის მდგომარეობით, რომელიც თავის ქვეყანაში ყველაზედ უფროს გვარად, ხალხის მმართველად და ყველაზედ უფრო შეძლებულად ითვლებოდა“.

ამრიგად, ელენორას ბიოლოგიურ უპირატესობას — ფიზიკურ სილამაზეს ზედ დაერთო სოციალური უპირატესობა, მამის, როგორც მეზატონის მდგომარეობა. და თუ ფიზიკურმა სილამაზემ იგი გაამაყა, გვარიშვილობამ და სიმდიდრემ გაამპარტავა, გახადა ზვიადი და გოროზი, ულმოებელი და სასტიკი, რომელსაც სიამოვნებას გვრიდა სხვა ადამიანების ტანჯვა. მან დაკარგა ის უშუალობა და ქალური სინაზე, გულის სიჩვილე და მოწყალება, ის „გრძნობით ავსილობა“, რომელიც მთიელ ქალებს თითქმის დაბადებითვე თან დაჰყვებოდათ და ერთადერთი აძლევს ძალას მიჯნურობას, ანიჭებს ფერსა და ხორცს, ხდის მიმზიდველად.

ასე დაშორდა ელენორა თვისტომ ქალებს, მისი ზნეობრივი სამყარო და ხასიათი სულ სხვა გზით წარიმართა და სულ სხვა ყალიბში ჩამოიხსა.

ჩვენ ვერ გავკიცხავთ ელენორას იმის გამო, რომ ამაყოფიდა „თავის მშვენიერებით“. სილამაზე, უთუოდ, დიდი ღირსებაა, მით უმეტეს, ქალისა. დედამიწაზე არა მგონია იყოს ადამიანი, რომელსაც სილამაზე არ ხიბლავდეს, არ ეტრფოდეს მშვენიერს და შემთხვევითი როდია, რომ ჩვეულებრივ სახმარ ნივთსაც კი იგი, მარქსის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „სილამაზის კანონების“ შესაბამისად ქმნის. და თუ ჩვენ იმდენად გვიტაცებს მშვენიერი, რომ ყოველდღიურ სახმარ ნივთსაც კი ორნამენტებით ვრთავთ, ვაჩუქურთმებთ, ვალამაზებთ თვალის საამებლად, სავსებით ბუნებრივია, როცა თვითშობილ, ხელთუქმნელ სილამაზეს ვხვდებით, იგი განსაკუთრებული ძალით მოქმედებს ჩვენს გრძნობებზე, გვიტაცებს, გვხიბლავს და გვიმონებს.

ეს დიდი ღირსება — ფიზიკური სილამაზე ბუნებამ უხვად მიანიჭა ელენორას, რაც მას აშკარა უპირატესობას აძლევდა და მაგნიტივით იზიდავდა ყველას, ვისაც კი სმენია მისი სილამაზე, ვისაც კი ბედნიერება ჰქონდა თავად ეხილა ეს ხორცშესხმული მშვენიერება. ელენორა ამას გრძნობდა, ხედავდა, თუ როგორ იხრიდნენ ქედს მის წინაშე, როგორ შეტრფოდნენ და შეფრინვოდნენ. ამიტომაც არ გვიკვირს, რომ იგი გაამაყდა, რომ სიამოვნებდა თაყვანისმცემელთა სიმრავლე. ამისათვის მას ვერა და ვერ ვუსაყვედურებთ. განა გინახავთ ისეთი ადამიანი, ქება და საყოველთაო ყურადღება, საყოველთაო აღიარება წყინდეს, ღრმა კმაყოფილებას არ გვრიდეს? ეს გასაგები გრძნობაა, ადამიანის ბუნებრივი და კანონზომიერი რეაქცია გარემოს რეცეპტორებზე. მაგრამ შეუძლებელია არ აღვშფოთდეთ იმის გამო, რომ ელენორას სიამოვნებას ძირი სხვათა ტანჯვაში ედგა, სხვათა ტანჯვა ასაზრდოებდა.

მთელი უბედურება ის იყო, რომ ელენორამ ზნეობრივ მანკად აქცია ბუნებით მომადლებული დიდი ღირსება — ფიზიკური სილამაზე, რამდენადაც მას იყენებდა თავის მოტრფიალეთა დასამორჩილებლად და დასამცირებლად. „ბუნებით არშიყი“, იგი თვითონ ცდილობდა გაეღვივებინა ყმაწვილკაცებში მიჯნურობის ცეცხლი ისე, რომ თავად ახლოსაც კი არ გაეკარებინა ეს დიდი კეთილშობილური გრძნობა. მას არავინ უყვარდა, საკუთარი თავის გარდა, და მხოლოდ თამაშობდა სიყვარულობანას, ერთობოდა, თავს იქცევდა. იგი ტკბებოდა იმის შეგნებით, რომ „ბატკნის“ გამძვინვარება შეეძლო და გამედგრებულის ლომის დამორჩილება“. როგორც კი სასახლეში ლამაზი

ვაჟკაცი გამოჩნდებოდა, ელეონორა მას თავბრუდამხვევი ღიმილით უცინოდა, მაშეზა-
მაშებდა, თვალებით ეყუყუნებოდა, ხვევდა „რბილსა, სასიამოვნოს და მტანჯველ, დამა-
ტკბობელს ბაღში“. და როცა მიზანს მიაღწევდა, ყმაწვილკაცს მიჯნურობის ცეცხლს
წაუკიდებდა, მაშინვე განზე დგებოდა, „ხარხარებდა თავის არშიყებზედ“ და ისეთსავე
კმაყოფილებას, ისეთსავე სიამოვნებას განიცდიდა, როგორსაც ძუ ვეფხვი, რომელიც
„ტოტებქვეშ დამორჩილებულს მსხვერპლსა ჰგრძნობდა და მის უღონო შემადრწუნებელს
თრთოლას აღტაცებაში მოჰყვანდა“.

არავის ვუსურვებდი ისეთ ქალთან შეხვედრას და ურთიერთობას. მხეცნე საშიშია
ადამიანი, რომელსაც ბევრი უდავო ღირსება აქვს, გვამში კი სატანა ჩასახლებია. იგი
ღრმა ორმოს ჰგავს, ფიჩხზე დაყრილი მიწა რომ ჰფარავს. საკმარისია, მას ფეხი
დაადგა, რომ შიგ ჩაიჩეხო. ელეონორაც ამ მიწაწაყრილ უფსკრულს მოგვაგონებს. მისი
ღირსებები ისევე ფარავს მისსავე გვამში ჩაბუდებულ სატანას, როგორც მსუბუქი მიწა
— ორმოს. ღირსება მატერიალურია და ამაღ ადვილი დასანახი, ხოლო სატანა —
უხორცო და, მაშასადამე, თვალმიუწვდენი, ძნელად შესამჩნევი.

არ ვიცი, რა შეიძლება ვუწოდო ადამიანს, რომელიც ტკბება სხვათა ტანჯვით, სხვა-
თა დამცირებით და ცბიერება, ვერაგობა, გაუგონარი სისასტიკე ქცევის ნორმად გაუ-
ზღია. ასეთი საქციელი ქალისაგან კი არა, მამაკაცისგანაც უჩვეულო და შემზარავია.
ელეონორაც ერთი ისეთი ადამიანია, ქალი, რომელსაც თავისი უპირველესი ღირსება —
უებრო ფიზიკური სილამაზე ბოროტების სამსახურში ჩაუყენებია.

მოდო და ამის შემდეგ ირწმუნე ლესინგის სიტყვები, ქალს რომ ქმნიდა, ღმერთმა
ძალზე ლბილი თიხა იხმარაო. თუმცა ლესინგს შეუძლია შემოგვედავოს, ელეონორა გა-
მონაკლისია, მე მხედველობაში ჩვეულებრივი ქალი მყავდაო. და მართალიც იქნება. იმავე
ყაზბეგის სხვა მთიელი ქალები ხომ სრულებით არ გვანან ელეონორას. გულის სიჩვილე,
მგრძნობელობა, მოწყალება, მიტევება, თანაგრძნობა, ჭირთა და სახმილთა გაზიარება —
ის თვისებებია, რომელთა გამო ჩვენ ასე შევიყვარეთ მაყვალა, მზალო, ნუნუ, ციცია და
სხვები. მათი შექმნისას მართლაც ძალზე ლბილი თიხა გამოუყენებია გამჩენს.

თუმცა ნუ ვიქნებით ზედმეტად მკაცრი. გოეთემ კი თქვა, ჩვენ არ შეგვიძლია მიუ-
დგომელი ვიყოთო, მაგრამ შევეცადოთ ობიექტურობის დაცვას, ცალმხრივად ნუ გავ-
ჩხრიკავთ ელეონორას ხასიათს, ნუ დავივიწყებთ, რომ მის ცხოვრებაშიც იყო წუთები,
როცა გრძნობას აჰყვამ, გულისთქმას მინებდა და გაგვახსენა, რომ, ბოლოს და ბოლოს,
იგი მაინც ქალია და მისთვის სრულიადაც არ იყო უცხო სინაზე და ქალური სისუსტე.
მხურვალე ვნება.

ეს წუთები მაშინ დაიწყო, როცა ელეონორა პირველად შეხვდა ასლან გირეის.
ლეკის სილამაზემ და მისმა შექებამ მანამდე განუცდელი გრძნობა გააღვიძა ქალში.
იგი „აინთო, გაწითლდა და ჩვეულებრივი გამბედაობა დაკარგა“. ხოტბა მას არც სხვა
ვაჟკაცებისაგან აკლდა, მოყირჭებულის კი ჰქონდა, მაგრამ ასლან გირეის სიტყვებმა
თუ განსაკუთრებით ასიამოვნა, იმიტომ, რომ იგი სხვებზე მეტად მოეწონა. ასეთ გრძნო-
ბას ელეონორა წინათ არასოდეს შეუპყრია და, ბუნებრივია, უკვირდა, ეს რა მომდისო,
ვერ გაერკვია, რომ მისი გული „მიჯნურობის ისარს“ განემსქვალა. და როცა ღამით
მის საწოლ ოთახში ასლან გირეი შეიპარა, ქალი ჯერ, მართალია, ძლიერ მკაცრად შეხ-
ვდა არშიყს, გააბრაზა მისმა გაბედულებამ და თავხედურმა ვიზიტმა, მაგრამ შემდეგ
როგორღაც მოლბა, „ბრძანების კილო ცუდად დაფარულის მორჩილების ხმად გადაე-
ქცა“, რომელშიც „სულ სხვა წადილი შეინიშნებოდა“. ლეკმა იმწამსვე იგრძნო ეს მო-
ულოდნელი გარდატეხა ქალის გულში, „უანგარიშოდ გაიშვირა ხელები და, თავდავი-
წყებულმა, მკლავებში შეშინებულის და ათრთოლებულის ქალის სხეული იგრძნო“.

არასოდეს წინათ ასეთი სისუსტე, ასეთი ქალურობა არ გამოუჩენია ელეონორას,
არასოდეს აჰყოლია გრძნობას. იგი „შეეპყრო ჯერედ გამოუცდელს ძალას, რომელსაც

დაესუსტებინა, მოედუნებინა და, საკუთარ ძალ-ღონეს მოკლებული, უანგარიშოდ სხვისი უფლებისათვის დაემორჩილებინა“.

მართლაც წარმოუდგენელი რამ ხდებოდა ელეონორას სულში! ქალს, რომელსაც „ბატკნის გამძვინვარება შეეძლო და გამედგრებულის ლომის დამორჩილება“, პირველად გაუჩნდა მიტევების გრძნობა. პირველად აღმოჩნდა მამაკაცის მკლავებში, პირველად დაეკონენ მის ტუჩებს, პირველად გახდა სხვისი მორჩილი. არა, ასლან გირეის არავითარი ჯადო არ უხმარია, მან მხოლოდ გულწრფელი სიყვარულით, მოკრძალებული მორჩილებით მოიგო ქალის გული, თითქოს გაქარჩხა იგი და მიჯნურობის სენით დააავადა. აკი ყაზბეგი წერს, იმ წუთებში „ელეონორა ავად იყო“. უცნაური ის გახლდათ, რომ ეს ავადმყოფობა მოსწონდა ქალს, „მეტად ტკბილად და სასიამოვნოდ ეჩვენებოდა და ამიტომ არ შეეძლო სრულად არ მისცემოდა“.

მართლაც დიდი ძალა ჰქონია სიყვარულს, თუ კი მან ამაყი და ამპარტავანი ელეონორაც კი მოდრიკა, გაქვავებული გული გაუღხო და შიგ მის დაუკითხავად აქამდე უცნაური გრძნობა ჩაუსახლა. მერე რა, რომ სიყვარულის ზეიმმა სულ ორიოდვე წუთს გასტანა! მაინც ხომ თქვა თავისი სიტყვა!

აქამდე ელეონორა მხოლოდ მბრძანებელი იყო და ისე იქცეოდა, როგორც სურდა. უებრო სილამაზე და მისი მაცდურად გამოყენების უნარი საშუალებას აძლევდა განუკითხავად ებატონა თაყვანისმცემლებზე, თავისი ნების აღმსრულებლად ექცია ყველა, ვინც კი მისი გულის დაპყრობას შეეცდებოდა. ელეონორა არა მარტო მიეჩვია თავისი არშეიყვების დამონებას, არამედ შინაგან სურვილადაც ექცა ახალ-ახალი მსხვერპლის გახვევა მიჯნურობის ბაღეში, რათა ერთხელ კიდევ ცხადყო საკუთარი ნებისა და სილამაზის ძალა; და ყოველთვის, როცა „ბატკნის გამძვინვარება“ და „გამედგრებულ ლომს“ დაიმორჩილებდა, უმაღლეს ნეტარებას განიცდიდა, ტკბებოდა მათი დამცირებითა და ტანჯვით.

ნათქვამია, კოჭი ყოველთვის აღჩუზე არ დადგებო. ელეონორასაც ასე დაემართა. ასლან გირეისთან პირისპირ შეყრამ შეაყენა ქალის ცხოვრების ჩვეულებრივი მდინარება. ლეკი პირველი მამაკაცი იყო, რომელმაც მის გულში შეაღწია. ბევრს ეცადა ელეონორა, ისევ ამოეგდო იგი გულიდან, საამისოდ მრავალგზის ნაცად ხერხსაც მიმართა — დაიწყო რაიმე სასაცილოს გამოჩხრეკა ლეკში, მის ხასიათში, მის გარეგნობაში, რათა ისიც ისევე აეგდო მასხრად და დაემცირებინა, როგორც სხვები, მაგრამ ვერ მოახერხა, ვერ შეძლო — „რა ჟამს თვალწინ წარმოუდგებოდა ასლან გირეი, მასხარად აგდების მაგივრად სულის შემტაცებელ მდგომარეობაში აგდებდა“.

ასე შეურყია ხასიათი ელეონორას „მიჯნურობის ისარმა“, გულში რომ გაეწონა. მაგრამ იგი ისეთი ქალი არ იყო, მარცხს შეგუებოდა, სხვას დამორჩილებოდა. მან ისევ მოიკრიბა ძალა, დაიბრუნა თავისი ხასიათი და ლეკი ისე გააძევა საწოლი ოთახიდან, რომ ყოველგვარი იმედი გადაუწურა და არც მის შეურაცხყოფას მოერიდა.

ალბათ, ინტერესს მოკლებული არ იქნება, თუ გავიხსენებთ, როგორ იქცეოდნენ მსგავს სიტუაციაში ყაზბეგის სხვა მთიელი ქალები.

ისევე, როგორც ელეონორამ, მაყვალამაც („მოძღვარი“) უარით გაისტუმრა ონისე, როცა იგი მის სახლში შეიპარა, თუმცა სულზე მეტად უყვარდა. ქმრიანი იყო და რა ექნა! თუ ქმარი არ გიყვარს, შეგიძლია გაეყარო, მაგრამ ღალატი უნამუსოებაა. ასე სწამდა თემს და ეს იცოდა მაყვალამ. და სწორედ მოვალეობის შეგნებამ შეაძლებინა მას ის, რაც ქალის ბუნებას ეწინააღმდეგებოდა, რაც „ყველა ქალისთვის მეტად მძიმე სატანჯავი, მეტად ძნელი ასატანი იყო“ — „პირდაპირ ეყურებოდა იმის (ონისეს — შ. ქ.) ტანჯვისა და ტკივილისათვის“. მაგრამ მაყვალა ჩვეულებრივი ქალი იყო და თავისი თავი, თავისი ბუნება ბოლომდე მაინც ვერ დაძლია, მალე იგრძნო სატრფოსთან განშორების სიმწვავე, მთლად გრძნობას დაემონა და „მზად იყო ყველასათვის პირდაპირ უშიშრად

ეოქვა: „მე ვეძებ ონისეს, მასთან შეერთებისა არა მრცხენიან, ამიტომ, რომ მიყვარს, ნამუსზედაც კი მეტად მიყვარს“.

ასეთივე გულჩვილობა, ღრმა მგრძნობელობა გამოიჩინა ციცია („ციცია“). იგი ერთიანად შესძრა ჩეჩენი სულთის მგზნებარე სიყვარულმა, მისმა მოკრძალებამ, ქალის ღირსების რაინდულმა პატივისცემამ და ორ ცეცხლს შუა აღმოჩნდა: არ შეეძლო გაეზიარებინა სულთის სიყვარული, რაკი ბეჟია უყვარდა, რაკი სხვას მისცა პირობა, მაგრამ ეს ლამაზი და კეთილშობილი ვაჟკაციც ებრალებოდა, არ სურდა „მკაცრის პასუხით მომეტებულს მკვუნვარებაში“ ჩაეგდო. ციცია თავად ხედავდა, რარიგ უყვარდა სულთის, რა წყნარად და მოწიწებით იდგა იგი მოტაცებული ქალის წინაშე და „ვიზედაც ძალის ხმარება შეეძლო, იმასვე მოწყალებას სთხოვდა“. ქალს არ შეეძლო არ დაეფასებინა სულთის ფიზიკური და სულიერი ღირსებები, მკაცრად ან აგდებით მოპყრობოდა მთაში განთქმულ ვაჟკაცს. სხვა გამოსავალი რომ ვერ იპოვა, შეძრწუნებულმა და შეწუხებულმა ციციამ ისევ და-ძმობა შესთავაზა სულთის, ოდნავ მაინც რომ შეემსუბუქებინა მისთვის უარის სიმძიმე, ეგრძნობინებინა, რომ სიყვარულის ღირსი იყო, მაგრამ სატრფოს არ ეღალატებოდა.

მაყვალა ან ციცია რომ იყო, კეთილი გული უნდა გქონდეს, შენი არსებობის და-ნიშნულებად მიგაჩნდეს, ტანჯვას კი არა, სიამოვნებას ანიჭებდე სხვებს. შენი თავი კი არ უნდა გიყვარდეს „სხვაში“, არამედ თვითონ ის „სხვა“ და, საქიროების შემთხვევაში, შეგეძლოს მის გულისათვის ყველაფერი დათმო. მართალია, მაყვალამ ონისე გააძევა სახლიდან, მაგრამ შემდეგ გაუმართლებელ სიმკაცრედ ჩათვალა თავისი საქციელი და შეშინდა, ვაი-თუ დაიღუპოსო. „ონისე თავს შეაკლავს... ონისე მოკვდება... მე რაღად მინდა სიცოცხლე?!“ — გოდებდა ქალი: „არა, ღვთის მადლმა, არა, მე მოვკვდები და ონისე კი იცოცხლებს!“ — აი ასეთია ჭეშმარიტი სიყვარული, ასეთია ქალი, თუ იგი თავის ბუნებას არ ეწინააღმდეგება და ძალზე ღბილი თიხისაგანაა შექმნილი.

მაყვალას, ციციას, სხვა მთიელ ქალთა ფსიქოლოგია, მათი გულჩვილობა, მოწყალება, სიბრალული, მძაფრი მგრძნობელობა, „გრძნობით ავსილობა“ ჩვენთვის გასაგებია და, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ნორმალურიც.

ელეონორა კი!..

ელეონორა კი ასე ვერ მოიქცეოდა, ვერ მოიქცეოდა იმიტომ, რომ კეთილი გული არ ჰქონდა, უზომოდ ამაყი და პატივმოყვარე, ქება-დიდების, განდიდების მოყვარული იყო. იგი თვითონ ახშობდა და ჰკლავდა იმ ქალურს, რისთვისაც ასე გვიყვარს ყაზბეგის მთიელი ქალები. მან გასაქანი მისცა მხოლოდ ერთადერთ გრძნობას. — პატივმოყვარეობას და მას ანაცვალა ყველაფერი — გულის სითბოც, სინაზეც და ყოველგვარი ქალური. მაყვალა, ციცია და სხვები, როგორც დავინახეთ, პატივს სცემდნენ მიჯნურთა გრძნობას, მაშინაც კი, როცა უარით ისტუმრებდნენ და ყოველნაირად ცდილობდნენ არ დაეჩაგრათ ისინი, სიამოვნებას თუ ვერ მიანიჭებდნენ, ტანჯვა-ტკივილი მაინც შეემსუბუქებინათ. მაყვალაც, ციციაც, სხვებიც კმაყოფილებას გრძნობდნენ, თუ ღირსეული ვაჟკაცი სიყვარულით გამსჭვალავდა მათს გულს, ნეტარების ბადეში გახვევდა. ასეთი ნეტარება ელეონორამაც გამოსცადა, მაგრამ გამოფხიზლდა თუ არა, თავი დაადწია თუ არა ტკბილ ბურანს, მასში მყისვე გაიღვიძა სატანამ, წუთით რომ იძულებული გახდა ასპარეზი დაეთმო დიდი და კეთილშობილი ადამიანური გრძნობისათვის. ამიტომ მისი გამოფხიზლება არ ჰგავდა მაყვალას გამოფხიზლებას, იგი „ვეფხვის გამოფხიზლება იყო“.

ასლან გირეი, თუმცა მამაცი და გაბედული ვაჟკაცი იყო, შეაშინა ელეონორას უეცარმა ფერისცვალებამ. მის თვალწინ ნაზი და სიყვარულის ცეცხლით გათანგული ქალი მოულოდნელად პირგამეხებულ ვეფხად იქცა. „ისარგებლე ქალის სისუსტით?“ — ამ სიტყვებში, რომლითაც ასლან გირეის მიმართა, საყვედურიც გამოსჭვივის და სინანულიც, სინანულიც იმის გამო, რომ ლექთან „შეხვედრამ კინაღამ თავისდავიწყებამდის მი-

იყვანა, რომ სიყვარულს თავის სახელი შესწირა“. ერთადერთი ნუგეში ის იყო, რომ ქალს თავმოყვარეობამ უშველა, წამით მორჩილი, ისევ მბრძანებელი გახდა და, ეს რომ იგრძნო, კი არ თანაუგრძნო მიჯნურს, პირიქით, საწამლავგარეული სიტყვებით დაკოდა მისი გული, ყოველგვარი იმედი გადაუწურა და ამაყად შეხვდა ლეკის სიტყვებსაც, ვისაც კი მისთხოვდები, გულში ხანჯალს გავუყრიო.

ლეკის ეს სიტყვები ქალმა სიყვარულის გაცხადებად კი არ მიიღო, მუქარად ჩასთვალა: „მაშ მაშინებ?.. მემუქრები?.. ვნახოთ!“ და ვიდრე დაიძინებდა, თითქოს ვიღაცას ელაპარაკებო, უკვე მარტომ კვლავ გაიმეორა: „მემუქრები?... მაშ ვნახოთ, ვინ გაიმარჯვებს!“

ამ წუთიდან მოკიდებული, ელეონორა მხოლოდ შურისძიებაზე ოცნებობდა, მთელი მისი არსება ამ წადილმა შეიპყრო, მას დაუქვემდებარა თავისი მომავალი. იგი ვერ დააკმაყოფილა გამარჯვებამ მამაკაცთან ფსიქოლოგიურ დუელში, როცა ასლან გირეის ნება შეკრა და ეს „მხნე და შეუპოვარი კაცი“ ნორჩ შტოდ აქცია, რომელსაც „მედგრად ამოვარდნილი გრიგალი უწყალოდ ჰხრიდა და ზნეჟავდა“. ელეონორას გაცილებით მეტი, ბევრად მეტი უნდოდა, უნდოდა კიდევ უფრო დაემცირებინა, დაეჩაგრა, მასხრად აეგდო ლეკი, სრულად დაემორჩილებინა.

საშინელება ყოფილა შურისძიებით ატანილი ქალი! რა არ შეძლებია თურმე ამ ნაზ და სუსტ ქმნილებას, როცა გამძვინვარდება და გააფთრდება. მას ვერაფერი შეაჩერებს, თვით სიკვდილის ბუნებრივი და თანდაყოლილი შიშიც კი, კოლხმა მედეამ, რომელიც, ჩვენდა სამწუხაროდ, შურისძიების სიმბოლოდ იქცა მთელ მსოფლიოში, თუ ევრიპიდეს დავუჯერებთ, საკუთარი შვილებიც კი გაიმეტა შურის საძიებლად. მაგრამ მას საამისოდ საფუძვლიანი მიზეზიც ჰქონდა — ბედნიერება დაუმსხვრიეს და უსინდისოდ უღალატეს.

მაგრამ რა მოტივით განეწყო ელეონორა შურის საძიებლად, რა დაუშავა მას ასლან გირეიმ? შეურაცხყოფა მომაცენაო, ასე განუცხადა ქალმა თაყვანისმცემელ ყმაწვილებს. ამ ბრალდების საფუძველი მხოლოდ ლეკის ღამეული ვიზიტი იყო და მეტი არაფერი. საკვირველია, განა თვითონ ელეონორამ არ შეამზადა იგი ესოდენ გაბედული ნაბიჯისათვის, როცა სიყვარულს სიყვარულით უპასუხა? ასლან გირეის გუმანი უტყუარი რომ იყო, ამას ყველაზე მჭევრმეტყველურად თვით ელეონორას რეაქცია ადასტურებს — მისთვის ხომ ძალა არ დაუტანებიათ, ნებით მისცა მამაკაცს ხვევნა-კოცნის უფლება! მისცა იმიტომ, რომ თავადაც შეუყვარდა ლეკი და გრძნობამ გაიტაცა, გულის ხმას აჰყვა. რა არის ამაში ცუდი, შეურაცხმყოფი, არაჩვეულებრივი? ოდითგანვე ასე მოსდგამს: ქალი და კაცი სიყვარულს ეძიებენ და, როცა მას პოულობენ, თავს ბედნიერად გრძნობენ, უმაღლეს ნეტარებას განიცდიან. ეს არავის უკვირს და არც არის საკვირველი.

საკვირველი ის არის, რომ სავსებით ნორმალური და ჩვეულებრივი ცხოვრებისეული ფაქტი, რომელსაც ქალ-ვაჟისათვის ბედნიერება უნდა მოეტანა, ელეონორამ საკუთარ და სხვათა უბედურებად აქცია და საშინელი ტრაგედია დაატრიალა. ამის ერთადერთი მიზეზი უზომო პატივმოყვარეობა — ქება-დიდებასა და განდიდების ავადმყოფური სიყვარული იყო. განსაკუთრებით იმძლავრა ამ გრძნობამ ასლან გირეის გაპარვის შემდეგ. გადიოდა დღეები, ლეკი კი არ ჩანდა, ხმასაც არ აწვდენდა მიჯნურს. ქალი დარწმუნდა, არ ვყვარებივარო და ასლან გირეის იმლამინდელი საქციელი გარყვნილი კაცის გაბედულებად ჩასთვალა. სანამ ლეკის სიჩუმის ნამდვილი მიზეზი არ იცოდა, ელეონორას მართლაც ჰქონდა საფუძველი ასე ეფიქრა, და, ბუნებრივია, მოსვენება დაკარგა, კიდევ უფრო გააფთრდა. „ერთის მხრით იმას ვერ წარმოედგინა, რომ ყმაწვილის კაცის დამორჩილება და დაჩაგვრა ვერ შესძლებოდა და მეორე მხრით იტანჯებოდა იმ მოგონებით, რომ თუნდაც წუთით მაინც თავდავიწყებამდის მივიდა და გრძნობას გამარჯვების ნება მისცა“. თუმცა ამ შემთხვევაშიც წინა პლანზეა პატივმოყვარეობა და ამპარ-

ტავნობა, მაგრამ შეუძლებელია გულგრილად ვუცქიროთ ელეონორას ტანჯვას, არ თანავეუგრძნოთ უბედურ ქალს, რომელიც უსინდისოდ მოატყუეს.

მოატყუეს კი? არა, არ მოუტყუებიათ, ლეკის სიჩუმის მიზეზი ის ყოფილა, რომ დიდ თოვლს გზები ჩაუკეტავს და ასლან გირეიმ ვერც კავკასიონზე გადმოსვლა შეძლო და ვერც ხმის მიწვდენა საყვარელი ქალისათვის. მზემ პირი მოიბრუნა, დათბა თუ არა, ლეკმა შუაქაცები მიუგზავნა ელეონორას მამას და ქალიშვილის ხელი სთხოვა. ამ ცნობამ ქალი დიდად გაახარა, აღაფრთოვანა კიდეც, რადგან... რადგან შურისძიების საშუალება ეძლეოდა! „მაშ შენც მოგხვედრია გულში ისარი?! ახლა კი მე ვიცი, როგორც გადაგიხდი ჩემი შეურაცხყოფისათვის“, სიხარულით წამოიძახა ელეონორამ და შურისძიებისათვის განემზადა.

ეს დროც დადგა. ასლან გირეი ჯარით შემოადგა სელთუბნელის ციხეს და ელეონორას „უნდა გადაეწყვიტა — მოხდეს ბრძოლა თუ არა“. ლეკის პირობა მარტივი იყო: თუ ელეონორა ნებაყოფლობით იტყოდა უარს, სელთუბნელის სახლს მშვიდობიანად მოშორდებოდა, მის ქმართან კი, ვინც უნდა ყოფილიყო იგი, მტრობას არ მოსპობდა. და ქალმა საჯაროდ, ყველას გასაგონად განაცხადა, რომ ასლან გირეი ძალიან უყვარს, მაგრამ არ გაჰყვება, თავის უფლად არ გახდის და დასძინა: „მე არ მივსთხოვდები არც ასლან გირეის, არც სხვა კაცს, რომელიც სიყვარულს თავის ვაჟკაცობით არ დამიმტკიცებს“.

არა, ჩვენ ელეონორას ბრალად არ ვდებთ, რომ თავის მკაცრ საუკუნეში, როცა მამაკაცის უმთავრეს ღირსებად იარაღის ხმარა და პირადი გულადობა ითვლებოდა, უმამაცესის არჩევა ისურვა. იგი ქართველი ქალია და გასაკვირი არ არის, თუ სახელმანს ესწრაფვის, ისეთ მამაკაცთან შეუღლება სურს, რომელიც საყვარელი ქალის გულისათვის სიცოცხლეს სასწორზე შეაგდებს, თავს გასწირავს. ეს, როგორც ჰეგელი იტყოდა, ასეც უნდა იყოს.

გავიხსენოთ რუსთაველი და მისი ნესტან-დარეჯანი, აკაკი წერეთელი და მისი ნათელა, ბევრი სხვა, რომლებიც გმირობას მოითხოვდნენ თავიანთი რჩეულებისაგან. ეს სულსკვეთება ჩვენს დროშიც დარჩა, დარჩა არა როგორც გადმონაშთი, მოგონება, არამედ როგორც ფაქტი, შეიძლება არა ყოველდღიური, არა ყოველწამიერი, მაგრამ მაინც ფაქტი, რომელშიც ისარკება ქართველი ქალის ხასიათი. სწორედ ეს გარემოება ჰქონდა მხედველობაში ჭოლა ლომთათიძეს როცა მოთხრობაში „უბის წიგნიდან“ წერდა: „ის (რუსთაველი — შ. ქ.) ბედნიერი კაცი იყო. მისი ნაცნობი ქალი ასე ეუბნებოდა სატრფოს:

„ბედითი ბნედა, სიკვდილი, რა მიჯნურობა გგონია,

სჯობს საყვარელსა უჩვენო საქმენი საგმირონია“.

მაგრამ არც მე ვარ უბედური. მეც მინახავს ასეთი ქალები. მე ვიცნობ მათ, მე მეგობრები მყავს იმათი რიცხვიდან, მაშ, — ისინი გმირებს ეძებენ — ჩემი მეგობრები. ისინი როდი მისტირიან ომში მიმავალ ვაჟკაცებს, კალთაში როდი ეკიდებიან, არამედ მხარდამხარ უდგებიან, ეხმარებიან! ისინი იზიარებენ ჭირსა და ლხინს, ისინი ცოცხლობენ და კვდებიან მათთან ერთად“.

ნესტან-დარეჯანმა და ნათელამ სამშობლოს მტრების წინააღმდეგ ბრძოლისათვის მოუხმეს სატრფოებს, წადი, იომე, მტერი დაამარცხე, ხალხს ბედნიერება მიანიჭე და სახაცვლოდ ჩვენც მოგანიჭებთო ჩვენს სიყვარულს, ჩვენი გულის სიტბოს. მკითხველს, ალბათ, ახსოვს არა მარტო ნესტან-დარეჯანის დარიგება, არამედ ნათელას პირობაც — ვისაც ჩემი თავი სურს, „წავიდეს, მტრებში იომოს, გვიჩვენოს ძალა მკლავისაო“ და „ნახოს სახელი მისთანა, რომ არ ენახოთ არც ძველად“.

ელეონორას რაიმე პატრიოტული გრძნობა არ ამოძრავებდა, როცა ერთმანეთის შესარკინებლად მოუხმო რჩეულ ვაჟკაცებს. იგი მხოლოდ პირადი სიამოვნებისათვის, პატივმოყვარეობისა და უაზრო შურისძიებისათვის (თავი როგორ შემაყვარე, როგორ გაბედეო!) სასწორზე აგდებდა მათს სიცოცხლეს. გაგიგიათ, გსმენიათ ოდესმე ქალის ასეთი სისასტიკე, ასეთი გულქვაობა, სისხლის წყურვილი?! დიახ, დიახ, სისხლის წყურვილი. ელეონორა ციხის გაღვნიდან გადაჰყურებდა საბრძოლო ასპარეზს — მოედანს, სადაც, ვინ იცის, რამდენი სისხლი დაინთხეოდა, რამდენი სიცოცხლე ჩაქრებოდა! გადაჰყურებდა და „ტუჩები უღიმოდა, თვალები ანთებოდა, და რაღაც აუხსნელის აღტაცებით მოელოდა საქმის გათავებას. ამ წუთებში იგი ვეფხვს ემსგავსებოდა, რომელიც სისხლის წყურვილის სიამოვნებას ცამდის მიეყვანა!“

ძველად ქალი მორკინალთა შორის მანდილს აგდებდა, სისხლი რომ არ დაედვარათ. ელეონორა პირიქით იქცეოდა — ერთმანეთის დასახოცად წააქეზა რჩეული ვაჟკაცები და „აუხსნელის აღტაცებით“ ელოდა მათს ორთაბრძოლას, რადგან გულქვა იყო და სასტიკი, უღმრთელი და შეუბრალებელი, რადგან სისხლი წყურვოდა, მხოლოდ მისთვის, მისი პატივმოყვარეობისა და პათოლოგიური ჟინის დასაკმაყოფილებლად დანთხეული სისხლი.

დიდი აკაკი ბრძანებდა, „პატივმოყვარეობას იმდენად არ დავდევთ, რამდენადაც გულს ავყევით ხოლმე“. და ეს კარგია, ასეც უნდა იყოს. პატივმოყვარეობას ხშირად არ მოაქვს სიკეთე, ხოლო როცა იგი ამპარტავნობას ეზიარება, ბოროტების წყარო ხდება. ელეონორას პატივმოყვარეობაც ამპარტავნობასთან იყო წილნაყარი და, ამდენად, ორმაგად საშიში, საზარელიც კი.

ორთაბრძოლა, რომელიც ელეონორამ მოაწყო, იგივე კორიდა იყო, ოლონდ მარტო მამაკაცების მონაწილეობით, ხოლო ყველაზე ექსპანსიური მაყურებელი — თვითონ მისი ორგანიზატორი. მაგრამ ვის მხარეზე იყო მისი სიმპათია, ვისი გამარჯვება სურდა? თავდაპირველად, როგორც ჩანს, ელეონორას ამაზე არ უფიქრია, მას თვით ბრძოლის ექსტაზი იზიდავდა, მაგრამ, როცა ლეკმა პირველსავე ქართველს „ხანჯალი გულში ტარამდის გაუყარა“ და იგი უსულოდ დაეცა დედამიწაზე, „ქალმა თითქოს თავისუფლად ამოისუნთქა“. რატომ? იქნებ, ლეკის გამარჯვება უნდოდა? ძნელი სათქმელია. თუ ასლან გირეი გაიმარჯვებდა, ეს რაღა შურისძიება იქნებოდა, იგი კიდევ უფრო მეტ უფლებას მოიპოვებდა ქალზე, რადგან მას „ტურნირში“ გამარჯვებით მოიპოვებდა და, მაშასადამე, გამარჯვებულის სრული კუთვნილება გახდებოდა. ეს აზრი, ეტყობა, ელეონორას თვით ორთაბრძოლის პროცესში გაუჩნდა, როცა ლეკმა ზედიზედ რამდენიმე ქართველი ვაჟკაცი გამოასალმა სიცოცხლეს. ელეონორა ფერდაკარგული იდგა და, თუმცა „ასლან გირეის სიმამაცე... თანდათან იტაცებდა, იმორჩილებდა, მაგრამ სიამაყე ნებას არ აძლევდა გამარჯვება მისთვის დაეთმო“.

ბოლოს დადგა მომენტი, რომელმაც ელეონორას გაუთვალისწინებელი და მოულოდნელი ნაბიჯი გადაადგმევინა. „გამოჩენილი გვარისა“ რომ არავინ აღარ დარჩა და გამარჯვება ლეკს რჩებოდა, ქალმა ისევ აზნაურ ლევან კრეჭიაშვილს მიმართა, „ვხნც ასლან გირეის თავს მომიტანს, იმისი ცოლი შევიქნებიო“.

კრეჭიაშვილს თვითონ უნდოდა ორთაბრძოლაში ჩაბმა, სიგიჟემდე უყვარდა ელეონორა, მაგრამ იცოდა, რომ ქალის თანაგრძნობას ვერ მოიპოვებდა, უბრალო აზნაური იყო და თანაც ულამაზო — დიდთავა, ორივე თვალით ელაპი. ახლა მას შემთხვევა ეძლეოდა თავისი სანუკვარი ოცნებისათვის ფრთა შეესხა, დაუფლებოდა განძს, რომელსაც უძვირფასესად თვლიდა მთელ დედამიწაზე. ახლა იგი ბედნიერების ზედ კარიბჭესთან იდგა და, ორთაბრძოლაზე თუ უარს იტყოდა, გამარჯვებაც და ელეონორაც ლეკს დარჩებოდა.

კრეჭიაშვილს არ უყოყმანია, ერთი კი შეხედა ელეონორას, გააერქოლა და საბრძოლველად გადახტა, მაგრამ..

რა არ ხდება ქვეყანაზე!

მდაბიო და ულამაზო კრეჭიაშვილს იმ წუთშიც სიგიჟემდე უყვარდა ელეონორა, მაგრამ იარაღი მისი სახელით და მისი გულისათვის არ აუღია. მას სულ სხვა მისწრაფება ამოძრავებდა, სულ სხვა მიზანი ჰქონდა — აეღო მოძმეთა სისხლი, იმ რჩეული თორმეტი ქართველი ვაჟკაცის სისხლი, რომლებიც ასე უგუნურად და უგულოდ გაიმეტა ამპარტავანმა ელეონორამ საკუთარი პატივმოყვარეობისათვის. ასლან გირეიმ არ დაუჯერა ლევანს, როცა შეკითხვაზე: „შენ რაღა გინდა?“ უპასუხა: „მოძმეთ სისხლის აღება“. დაცინვით შეხედა მას და უთხრა: „თუ ელეონორას თავის დასაკუთრება?“ კრეჭიაშვილს არ შეეძლო უარი ეთქვა ელეონორაზე არა მარტო იმიტომ, რომ იმ წუთშიც უყვარდა, არამედ იმიტომაც, რომ ეს ორთაბრძოლები მისი გულისათვის გაიმართა, და მოკლედ უპასუხა ლევანს: „ერთიც და მეორეც“, მაგრამ იარაღი მაინც თვისტომთა შურისსაძიებლად აღმართა.

ზედმეტია იმაზე ლაპარაკი, თუ როგორ გაახარა ქართველობა კრეჭიაშვილის გამარჯვებამ. ყველა ეგებებოდა, ულოცავდა, ციხეში სიმღერითა და სიხარულით შეიყვანეს, ამ საერთო ზეიმს მარტო ერთი კაცი — თვითონ გამარჯვებული არ იზიარებდა, იდგა თავჩაკიდული და დაღვრემილი. სხვებთან ერთად ელეონორაც შეეგება კრეჭიაშვილს, შეეგება თავისი მშვენიერებით გაბრწყინებული და, რა წამს შეხვდა, ხელი მაღლა აიშვირა და უთხრა: „მე ღვთის წინაშე აღთქმა მქონდა, რომ ვინც ასლან გირეის მოჰკლავდა, ჩემი ქმარი შეიქნებოდა... წამიყვანე“.

მართლაც რა არ ხდება ქვეყანაზე!

სხვა დროს და სხვა ვითარებაში კრეჭიაშვილს ეს სიტყვები რომ მოესმინა, ყურს არ დაუჯერებდა, ცას ეწეოდა სიხარულით, უბედნიერეს კაცად ჩათვლიდა თავს, ახლა კი, ახლა კი... საოცარი გულგრილობით შეხვდა ელეონორას და ისე იდგა, თითქმის ქალის სიტყვები არც კი გაუგონია. ყველა გაშტერდა — ეს რა ხდება, კრეჭიაშვილს რა მოსდისო. ელეონორაც „აინთო, არ იცოდა, რისთვის მიეწერა ამ კაცის საქციელი“ და უკვე მკაცრად გაუმეორა: „კრეჭიაშვილო! ვერ გაიგონე ჩემი სიტყვები?“

ელეონორა, ეს უმშვენიერესი, ულამაზესი ქალი, თანაც თავადის ასული, აბა, როგორ წარმოიდგენდა, თუ მრგვალი, დაბალი, დიდთავა, ორივე თვალით ელამი, წვერულვაშგაბანჯგლული და მოუქნელი კაცი, თანაც აზნაური და მისი მსახური, აღფრთოვანებით არ შეხვდებოდა მის წინადადებას, გულში არ ჩაიკრავდა და უმაღლესი წყალობისათვის მაღლობის სიტყვებით ენას არ დაიშრობდა! ალბათ, ეგონა, მოულოდნელმა ბედნიერებამ კაცი გააოგნა, მოძრაობისა და მეტყველების უნარი დაკარგაო.

მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდა ლევან კრეჭიაშვილიც. მას უყვარდა ელეონორა, უყვარდა, თავდავიწყებით, უანგარიშოდ და აი, ბედნიერების ცისფერი ჩიტი თვითონ ჩაუხტა ხელში. მეტი რაღა უნდოდა! ოცნება რეალობად იქცა — ელეონორა მას, ერთადერთს ეკუთვნოდა, საკმარისი იყო ხელი ჩაეფლო ქალისათვის, ეთქვა, წავიდეთო და ცა გაეხსნებოდა, მიუწვდომელს მისწვდებოდა.

საოცარია კაცის გული! ამ დღეს, ამ წუთს ნატრობდა მთელ თავის სიცოცხლეში და ახლა, როცა ეს დღე, ეს წუთი დადგა, როცა ელეონორამ თვითონ სთხოვა, წამიყვანეო, კრეჭიაშვილმა, თავისი გულის საწინააღმდეგოდ და სავნებლად, საჯაროდ და გადაქრით განაცხადა, უარსაფყოფო. მან უარი თქვა არა მარტო ელეონორაზე, არამედ პირად ბედნიერებაზეც, თვით სიცოცხლეზეც კი.

მერედა რატომ, რისთვის?

კრეჭიაშვილს ელეონორა კი უყვარდა, თავზე მეტადაც უყვარდა, მაგრამ კეთილშობილი და სულით მაღალი კაცი იყო და ვერ შეურიგდა ქალის ვერაგობას, უმოწყა-

ლობას, გაუგონარ სისასტიკეს, რომელიც იმ დღეს გამოიჩინა, როცა სისხლის წყურვი-
ლით აღგზნებულმა პირადი სიამოვნებისათვის, მხოლოდ და მხოლოდ პატივმოყვარეო-
ბისათვის ამდენი თანამოძმე, ამდენი ქართველი ვაჟკაცი გასწირა. ყველაფერს აპატიე-
ბდა იგი ელეონორას, მონად დაუდგებოდა, ფეხს დაბანდა, მტლად დაედებოდა, მაგრამ
მოძმეთა უაზროდ დაღვრილ სისხლს — ვერა. ლევან კრეჭიაშვილი ქართველი კაცი იყო
და პატრიოტის გული ედგა, რომელმაც უარი ათქმევინა არა მარტო შეთავაზებულ,
არამედ უკვე იარაღით მოგებულ ბედნიერებაზე, „ქალი, რომელიც ამდენს მოძმეს გას-
წირავს თავმოყვარეობისათვის, ქართველის ცოლობის ღირსი არ არის...“ ეს მტკიცედ
სწამდა კრეჭიაშვილს და თავისი უარი სახალხოდ გამოაცხადა.

არ იფიქროთ, რომ კრეჭიაშვილმა არ იცოდა, რას და ვის კარგავდა, რა საუნჯეს
უშვებდა ხელიდან! მის გულში აღმუჩი ტრიალებდა, ჯოჯოხეთის გენია. ო, როგორ
უმძიმდა ელეონორასთან განშორება, იმ ქალთან განშორება, რომელსაც წლების მან-
ძილზე მალულად შეტრფოდა და შეფრინვიდა, მაგრამ არც კაცობაზე სურდა ხელის
აღება. და იმავე გულმა, რომელიც ელეონორას სიყვარულით იყო გათანგული და
მთლიანად მას ეკუთვნოდა, უკარნახა ლევან კრეჭიაშვილს, რომ სჯობს უბედური, მაგ-
რამ კაცური კაცი იყოს, ვიდრე ბედნიერი და არაკაცი, რომელმაც სარეცელი გაიყო
გველქალასთან, მძიმე დამნაშავესთან, მოძმეთა სისხლი რომ უაზროდ დაღვარა. რა
ტკივილითაა გაქლენთილი, რა ტანჯვით ნაშობია მისი სიტყვები, მისი პასუხი ელეონო-
რასადმი: „მე უბედური ვარ, რომ მიყვარხარ, ვიცი, რომ ჩემის გადაწყვეტილებით
სიცოცხლეს მოვიწამლავ, მაგრამ შენი ქმარი კი არ შევიქნები“.

ძლიერია სიყვარული, ვითარცა სიკვდილი!

თუმცა არის ადამიანის ცხოვრებაში ისეთი ეპიზოდი, ისეთი მომენტი, რა იდესაც სიყ-
ვარული სიკვდილზეც ძლიერია, რადგან „ბადებს სიცოცხლის შიშს“. მოვლენათა
მსვლელობამ ლევან კრეჭიაშვილი აიძულა ეს გრძნობაც, ეს შიშიც გამოეცადა. სიცოც-
ხლის შიშმა იგი ასლან გირეიზე გამარჯვებისთანავე შეიპყრო, მაგრამ კონკრეტულად
მაშინ გამოიკვეთა, როცა ელეონორა ფეხებში ჩაუვარდა „იქით!.. არ მომეკარო!“ —
შეშინებით წამოიძახა ლევანმა და წამსვე მოშორდა ქალს. მოშორდა, მაგრამ გულიდან
ვერ ამოიღო, კვლავ ესმოდა სიყვარულის ძალუმი ჟღერა, მკერდიდან რომ ამოდიოდა,
და ერთბაშად შედგა სიცოცხლის შიშით ელდანაკრავი, შედგა და „წარმოუთქმელის
გრძნობით დაიძახა: — საზიზღარი ხარ, მაგრამ მაინც მიყვარხარ!.. მიყვარხარ და უშე-
ნოდ ცხოვრება არ შემიძლიან!“..

ძნელად თუ შეიქმნება ადამიანის ცხოვრებაში უფრო რთული, უფრო ტრაგიკული
სიტუაცია, როცა სიკვდილისა კი არა, სიცოცხლისა ეშინია. ლევან კრეჭიაშვილს ეს
ძირმწარეც შეასვა წუთისოფელმა. მან იცოდა, რომ ქალი, რომელიც მთელი არსებით
უყვარდა და თავს ერჩია, საზიზღარი ადამიანი იყო. ისიც იცოდა, რომ ადვილად მაინც
ვერ შეეღეოდა მას. გაორებული გულით ცხოვრება კი ერთი გაბმული კვნესაა და ტანჯ-
ვა. ისიც ხომ გასათვალისწინებელია, რომ გალაკტიონისა არ იყოს, „ყველაფერი შეიძ-
ლება მოხდეს“. და, მოდით, ნუ ვუსაყვედურებთ უბედურ კაცს, თუ ხანჯლით ორად
გაიპო გული — არ უნდოდა ისეთი სიცოცხლე, „სიკვდილზე რომ უარესია“.

არანაკლებ მძიმე ბედი განუმზადა ცხოვრებამ ელეონორას. თავისი ამპარტავნობი-
თა და წრეგადასული პატივმოყვარეობით ბევრი ცოდვა-ბრალი აიკიდა, გააუბედურა
თოთხმეტი ვაჟკაცი, ძაძვებში გახვია მათი დედები, დები, ნათესავები. რა მართალი ყო-
ფილა დიდი ილია, როცა უთქვამს, „ამპარტავნობა, ცუდ-მედიდობა ერთი მომაკვდი-
ნებელი ცოდვათაგანი არისო“.

ელეონორა რომ ცოდვილი და საზიზღარია, რომ იგი არ არის „ქართველის ცო-
ლობის ღირსი“, ამაში უნდა დავეთანხმოთ ლევან კრეჭიაშვილს. მაგრამ იგი საბრალო-
ცაა, როგორც ყველა შეურაცხყოფილი და დამცირებული. რას მოელოდა და რას მო-

ესწრო! ულამაზეს და თავნება თავადის ქალს, რომელსაც „ბატკნის გამძვინვარება“ და „გამედგრებულის ლომის დამორჩილება“ შეეძლო, ქალს, რომელმაც, ვინ იცის, რამდენი ლამაზი ვაჟი დაიწუნა, და თვით ასლან გირეი უარყო, „ჩემს უფლად არ გავხდირ“, უარი შეკადრა უშნო და ულამაზო კაცმა, უბრალო აზნაურმა და მისივე მსახურმა. ესეც არ აკმარა, აიძულა იგი ფეხებში ჩავარდნოდა, შემირთეო, და ისევ უარი მიიღო — მის ქმრობას ლევან კრეჭიაშვილმა სიკვდილი ამჯობინა. ასე დასაჯა ცხოვრებამ ელეონორა, გათელა, დაჩაგრა, დაამცირა და შეურაცხყო.

ელეონორა ცოცხალი დარჩა, მაგრამ ვაი ასეთ სიცოცხლეს! ენით გამოუთქმელი ტანჯვა და ტკივილი, რომელიც მისი ხვედრი გახდა, ყველაზე სასტიკი სასჯელია, რამეთუ უსიხარულო სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობს. ამიტომაც შევიბრალოთ მონანიე ელეონორა, შევიბრალოთ როგორც მსხვერპლი ოჯახური გარემოსა და აღზრდისა, მით უმეტეს, რომ თავისი დანაშაული შეიგრძნო, მონანია და გულში ნამდვილი ადამიანური გრძნობა გაედვიდა. ასე რომ არ იყოს, იგი ფეხებში არ ჩაუვარდებოდა ლევან კრეჭიაშვილს. მართალია, მისთვის ენით არაფერი უთქვამს, მაგრამ თვით მისი საქციელი იმას მოწმობდა, რომ შენდობა და პატიება ითხოვა.

ცხოვრება რთულია და მოულოდნელობით აღსავსე, აღმართ-დაღმართიანი. ნურავინ იფიქრებს, ბედი მუდამ გამიღიმებს და, რაკი რაღაც უპირატესობა მოვიპოვე, სხვებზე მაღლა აღმოვჩნდი, უფლება მაქვს, ყველას ფეხი დავადგაო. სხვის დამცირებასა და აბუჩად აგდებას, საკუთარი თავის განდიდებას, ცუდმედიდობასა და ამპარტავნობას სიკეთე არასოდეს მოუტანია. იგი „ერთი მომაკვდინებელი ცოდვათაგანია“ და ბოროტების ერთი ყველაზე საზიზღარი სახე. აღმართს რომ დაღმართი მოსდევს, ეს მარტივი ქეშ-მარიტება და ცხოვრებისეული სიბრძნე ყველას არგებს, არავის აწყენს.

ახალი წიგნები

გამოსცა „საბჭოთა აჭარამ“

ახლახან გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარამ“ მკითხველებს მიაწოდა შალვა ხიდაშელისა და ვანო პაპუნძის წიგნი „საქართველოს ტყის სამკურნალო მცენარეები“.

ნაშრომში გაშუქებულია ფრიად აქტუალური საკითხები. შეიძლება გადაუჭარბებლად ითქვას, რომ მეცნიერულ და სახალხო მედიცინაში საქართველოს ტყეებსა და ტყის ზონებში გავრცელებული მცენარეული ნედლეულის გამოყენებისადმი მიძღვნილი მონოგრაფიული ხასიათის ასეთი ნაშრომი პირველად ქვეყნდება, რაც მნიშვნელოვნად ამაღლებს ნაშრომის არა მარტო მეცნიერულ, არამედ მის პრაქტიკულ-გამოყენებით მნიშვნელობას. იგი ავტორთა მრავალი წლის განმავლობაში ჩატარებული საკვლევადიებო მუშაობის შედეგია და სასარგებლოა არა მარტო ექიმ-ფარმაცევტებისათვის, არამედ ყველა პროფესიის ადამიანისათვის. პარტიის XXV ყრილობაზე ამხანაგმა ლ. ი. ბრეჟნევმა საბჭოთა ადამიანების ჯანმრთელობაზე ზრუნვას ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანა უწოდა. ამიტომ, ბუნებრივია, მისასაღმებელია შრომის ავტორების, აგრეთვე გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარის“ დაინტერესება ამ თემატიკით.

ავტორები, მკითხველებს ადვილი, გასაგები ენით მოუთხრობენ ხალხური მედიცინის მნიშვნელობაზე, ხალხის მიერ ასეული წლების მანძილზე შეგროვილი მცენარეული სამკურნალო საშუალებათა გამოყენების პრაქტიკულ გამოცდილებაზე, ამ გამოცდილების ზეპირი სახით შთამომავლობისათვის გადაცემაზე. ნაშრომში მოთხრობილია სახალხო ექიმების შესახებ, რომლებმაც დამწერლობის შემოღების შემდეგ შექმნეს სამკურნალო მცენარეთა კრებულები ანუ პირველი სამედიცინო წიგნები. მათგან აღსანიშნავია ცნობილი ტაჯიკი ექიმისა და ფილოსოფოსის ავიცენას ხუთტომეული „მედიცინის კანონი“, საქართველოში — ქანანელის „უსწორო კარაბადინი“ (XI ს.), ზ. ფანასკერტელ-ციციშვილის „სამკურნალო წიგნი“ (XIII), დავით ბაგრატიონის „იადიგარ დაუთი“ (VXI) და სხვა.

ნაშრომში დაწვრილებით არის გადმოცემული საქართველოში გავრცელებული სამკურნალო, ინსექტიციდური თუ სხვა სასარგებლო თვისებების მქონე თითოეული მცენარის ბოტანიკურ-მორფოლოგიური აღწერილობა, მათი გავრცელების ზონები, ყვავილობის, ნაყოფ-მსხმოიარობის პერიოდები, შეგროვების დრო და ხერხი, ლაპარაკია აგრეთვე იმის შესახებაც, თუ მცენარის რა ნაწილი კონკრეტულად რისთვის გამოიყენება. შემდეგ ავტორებს მოჰყავთ წამლების დამზადების ტექნოლოგიური ხერხები, შემოწმებული საბჭოთა და საზღვარგარეთის ლიტერატურაში ცნობილი რეცეპტურის ჩვენებით.

წიგნის ავტორები იძლევიან შხამიანი მცენარეების დახასიათებას, აფრთხილებენ მოსახლეობას მოშხამვისაგან თავის აცილებაზე, რითაც დაავადებების პროფილაქტიკასაც უწყობენ ხელს.

საკითხების გაშუქების დროს ავტორები ფართოდ ეყრდნობიან როგორც ხალხური მედიცინის გამოცდილებას, ასევე საბჭოთა და საზღვარგარეთის სამეცნიერო ლიტერატურის მასალებს, რომელთა უმრავლესობა ისევ და ისევ ხალხურ მედიცინას ეყრდნობა.

უნდა აღინიშნოს და ამის შესახებ სარეცენზიო წიგნშიცაა ლაპარაკი, რომ კიდევ მრავლად მოგვეპოვება ბუნებრივად გავრცელებული მცენარეულობა, რომელთაც არანაკლები მნიშვნელობა აქვთ აღნიშნულ შრომაში გაშუქებულ სამკურნალო მცენარეებთან შედარებით.

აღბათ, გამოვთქვამთ ყველა მკითხველის მოკრძალებულ სურვილს, რომ სარეცენზიო წიგნის ავტორებმა გააგრძელონ ამ მიმართულებით მუშაობა და მკითხველებს მიაწოდონ შედარებით ამომწურავი მასალა სამკურნალო მცენარეების შესახებ, ხოლო გამომცემლობამ გაითვალისწინოს მოსახლეობის ინტერესი ამ მეტად საჭირო წიგნისადმი და ახალი გამოცემის დროს საგრძნობლად გაზარდოს მისი ტირაჟი. ფაქტიურად, წიგნი გამოცემისთანავე გაიყიდა და მოსახლეობის დიდმა ნაწილმა ვერ მოახერხა მისი შეძენა.

უთუოდ კარგია, რომ წიგნში აღწერილ მცენარეთა უმეტესობა დასურათებულია, თუმცა ილუსტრაციების ხარისხი დაბალია. ხშირად ძნელდება ამა თუ იმ მცენარის გარჩევა. კარგი იქნება, თუ ავტორები წიგნს მომავალი გამოცემის დროს ფერად ფოტოებს დაურთავენ.

თეიმურ ჯალავანდიშვილი.

რუსთაველის მეჭურჭლეთუხუცესობის თარიღის განსაზღვრისათვის

„ვეფხისტყაოსნის“ ავტორის რუსთაველისა და ჯვარის მონასტრის ტიშენ-დორფისეული ნუსხის სამოცდამეთერთმეტე ალაპში მოხსენიებული შოთა მეჭურჭლეთუხუცესის შესაძლო გაიგივებასთან დაკავშირებით ამ ფაქტის დათარიღება აუცილებელი გახდა, უკანასკნელ ხანს კი გასარკვევი შეიქნა მეჭურჭლეთუხუცესის ვაზირობის საკითხიც. ასე რომ, რუსთაველის ბიოგრაფიის ამ მნიშვნელოვანი მომენტის კვლევა კომპლექსურ პრობლემად ჩამოყალიბდა.

ჩვენ მიზნად არ ვისახავთ ამ პრობლემის სრულყოფილად გაშუქებას. მეცნიერულ მიმოქცევაში არსებული წყაროები ამჯერად ასეთ შესაძლებლობას არ იძლევა. როგორც წერილის სათაურიდანაც ჩანს, მხოლოდ საკითხის დასმის წესით გვინდა გამოვთქვათ მოსაზრება შოთა რუსთაველის მეჭურჭლეთუხუცესობის თარიღის შესახებ. და, რამდენადაც ამ თემაზე მსჯელობა იზოლირებულად შეუძლებელია, მიმოვიხილოთ სპეციალურ ლიტერატურაში გამოთქმული შეხედულებანი რუსთაველის მეჭურჭლეთუხუცესობასთან დაკავშირებულ სხვა საკითხებზედაც.

1. პირველი წერილობითი ცნობა რუსთაველის მეჭურჭლეთუხუცესობის შესახებ ეკუთვნის XVIII ს. მეორე ნახევრის მწერალსა და მოგზაურს ტიმოთე გაბაშვილს (1, 80).* თეიმურაზ ბაგრატიონსაც (1782-1846) ეჭვი არ ეპარებოდა შოთა რუსთაველის მეჭურჭლეთუხუცესობაში (2, 292).

1902 წელს იერუსალიმში ყოფნისას ნ. მარმა აღმოაჩინა „ალაპთა წიგნი“. იგი მან გამოსცა 1914 წელს. ცნობილი გახდა, რომ სული-წმინდის მოსვლის ორშაბათს დაწესებული ყოფილა შოთა მეჭურჭლეთუხუცესის ალაპი (3, 78). ნ. მარს ამ ცნობის შოთა რუსთაველის ბიოგრაფიისათვის გამოყენების საკითხზე რაიმე შენიშვნა არ გაუკეთებია. და, საერთოდ, როგორც ალ. ბარამიძე სამართლიანად წერს, „რევოლუციამდელ რუსთაველოლოგიაში შოთა მეჭურჭლეთუხუცესის საკითხს დიდი ინტერესი არ გამოუწვევია“ (4, 10).

არც რუსთაველის პირველი იუბილეს დროს (1937 წ.) მიუქცევიათ ყურადღება დასახელებული ცნობისათვის. ამ „უყურადღებობის“ მიზეზი ის იყო, რომ საალაპო ჩანაწერს XIV საუკუნეში შესრულებულად თვლიდნენ. სწორედ ამიტომ გამორიცხავდა კ. კეკელიძე შოთა მეჭურჭლეთუხუცესისა და შოთა რუსთაველის იგივეობას (5, 25).

პირველი ცდა ჯვარის მონასტრის მოსახსენებელთა ერთი ნაწილის შედგენის თარიღის XIII ს. პირველ ნახევარში გადატანისა და ალაპის შოთას პოეტ რუსთაველთან გაიგივების მოსაზრების აღდგენისა ეკუთვნის ელ. მეტრეველს.

*) პირველი ციფრით აღნიშნულია წყაროს ნომერი დამოწმებული ლიტერატურის სააშ. მეორით — გვერდი.

საგულისხმოა, რომ მან ეს მოსაზრება წამოაყენა 1956 წელს, ე. ი. უფრო ადრე, ვიდრე იერუსალიმის 1960 წლის ექსპედიცია მოეწყობოდა (1, 056).

ერთი წლის შემდეგ, მაგრამ სხვაგვარი არგუმენტაციით, ორი შოთას იგივეობის დასაბუთება წარმოადგინა შ. ნუცუბიძემ (6, 18-22).

რუსთაველის ბიოგრაფიის კვლევაში მნიშვნელოვანი გამოცოცხლება დაკავშირებულია უკრაინელი მწერლის გრ. პლოტკინის წერილის გამოქვეყნებასთან გაზეთ „ვეჩერნი ტბილისში“ (1960 წლის 20 აპრილის ნომერი). მასში აღძრულ საკითხზე გამართულმა „დისკუსიამ წინ წამოსწია შოთა რუსთაველისა და შოთა მეჭურჭლეთუხუცესის იგივეობის პრობლემა“ (4, 13).

დისკუსიამ ბიძგი მისცა იერუსალიმში სამეცნიერო ექსპედიციის გაგზავნას. ქართველ მოღვაწეთა სამეული (ირ. აბაშიძე, ა. შანიძე და გ. წერეთელი) ჯვარის მონასტრის სიძველეთა მოსახილავად 1960 წლის ოქტომბერში იმყოფებოდა.

ექსპედიციის შედეგებმა აშკარად გადააჭარბა მოლოდინს. ახალი სიტყვის თქმა გახდა შესაძლებელი ჯვარის მონასტრის სვეტზე გამოსახული შოთა რუსთაველისა და ამავე მონასტრის სააღაპე წიგნის შოთა მეჭურჭლეთუხუცესის იგივეობის თაობაზე. გაჩნდა რამდენიმე საგულისხმო არგუმენტი ამ საკითხის დადებითად გადასაწყვეტად. კერძოდ, მკვლევართა ერთმა ნაწილმა (ს. კაკაბაძე, შ. ამირანაშვილი, პ. ინგოროყვა...) განსაკუთრებული ყურადღება მიაპყრო იმას, რომ იერუსალიმურ პორტრეტზე შოთა რუსთაველი მაღალი საკარისკაცო თანამდებობის პირის (ვაზირის?) ტანსაცმელშია გამოსახული. მეორენი (ელ. მეტრეველი, შ. ნუცუბიძე, აღ. ბარამიძე...) ამ დაკვირვების გაზიარებასთან ერთად ცდილობენ პასუხი გასცენ კითხვებს: როდის იყო შესაძლებელი რუსთაველის პორტრეტის დახატვა ჯვარის მონასტერში? ანდა მისი მოსახსენებელი ალაპის დაწესება? და, თუმცა დასმულ კითხვებზე პასუხს ისინი სხვადასხვაგვარი მსჯელობის გზით ღებულობენ, მაინც ფრესკისა და სვინაქსარის შოთას იგივეობაში შეთანხმებული არიან.

ამ საკითხზე არსებულ შეხედულებათა შესაჯამებლად, ვფიქრობთ, საკმარისი იქნება მოვიყვანოთ ელ. მეტრეველის მოსაზრება, რომელიც გარდა შოთას ფრესკული გამოსახულების შესწავლისა, ჯვარის მონასტრის ალაპთა წიგნის ტიშენდორფისეული ნუსხის ფოტოპირის დრმა ისტორიულ-ფილოლოგიურ ანალიზსაც ემყარება. ელ. მეტრეველის მსჯელობის თანმიმდევრობა ასეთია: 1) ჯვარის მონასტერში ალაპთა განწესება ხდებოდა ქტიტორთა, რესტავრატორთა ან შემომწირველთა გარდაცვალებისთანავე, ანდა მათსავე სიცოცხლეში (7, 52-53); 2) „შოთა რუსთაველი იყო იმ „სარწმუნოთაგანი“, რომელიც შეწირულებითა და დავალებებით იგზავნებოდა იერუსალიმში, და რომელმაც, სხვათა შორის, ჯვარის მხატვრობის განახლება-შეკეთებაზეც იზრუნა, რის გამოც, ვითარცა დამხატავი, სიცოცხლეშივე სვეტზე იქნა გამოსახული და ალაპებშიც საპატიო ადგილმიჩენილი“ (7, 57); 3) მკვდრების პოხაში გამოსახვა „იყო დამხატველთა შრომის ანაზღაურების ერთი სახე. ამგვარი მხატვრული კომპოზიცია დამხატველის მოსახსენებელი იყო ამავე დროს“ (7, 65); 4) „თუ ჯვარის მონასტრის კედელზე როდისმე იყო შოთა რუსთაველის გამოსახვის საჭიროება, მხოლოდ მისსავე დროს, მისივე დამსახურებისათვის“ (7, 58); 5) იერუსალიმის ალაპებში, მოსახსენებლებსა და ხელნაწერებში და ხელნაწერთა მინაწერებში არ ჩანს სხვა შოთა, გარდა შოთა მეჭურჭლეთუხუცესისა. ამიტომ მისი გაიგივებისათვის ფრესკის შოთა რუსთაველთან „თითქოს არსებობს საკმაოდ მყარი საფუძველი“ (7, 54); 6) „შოთა მეჭურჭლეთუხუცესის ალაპი XII საუკ. დამლევსა ან XIII დამდეგის არის, ხოლო შოთა რუსთაველის გამოსახულება ჯვარის კედლებზე იმის სიცოცხლეშივე უნდა

იყოს შესრულებული. ამიტომ შოთა რუსთველისა და შოთა მეჭურჭლეთუხუცესის იდენტიფიკაცია სავსებით კანონზომიერია“ (7, 67).

2. ამ მსჯელობაში, როგორც ვნახეთ, შოთა რუსთაველის მეჭურჭლეთუხუცესობა დამაჯერებელი საბუთიანობითაა წარმოდგენილი, მაგრამ იგი უცილობლად მაინც არაა გაზიარებული სპეციალურ ლიტერატურაში. უნდა ვიფიქროთ, მას არ ეთანხმება მ. ლორთქიფანიძე, რომელმაც ზემოთ მოყვანილი დებულების გამოქვეყნების შემდეგ რამდენიმე ნაშრომი გამოსცა რუსთაველის ეპოქის საქართველოს ისტორიის შესახებ, მაგრამ დასჯერდა მხოლოდ იმის აღნიშვნას, რომ „ამ დროის საქართველოს სამეფოს მეჭურჭლეთუხუცესის სახელი ჩვენთვის უცნობია“ (8, 329).

შოთა მესხიას მრავალმხრივ საინტერესო წიგნში „საშინაო პოლიტიკური ვითარება და სამოხელეო წყობა XII საუკუნის საქართველოში“, რომელიც ავტორის გარდაცვალების შემდეგ გამოიცა (1979 წ.), აღძრულ საკითხზე ასეთი მოსაზრება აქვს გამოთქმული: „როგორც ირკვევა, ჯვრის მონასტრის აღაპების „შოთა მეჭურჭლეთუხუცესი“ არ უნდა იყოს თამარის მეფობის დროინდელი (1184-1213) მეჭურჭლეთუხუცესი“ (9, 145). სამწუხაროდ, იგი გარკვევით არ წერს, რა მოსაზრებებით სარგებლობდა ასეთი უარყოფითი დამოკიდებულების შემუშავებისას. მისი დასახელებული ნაშრომიდან კი გამოდის, რომ ამას დაასკვნის გამორიცხვის წესით. სახელდობრ შემდეგნაირად: ს. კაკაბაძე და ნ. შოშიაშვილი შოთას მიიჩნევენ მეჭურჭლეთუხუცესის პოსტზე შალვა თორელის შემცვლელად. შ. მესხიამ კი გაარკვია, რომ ამ უკანასკნელს ეს სახელი არ სჭერია. მაშასადამე, „თავისთავად გამორიცხულია მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც მეჭურჭლეთუხუცესის თანამდებობაზე შოთა შალვას შემდეგ იქნა დანიშნული“ (9, 145).

არ შევცდებით, თუ ვიტყვით, რომ დასმულ საკითხზე ელ. მეტრეველის მოსაზრება უფრო უკეთაა დასაბუთებული, ვიდრე ციტირებული ფრაზის ავტორისა.

მაგრამ ამჯერად ჩვენ შ. მესხიას დასახელებული ნაშრომი სხვა მხრივ უფრო გვაინტერესებს. მისი გამოკვლევით, თამარის მეფობის უკანასკნელ წლამდე საქართველოში სავაზირო არ არსებობდა, ვაზირი იყო მხოლოდ ერთი მწიგნობართუხუცესი-ჭყონდიდელი, სხვები: ამირსპასალარი, მანდატურთუხუცესი, მეჭურჭლეთუხუცესი და მსახურთუხუცესი „დარბაზის რიგის“ მოხელენი იყვნენ და ვაზირებად მხოლოდ ათაბაგობის დაწესების შემდეგ (დაახლ. 1212 წლიდან) გახდნენ (9, 70-74).

ეს მოსაზრება მას ისე აქვს დასაბუთებული ეპიგრაფიკული მასალებისა და ნარატიული წყაროების ჩვენებებით, რომ ძნელია არ დაეთანხმო. ამასთან ბუნებრივად ჩნდება კითხვა, აქვს თუ არა ამ დებულებას რაიმე მნიშვნელობა შოთა რუსთაველის მეჭურჭლეთუხუცესობის საკითხისათვის?

ვფიქრობთ, მას არსებითი მნიშვნელობა არ შეიძლება ჰქონდეს, ვინაიდან რუსთაველის, როგორც მეჭურჭლეთუხუცესის, შესახებ ჩვენ ისე ცოტა ვიცით, რომ განსაკუთრებული მნიშვნელობა არა აქვს იგი „დარბაზის რიგის“ მოხელე იყო, თუ ვაზირი. თუმცა ასეთი მსჯელობის დროსაც ახალი, თანაც საგულისხმო საკითხი გამოიკვეთება. იგი ეხება გაერთიანებული საქართველოს კარისკაცთა ჩაცმულობას.

საქმე შემდეგშია: მათ, ვინც რუსთაველის მეჭურჭლეთუხუცესობას აღიარებს, ამის ერთ-ერთ საბუთად ჯვარის მონასტრის ფრესკაზე მისი ჩაცმულობა მოჰყავთ: მიაჩნიათ, რომ შოთას თავსაბურავი და სკარამანგი მის ვაზირობას ადასტურებს (ს. კაკაბაძე, შ. ამირანაშვილი, პ. ინგოროყვა). ასეთი მტკიცება საფუძვლიანი ჩანს, მაგრამ თუ გვინდა ამ გზით რუსთაველის მეჭურჭლეთუხუცესობის

თარიღიც დაუდგინოთ, უნდა გაირკვეს, იყო თუ არა განსხვავება ჩაცმულობაში „დარბაზის რიგის“ მოხელესა და ვაზირს შორის. ასეთი განსხვავების არსებობის დამტკიცების შემთხვევაში მეტი დამაჯერებლობა შეეძინება შ. მესხიას ზემოთ მოყვანილ დებულებასაც.

ამ საკითხზე კომპეტენტური მსჯელობა ხელოვნების ისტორიკოსთა კვლევის სფეროში შედის. ჩვენთვის ცნობილი მასალების მიხედვით ასეთი მუშაობა ჯერჯერობით ჩატარებული არ არის.

3. შოთა რუსთაველის მეჭურჭლეთუხუცესობის თარიღის დასადგენად წყაროებში პირდაპირი მითითება არაა დაცული. მაგრამ ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ მისი მიახლოებითი განსაზღვრის არავითარი შესაძლებლობა არ გაგვაჩნდეს. სპეციალურ ლიტერატურაში წამოყენებულია კიდევ რამდენიმე მოსაზრება, რომელთაგან ზოგიერთის ავტორი კატეგორიული მტკიცების პრეტენზიასაც კი აცხადებს.

ამ ნარკვევში აღძრულ საკითხთან დაკავშირებით ყველაზე საგულისხმოა ქვემოთ მოყვანილი სამი სათარიღო მაჩვენებელი:

3. ინგოროყვას აზრით, „შოთა მეჭურჭლეთუხუცესად იყო 1245-1250 წლებში“ (10, 664);

6. შოშიაშვილის გამოანგარიშებით, „შოთა (თორელი) რუსთველი მეჭურჭლეთუხუცესი ხდება შალვას შემდეგ, ე. ი. არა უგვიანეს 1205 წლისა“. მას ეს თანამდებობა უჭირავს 1220-21 წლებამდე (11, 148);

ს. კაკაბაძის მიხედვით — „1212-1224 წლების ახლოს მეჭურჭლეთუხუცესად სავარაუდებელია შოთა რუსთაველი“ (12, 131).

დაწვრილებითი მიმოხილვა იმისა, თუ როგორაა მიღებული ეს თარიღები ამჟამად საჭირო არ არის, მაგრამ რამდენიმე სიტყვის თქმა მათ შესახებ, ვფიქრობთ, აუცილებელია.

3. ინგოროყვას 1245-1250 წლები აღებული აქვს იმის გამო, რომ, როცა მან XII-XIII საუკუნეების მეჭურჭლეთუხუცესთა სია შეადგინა (10, 669), შოთას მეჭურჭლეთუხუცესობისათვის თავისუფალი დარჩა მხოლოდ დასახელებული ხუთი წელი.

6. შოშიაშვილმა უარყო ეს თარიღი, ვინაიდან მისი აზრით 1250 წლის წინარე ხანაში მეჭურჭლეთუხუცესები იყვნენ გამრეკელი და მამურჩა. „ასე, რომ, — წერს იგი, — 1245-50 წლებში შოთა მეჭურჭლეთუხუცესისათვის აღვილი აღარ რჩება: ის ისევ თამარის ხანას უნდა დაუბრუნოთ როგორც ვაზირი — ან შალვა თორელის წინ, ან მის შემდეგ — უფრო კი, ვფიქრობ, მის შემდეგ“ (11, 148).

ს. კაკაბაძეც შეეცადა დაედგინა მეჭურჭლეთუხუცესთა სია და მასში გაჩენილი ხარვეზის მიხედვით გადაწყვიტა შოთას ვაზრობის თარიღის საკითხი. მიხი შეხედულებით, მეჭურჭლეთუხუცესი შალვა თორელი 1212 წელს, ზაქარია მხარგრძელის გარდაცვალების „შემდეგ იკავებს მანდატურთუხუცესის ადგილს და მის მაგივრად ახალი მეჭურჭლეთუხუცესი ინიშნება“ (12, 131). სახელდობრ კი — შოთა რუსთაველი. ჩვენმა ავტორმა იცის, რომ ჟამთააღმწერელს 1220 წელს მეჭურჭლეთუხუცესად ყვარყვარე ჯაყელი ჰყავს დასახელებული, მაგრამ ამ ცნობას გადამწერთა დამახინჯებად აცხადებს და რუსთაველს ამ თანამდებობაზე 1224 წლამდე ტოვებს.

4. შოთა რუსთაველის მეჭურჭლეთუხუცესობის თარიღის დადგენისას აუცილებელია მხედველობაში მივიღოთ, რომ ამჟამად სამეცნიერო მიმოქცევაში ამ საკითხზე არსებული წყაროების მიხედვით, ეს დრო არ შეიძლება თამარის მეფობას დასცილდეს.

ამასთან, თუ დავაკვირდებით ზემოთ დასახელებულ მკვლევართაგან შედგენილ მეჭურჭლეთუხუცესთა სიებს, დავრწმუნდებით, რომ ყველა მათგანის ვინაობა და მოხელეობის დრო ზუსტად როდია განსაზღვრული. განსაკუთრებით დიდძალსაა სწორედ თამარის ეპოქის მეჭურჭლეთუხუცესებზე მოდის. მათ შორის თანხ-
მობა მხოლოდ ყუთლუ-არსლანის შესახებ გვაქვს. მისი მოხელეობა ნაჩვენებია 1178-1185 წლებში.

ყუთლუ-არსლანმა მეფის წინააღმდეგ აჯანყება მოაწყო და თვით დაემხო. წყაროთა ერთხმად ჩვენებით თამარმა ამის შემდეგ „უბოძა მეჭურჭლეთუხუცესობა დიდსა და გუარიანსა კაცსა კახაბერს ვარდანის ძესა“ (ქ. ცხ., 11, 33), მაგრამ როდის შეიცვალა იგი? ინგოროყვას აზრით — 1190 წელს (10, 648); ს. კაკაბაძის მიხედვით, 1198 წ. ახლოს (12, 308);

ჩვენ უფრო დამაჯერებლად მიგვაჩნია შ. მესხიას მოსაზრება, რომ კახაბერ ვარდანის ძე მეჭურჭლეთუხუცესის პოსტზე 1187-88 წელს შეცვალა აბულასან-
მა და, რომ ამ უკანასკნელის „აღზევებაში დიდი როლი ითამაშა გიორგი რუსმა“ (9, 127). მართლაც, შეუძლებელია დავეთანხმოთ პ. ინგოროყვას და ს. კაკაბაძეს, რომლებიც აბულასანის მეჭურჭლეთუხუცესობას შესაბამისად 1190-1191 და 1198-1205 წლებში აჩვენებენ (10, 669; 12, 308), ვინაიდან მისი კეთილისმყოფელი გიორგი ანდრიას ძის განდევნის შემდეგ აბულასანი ასე მაღალ საკარისკაცო თა-
ნამდებობას ვერ მიიღებდა. მაშასადამე, აბულასანი მეჭურჭლეთუხუცესი იყო 1187-88 წლებში. მას ეს სახელო მცირე ხნით ეჭირა, რადგან მისი ინიციატივით თამარის ქმრად ჩამოყვანილი რუსი უფლისწულის ზეობაც არ გამოდგა დღეგრძე-
ლი. ამ უკანასკნელის „მეფობიდან დამხობას“ კი შედეგად „პირველ რიგში აბულა-
სანის დამხობა უნდა მოჰყოლოდა (13, 138).

კიდევ უფრო დაბურდულია აბუსალანის შემცვლელის საკითხი. პ. ინგოროყ-
ვა ასეთად ასათ გრიგოლის ძეს აცხადებს (10, 656). ამის ერთადერთი საფუძველი მკვლევარს მისცა თამარის ისტორიკოსის ცნობამ, რომ ასათ გრიგოლის ძემ „იაჯა არიშიანის ადგილსა დაჯდომა სასთაულითა“ (ქ. ცხ., 11, 34). მაგრამ ნ. შოშიაშვილმა დაამტკიცა, რომ „სასთაულით ადგილის მიღება სამეფო დარბაზში სრულიადაც არ ნიშნავდა მაინცადამაინც ვაზირობის მიღებას. როდესაც ასათმა იაჯა არიშიანის ადგილზე სასთაულით დაჯდომა, ეს ადგილი, ცხადია, რუსთავს კი არ გულისხმობდა, არამედ ადგილს სამეფო დარბაზში, თანაც სასთაულით და-
გებულს. ეს სასთაულიანი ადგილი ადრე, როგორც ჩანს, არიშიანს ეკუთვნოდა. ახლა ეს საპატიო ადგილი დარბაზში, სასთაულით, ებოძა ასათს. რუსთავი და მე-
ჭურჭლეთუხუცესობა აქ არაფერ შუაში არ არის“ (11, 143). 1195 თუ 1200 წელს. პ. ინგოროყვას აზრით, ასათ გრიგოლის ძე მეჭურჭლეთუხუცესის თანამდებობაზე შეცვალა მისმა შვილმა გრიგოლ ასათის ძემ, რომელსაც 1204 წლამდე ეჭირა ეს ადგილი (10, 669). ჩვენს ავტორს ამ მოსაზრების დასამტკიცებლად არავითარი წყარო არ გააჩნია. იგი თვითონ წერს „ასათ II-ის მემკვიდრის გრიგოლ III-ის შესახებ თუმცა არ შენახულა პირდაპირი მითითება, მაგრამ ზოგიერთ ირიბ ჩვე-
ნებათა მიხედვით, როგორც ეს აღნიშნული გვაქვს რუსთველიანაში, საგარაუდო-
ბელია, რომ ისიც ვაზირი მეჭურჭლეთუხუცესი უნდა ყოფილიყო“ (10, 545). „რუსთველიანაში“ კი გრიგოლის მეჭურჭლეთუხუცესობა ასეა ახსნილი — „ერთი დედალი, რომელიც დაცული აქვს თამარის მეორე ისტორიკოსს, გვაფიქრებინებს, რომ გრიგოლს... უნდა სჭეროდა თანამდებობა მეჭურჭლეთუხუცესისა (10, 105-106).

ცხადია, ასეთი დასაბუთებებით ასათ გრიგოლის ძისა და მისი შვილის გრი-
გოლის მეჭურჭლეთუხუცესად მიჩნევა შეუძლებელია.

ს. კაკაბაძე აბულასანის შემცვლელად დაახლ. 1205-1212 წლებში შალვა ახალციხელს თვლის (12, 308). ამის საბუთი მისთვის არის გუნია-ყალის წარწერა. ნ. შოშიაშვილი კი, იმავე ეპიგრაფიკული ძეგლის მიხედვით, შალვა თორელის მეჭურჭლეთუხუცესობიდან მანდატურთუხუცესად გადაყვანის თარიღად სწორედ 1205 წელს აჩვენებს, ხოლო აბულასანი შალვას 1191 წელს შეუცვლია (11, 148).

ვრცელი ექსკურსი აბულასანის შემცვლელის ძიებისა ჩაატარა შ. მესხიამ. (9, 141-148). მისი ნააზრევით განსაკუთრებით ყურადსაღებია ის დასკვნები, რომლებიც გაკეთებულია გუნია-ყალისა და განძანის წარწერების ანალიზის შედეგად, კერძოდ: 1) „ჭერეთის ერისთავთა მეჭურჭლეთუხუცესობის შესახებ არავითარი ცნობები არ დაუცავთ აგრეთვე დოკუმენტურსა და ეპიგრაფიკულ წყაროებსაც (ზემოთ ასეთივე აზრია გამოთქმული ნარატიული წყაროების მიმართ. გ. მ.). ასე რომ, პ. ინგოროყვას „სავაზიროს პერსონალური შემადგენლობის“ ნუსხიდან ამოღებულ უნდა იქნენ... მეჭურჭლეთუხუცესებად მიჩნეულნი ასათ II გრიგოლის ძე და გრიგოლ III ასათის ძე“ (9, 143); 2) „გუნია-ყალის წარწერის ანალიზის შემდეგ, ცხადია, უნდა გამოირიცხოს ოვსიყმას მეჭურჭლეთუხუცესობაც, რომელიც ლ. მუსხელიშვილს „უცნობ მეჭურჭლეთუხუცესად მიაჩნია, ხოლო პ. ინგოროყვას — ამ თანამდებობაზე შალვა თორელის შემცვლელად“ (9, 144); 3) „რაც შეეხება შალვა თორელის მეჭურჭლეთუხუცესობას, რომელიც მხოლოდ განძანის წარწერაზეა დამყარებული, ესეც უნდა გამოირიცხოს მას შემდეგ, რაც გაირკვა, რომ განძანის წარწერებში მეჭურჭლეთუხუცესად და მანდატურთუხუცესად მოხსენიებული, შალვა არის არა თორელი, არამედ ჯაყელი, XIV ს. პირველი ნახევრის მოღვაწე“ (იქვე).

ეს დებულებანი ჩვენ სავსებით დასაბუთებულად მიგვაჩნია, მაგრამ შ. მესხიას ვერ დავეთანხმებით შოთა რუსთაველის მეჭურჭლეთუხუცესობის უარყოფაში. როგორც ზემოთ უკვე ვთქვით, ამას იგი გამორიცხვის წესით დაასკვნის. გამორიცხვისათვის კი საფუძვლად ისაა გამონახული, რომ რუსთაველს მეჭურჭლეთუხუცესად წყაროები ისევე არ ასახელებენ, როგორც ასათ გრიგოლის ძეს, გრიგოლ ასათის ძეს, ოვსიყმას და შალვა თორელ-ახალციხელს. ხოლო „ჯვრის მონასტრის აღაპების „შოთას მეჭურჭლეთუხუცესი“ არ უნდა იყოს თამარის მეფობის დროინდელი 1184-1213 მეჭურჭლეთუხუცესი“ (9, 145).

იერუსალიმის ექსპედიციის მასალებისა და ჯვარის მონასტრის აღაპების ტიშენდორფისეული ნუსხის შესწავლა სწორედ ასეთი დასკვნის გამოტანის შესაძლებლობას გამორიცხავს. შოთა მეჭურჭლეთუხუცესისა და პოეტ რუსთაველის იდენტიფიკაციის საკითხი სავსებით რეალურ ფაქტად უნდა ჩაითვალოს და დათარიღდეს. როგორც ითქვა, სპეციალურ ლიტერატურაში ასეთი ცდები იყო, მათგან, გარდა პ. ინგოროყვასი, რუსთაველის მეჭურჭლეთუხუცესობას თამარის ეპოქას არც ერთი მკვლევარი არ აშორებს, რამდენადაც სათანადო მასალების ანალიზი მხოლოდ ასეთი შეხედულების ჭეშმარიტებაზე მეტყველებს.

მაგრამ მაინც, სახელდობრ, როდის უნდა ყოფილიყო შოთა რუსთაველი მეჭურჭლეთუხუცესად? 1207-1220/21 წლებში, როგორც ამას ნ. შოშიაშვილი თვლის (14, 74), თუ 1212-1224 წლების ახლოს, როგორც ეს ს. კაკაბაძეს მიაჩნია? (12, 131).

ამ კითხვების პასუხისას უნდა გავითვალისწინოთ, რომ აბულასანის გადაყენების შემდეგ (1188 წ.) წყაროები 1220 წლამდე მეჭურჭლეთუხუცესს არ ასახელებენ. ერთადერთი მეჭურჭლეთუხუცესი, რომელიც ამ ხანას შეიძლება მიეკუთვნოს, ჯვარის მონასტრის სამოცდამეთერთმეტე აღაპის შოთაა. და რამდენადაც

იგი „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორთანაა გაიგივებული, მეჭურჭლეთუხუცესი შოთა რუსთაველი აბულასანის შემცვლელად უნდა ვივარაუდოთ.

გარდა მეჭურჭლეთუხუცესობის ადგილის 1188 წლიდან ვაკანტურობისა, ამ პიპოთეზის სასარგებლოდ ზოგი სხვა მოსაზრებაც შეიძლება მოვიყვანოთ.

ჯერ ერთი, შოთა რუსთაველი არათუ მეჭურჭლეთუხუცესად, არამედ საერთოდ არაა მოხსენიებული მის თანადროულ საისტორიო წყაროებში (გამონაკლისია ჯვარის მონასტრის ფრესკის წარწერა და შეიძლება იყოს ტიშენდორფისეული ნუსხის 71-ე ალაპი). მიუხედავად ამ მომენტის მრავალნაირი ახსნისა, მისი ჭეშმარიტი მიზეზი ჯერჯერობით გარკვეული არ არის. მაგრამ რაც უნდა იყოს იგი, ამავე მიზეზით აიხსნება რუსთაველის საკარისკაცო თანამდებობის დაუსახელებლობაც. უნდა ვიფიქროთ, თანამედროვეებმა ტაბუ დაადვეს გენიალური პოეტის ვინაობასაც და მოხელეობასაც.

ასეთი ტაბუ იმ დროის საქართველოში დამნაშავედ მიჩნეულის დასჯის რაღაც ზომა შეიძლება ყოფილიყო. მაგალითად, აბუსაღანის ერისთავთერისთაობა და მეჭურჭლეთუხუცესობა ჩვენთვის თამარის ისტორიკოსების ცნობების მიხედვით უცნობი დარჩებოდა, რომ არ შემოგვრჩენოდა ლურჯი მონასტრისა და ანდრია მოციქულის ხატის წარწერები. ისტორიკოსები გვერდს უვლიან მის ყოფნას ამ დიდ სამოხელეო თანამდებობებზე და აბულასანს აგდებულად „ვინმედ“ აცხადებენ. ასევე არ იხსენიებენ სახელდებით მეჭურჭლეთუხუცესის იმ ნაცვალს, რომელიც გიორგი ანდრიას ძის აჯანყების მოწყობაში უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებდა. მისი საქმიანობა ამ მხრივ დაწვრილებითაა აღწერილი, დახასიათება კი ასეთია: „ნაცვალი მეჭურჭლეთა უხუცესისა, სჯულითა ბარბაროზი და ქცევითა ტარტაროზი“ (ქ. ცხ., 11, 48). არც იმ მეჭურჭლეთუხუცესის სახელია გამხეილი, ვისი ნაცვალიც ეს „ბარბაროზი“ და „ტარტაროზი“ იყო.

მესამე, თუ დავუშვებთ, რომ გიორგი ანდრიას ძის აჯანყების დროს მეჭურჭლეთუხუცესობა შოთა რუსთაველს ეჭირა, მის სახელზე კი ეს თავისებური ტაბუ ვრცელდებოდა, გასაგები გახდება, რატომ არ ასახელებენ ისტორიკოსები იმ უკეთური ნაცვალის უშუალო უფროსს — მეჭურჭლეთუხუცესს.

და მეოთხეც, რუსი უფლისწულის აჯანყების დროს მის მომხრეებსა და მოწინააღმდეგეებში ყველა მაღალი თანამდებობის მოხელეა მოხსენიებული, მეჭურჭლეთუხუცესი კი არსად ჩანს (იხ. ქ. ცხ., II, 48-55). ეს კვლავ იმით უნდა ავხსნათ, რომ ამ თანამდებობაზე მაშინ „ტაბუდებული“ შოთა რუსთაველი იყო.

მოყვანილი ფაქტები კლასობრივი საზოგადოების ისტორიოგრაფიისათვის უცხოვდ არ უნდა მოგვეჩვენოს. თამარის მეხოტბე ისტორიკოსებიც ამ მხრივ გამონაკლისი არ შეიძლება ყოფილიყვნენ.

ყველა ზემოთქმულის მიხედვით შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ შოთა რუსთაველი საქართველოს მეჭურჭლეთუხუცესი იყო დაახლოებით 1189 წლიდან და ეს თანამდებობა 1220 წლის ახლო ხანამდე ეჭირა. ამ დროიდან კი, როგორც ზემოთაც ვწერდით, მკვლევარები ჟამთააღმწერლის ცნობაზე დაყრდნობით მეჭურჭლეთუხუცესად სამართლიანად თვლიან ივანე — ყვარყვარე ჯაყელ-ციხისჯვარელს (14, 73. შდრ. ქ. ცხ., 11, გვ. 165).

დამოწმებული ლიტერატურა

1. ტ ი მ თ ე გ ა ბ ა შ ვ ი ლ ი, მიმოსვლა, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა ელ. მეტრეველმა, თბ., 1956.

2. თ. ბ ა გ რ ა ტ ი ო ნ ი, განმარტება პოემისა ვეფხისტყაოსანისა, გ. იმედა-
შვილის რედაქციით, თბ., 1960.

3. აღაპნი ჯუარის მონასტრისანი იერუსალიმსა შინა, გამოსცა ნ. მარმან,
ს.-პეტერბ., 1914.

4. ა ლ. ბ ა რ ა მ ი ძ ე, შოთა რუსთველი და ქართველთა ჯუარის მონასტერი
იერუსალიმში, შოთა რუსთველი, საიუბილეო კრებული, თბ., 1966.

5. კ. კ ე კ ე ლ ი ძ ე, ეტიუდები, IV, თბ., 1957.

6. პალესტინის მე-13-14 სს ერთი მხატვრობა და ქართული კულტურის სა-
კითხები, ჟურნ. „საბჭოთა ხელოვნება“, 1957, № 9.

7. ე. მ ე ტ რ ე ვ ე ლ ი, მასალები იერუსალიმის ქართული კოლონიის ის-
ტორიისათვის, თბ., 1962.

8. მ. ლ ო რ თ ქ ი ფ ა ნ ი ძ ე, რამდენიმე შენიშვნა პ. ინგოროყვას „რუსთვე-
ლიანას“ და „რუსთველიანას ეპილოგის“ გამო, „მაცნე“, 6, 1964.

9. შ. მ ე ს ხ ი ა, საშინაო პოლიტიკური ვითარება და სამოხელეო წყობა
XII საუკუნის საქართველოში, თბ., 1979.

10. პ. ი ნ გ ო რ ო ყ ვ ა, თხზულებანი, I, თბ., 1963.

11. ნ. შ ო შ ი ა შ ვ ი ლ ი, XII-XIV სს. საქართველოს სახელმწიფო სამარ-
თლის ისტორიისა და რუსთველოლოგიის ზოგიერთი საკითხი, „ცისკარი“, 9,
1965.

12. ს. კ ა კ ა ბ ა ძ ე, რუსთველი და მისი ვეფხისტყაოსანი, თბ., 1966.

13. შ. მ ე ს ხ ი ა, საქალაქო კომუნა შუა საუკუნეების თბილისში, თბ., 1962.

14. ნ. შ ო შ ი ა შ ვ ი ლ ი, თორელთა ფეოდალური სახლის ისტორია და
შოთა რუსთველი, კრებულში — „შოთა რუსთველი. ისტორიულ-ფილოლოგიური
ძიებანი“, თბ., 1966.

აფსარის „წმინდა აღბილები“

„...მოიწია (ხომალდი) აფსაროსს... და მუნ მიიცვალნეს... ფირმოს და ფირ-
მინოს ყოვლადახოიანნი და დაიფლნეს იგინიცა დაშთომილთა ორთა ძმათა მიერ“.
— გვამცნობს შვიდთა ძმათა ანტიოქელთა ცხოვრება.

მხედართა ეს შვიდეული, რომლის ორი წევრიც აფსარს (ახლანდელ გონიას)
განისვენებს, ინტერესს იწვევს არა სამხედრო წარჩინებით, არამედ პროგრესისა-
თვის ბრძოლაში გამოჩენილი სიმედგრითა და თავდადებით.

მათ სამაგალითო ცხოვრებას ადრევე მიაქციეს ყურადღება ბიზანტიაში, სა-
დაც ჯერ კიდევ ადრეუფოდალურ ხანაში ჩამოყალიბდა მხედართა წმინდა შვიდეუ-
ლის ცხოვრების კიმენური რედაქცია, რომელიც საფუძვლად დაედო არაერთ გვი-
ანდელ სვინაქსარულ და მეტაფრასულ რედაქციას. სამწუხაროდ, ჩვენამდე არც
კიმენური რედაქცია შემონახულა და არც მეტაფრასულის ორიგინალი. სამაგიე-
როდ, მოღწეულია სვინაქსარული რედაქციის რამდენიმე ვარიანტი, რომელთაგან
უძველესია ბიზანტიის იმპერატორ ბასილ მეორის (975-1025) მენოლოგიონში
დაცული ტექსტი.

მეტაფრასული რედაქცია ეკუთვნის გამოჩენილ ბიზანტიელ აგიოგრაფს იოა-
ნე ქსიფილინოსს (XI ს.). ეს ძეგლი ქართულად უთარგმნიათ XII საუკუნეში.
შემონახულია მისი ერთადერთი ხელნაწერი, რომელიც შესულია XVI საუკუნეში
გადაწერილ ერთ საეკლესიო კრებულში. ძეგლი დაცულია აკად. ნ. ბერძენიშვილის
სახელობის ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ხელ-
ნაწერთა ფონდში.

თხზულება მეცნიერულად შეისწავლა და გამოსცა აკად. კ. კეკელიძემ.

აფსარის წმინდა მიწის სამარადჟამო ბინადარნი, სხვა ძმებივით, იმ ახალწვე-
ულთა დასში შედიოდნენ, რომელიც როდონ კუვიკულაროსმა შეკრიბა ანტიოქიას.
ამ აქტის ქვემო ქრონოლოგიური საზღვარი 298 წელია, როცა რომსა და სპარსეთს
შორის ნიზიბინის საზავო ხელშეკრულება დაიდო, ხოლო ზემო — 305 წელი,
როდესაც რომის იმპერიის ავგუსტები დიოკლეტიანე (284-305) და მაქსიმიანე
(285-305) გადადგნენ და დიოკლეტიანეს წილ იმპერიის აღმოსავლეთის ავგუს-
ტოსის გვირგვინი კეისარმა მაქსიმიანე გალერმა დაიდგა.

სპარსთა თავდასხმების აღკვეთის მიზნით, ანტიოქიაში შეკრებილ ახალწვეუ-
ლთა შორის განსაკუთრებით გამოიჩინა თავი რამდენიმე მხედარმა, რომელნიც
ვინმე ორენტიოსის ირგვლივ იყვნენ შემოკრებილნი. სანიმუშო მხედრობის გამო
ისინი მალე დააწინაურეს, ხოლო შემდეგ თრაკიაში განაწესეს. ჩინებულ მხედრებს
თრაკიაში ახალი წარჩინება ერგოთ. ამასობაში რომის იმპერიას სხვა მტრები
მოეძალნენ ჩრდილოეთის (დუნაის) მხრიდან. მათ წინააღმდეგ დაძრულ რომაელთა
ლაშქარში ანტიოქელი მხედრებიც იყვნენ. ბრძოლის ბედი ორთაბრძოლამ გადაწ-
ყვიტა, რომელშიც ორენტიოსმა გაიმარჯვა.

მაქსიმიანემ დიდად დაუმაძღა მეომარს სიმამაცე, და მოკლული მტრის ოქ-

როს სარტყელი უბოძა. ავგუსტოსი ამით არ ფიქრობდა წყალობის ზღვარდადებას და წარჩინებასაც უპირებდა ორენტიოსს იმ პირობით, თუ ის და მისი გუნდი ახალ სარწმუნოებას უარყოფდნენ და წარმართობას დაუბრუნდებოდნენ. მაგრამ ეს მხედრებმა არ ისურვეს. მაქსიმიანემ იძულებით სცადა მათი მოქცევა, მაგრამ ამაოდ. როდესაც მხედართა გადმობირების ყოველი სასო წარიკვეთა სატალის დუქსმა, ავგუსტოსის მითითების თანახმად, ისინი ზომალდში ჩასხა და რომის „ციმბირს“ — დასავლეთ საქართველოსკენ გამოისტუმრა, თუმცა გადასახლების ადგილამდე ვერც ერთმა მიაღწია და ყველანი გზაში დაიხოცნენ. მათ შორის პირველი იყო ორენტიოსი, რომელიც „კენი პარაოლიდს“ („ახალ ბანაკს“) გარდაიცვალა 22 ივნისს. ეს პუნქტი მდ. კალაშის (ბერძნული „კალოსპოტამოს“) შესართავში მდებარეობდა (ი. სიხარულიძე, ჭანეთი (ლაზეთი), II, ბათუმი, 1979, გვ. 54).

ორენტიოსის სიკვდილის გამომწვევ მიზეზებზე თხზულებაში არაფერია თქმული. ასევეა რამდენიმე სხვაზეც, მაგრამ ისე ჩანს, რომ წამყვანთ მათი გზაშივე დაღუპვა ჰქონდათ დავალებული. მართალია, სასტიკი დიოგენისი სუსურმენას ჩამოაცილეს ეტაპს, მაგრამ არც მის ნაცვლად გაუფროსებული ერმისი გამოდგა ნაკლები ჯალათი. ეს განსაკუთრებით ნათლად ჩანს ორენტიოსისადმი დამოკიდებულებიდან, რომელიც რიზეს („კენი პარაოლიდ“-ის ჩრდილოეთით) აწამეს. სახელოვან მხედარს ჯერ ავგუსტოსისგან ნაწყალობევი ოქროს სარტყელი მოხსნეს, ზოლო შემდეგ ყელზე დიდი ლოდი შეაბეს და ზღვაში ჩააგდეს, დაკრძალულია რიზეს.

შემდეგი პუნქტი, სადაც ისინი შედგნენ, კორდილონი იყო. იქ 3 ივლისს გარდაიცვალა კიდევ ერთი მხედარი — ფარნაკიოსი.

კორდილონიდან ოთხი დღის ცურვის შემდეგ ზომალდი უკვე აფსარს (ჭოროხის შესართავს) იყო. აფსარს ერთბაშად ორი მხედარი გარდაიცვალა — ფირმოს და ფირმინოს.

ეს მოხდა 7 ივლისს.

„ყოვლადახოიანი“ მხედრები დარჩენილმა ორმა ძმამ — კვირიკოსმა და ლონგინოზმა დაკრძალეს...

წმიდა მხედართა „ცხოვრებისა“ და ადგილობრივ ჩვენებათა (გადმოცემები, ტოპონიმები) შეჯერება საფუძველს გვაძლევს პანთეონი აფსარის ნაქალაქარის დასავლეთ პერიფერიაზე ვიგულისხმით.

ანტიოქელი მხედრები, რომელთა ნეშტნი თითქმის 18 საუკუნეა ისტორიულ და თანამედროვე საქართველოს მიწაში განისვენებს, თავისი დროის მოწინავე შვილები იყვნენ და მამაცურად შეეწირნენ რეაქციასთან უთანასწორო ბრძოლას.

აფსარი-გონიასა თუ სხვა ქართულ მხარეებში ოსმალთა გაბატონების შემდეგ, მართალია, თანდათან შეიზღუდა ამგვარ ადგილებისადმი ადრინდელი გულისყური, მაგრამ ხალხის ძვალრბილში გამჯდარი საუკუნეობრივი ტრადიცია სავსებით მაინც არ გამქრალა და დანისლული გადმოცემებით მოაღწია დღემდე.

იური სიხარულიძე,
პროფესორი.

სოფელ თხილვანაში

მეოთხე წელა, სხალთისწყლის ხეობის მატერიალური კულტურის ძეგლებს არქეოლოგიურად სწავლობს სახსრეთ-დასავლეთ საქართველოს არქეოლოგიური ექსპედიციის (ხელმძღვანელი პროფ. დ. ხაზუტაიშვილი) აჭარისწყლის ხეობის არქეოლოგიური რაზმი, რომელშიდაც სხვადასხვა დროს მონაწილეობდნენ: გ. ბიბილეიშვილი, ი. დავითაძე, დოც. ა. კახიძე (ხელმძღვანელი), დ. კომახიძე, დ. მამულაძე, შ. მამულაძე, ნ. მგელაძე, ლ. მჟავანაძე, ს. მჟავანაძე, ლ. ასლანიშვილი, საველე სამუშაოებს აფინახებდა საქართველოს არქიტექტორთა კავშირის აჭარის ორგანიზაცია (თავმჯდომარე დოც. დ. კომახიძე).

პირველ ხანებში არქეოლოგიური გათხრები წარმოებდა სოფ. ვერნების შუა საუკუნეების ეკლესიასა და მის მიმდებარე ადგილებში. შემდგომი სამუშაოები გაგრძელდა სოფელ თხილვანაში შუასაუკუნეების საეკლესიო ნაგებობის და ეკლესიის ტერიტორიაზე განლაგებული სამარხების შესწავლის მიზნით.

ზედა ნაყარი ქვადორღიანი ფენის (სიმაღლე 1,5-2 მ.) ალების შემდგომ გამოჩნდა საძირკველისა თუ ცუდად დაცული კედლის ფრაგმენტები. ძეგლის გაწმენდა-პრეპარაციის შედეგად გადაიშალა შემდეგი სურათი: თხილვანის ეკლესია დანგრეულია საძირკველის დოხეადე, მხოლოდ აბსიდის მხარის პერანგებშეძოცვლილი ცოკოლიდაა დარჩენილი. იგი დროთა სიარეს ძალიან დაუზიანებია და ოდნავი შეხებითაც კი იშლება. ძეგლის სრულყოფილმა გაწმენდამ შესაძლებლობა მოგვცა გაგვესაზღვრა ნაგებობის მთლიანი გეგმა და შეგვექმნა გარკვეული წარმოდგენა მის ფორმაზე. ეკლესია, საკმაოდ დიდი ზომის ნაგებობა ყოფილა. იგი სიდიდით არ საშოუვადება სხალთისა და ვერნების ეკლესიებს. სამაბსიდიანი თხილვანის ეკლესია გეგმაში წარმოადგენს წაგრძელებული ფორმის ნაგებობას. ეკლესიას უნდა ჰქონოდა ორი შესასვლელი — ცენტრალური სამხრეთის მხრიდან, მეორე დასავლეთიდან, გათხრების დროს ნანგრევთა შორის, სხვა არქიტექტურულ დეტალებთან ერთად. ყურადღება მიიქცია კარგად დამუშავებულმა წყვილშვერილიანმა პილასტრებმა, რომლებიც, როგორც ჩანს, დატანებული უნდა ჰქონოდა სამხრეთისა და ჩრდილოეთის კედლებს. სწორედ ამათზე უნდა ყოფილიყო დაყრდნობილი კედლებისა და კამარის საბჯენი თაღები, სხვა ვარაუდის საშუალებას არც იძლევა ეკლესიის გეგმა. ნაგებობის დარბაზული ნაწილი გადახურული უნდა ყოფილიყო ორფერდი სახურავით, ხოლო აბსიდა კი უფრო დაბალი, კონუსური ფორმის სახურავით. განათხარი მასალა არ იძლევა სახურავის სახეობის განსაზღვრის შესაძლებლობას.

შენობის გადარჩენილი ნაწილისა და გათხრებისას გამოვლენილი არქიტექტურული დეტალების მიხედვით ჩანს, რომ თხილვანის ეკლესია წარმოადგენდა ქართული ხუროთმოძღვრების ერთ-ერთ საუკეთესო ნიმუშს. სწორედ ეს ის დროა, როცა სამონასტრო მშენებლობა ისტორიულ ტაო-კლარჯეთში, მის მიმდებარე ტერიტორიებზე და მთლიანად სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში ფართოდაა გაშლილი და მშენებლებიც სამშენებლო ხელოვნებას შესანიშნავად არიან დაუფლებულნი. თხილვანის ეკლესიისათვის საგანგებოდ მოუმზადებიათ საძირკველი. საძირკველის ბაღიშებად 1,5-2 მეტრის სიფართის დაუმუშავებელი, მოზრდილი ზომის ქვებია დაგებული. მასზე საკმაოდ ფართო (1-1,5 მეტრი) ზესაძირკველია აღმართული. ზესაძირკველზე ორსაფეხურიანი ცოკოლი ყოფილა დაშენებული. ეს უკა-

ნასკნელი ნაგებია ფაქიზად დამუშავებული სხვადასხვა ზომის ქვებისაგან. ვფიქრობთ, ცოკოლზე აღმართული უნდა ყოფილიყო საკმაოდ სქელი 85-90 სმ. კედელი, რომლის გარეთა და შიგა პირი ამოყვანილი უნდა ყოფილიყო ასევე გათლილი მოზრდილი ქვებისაგან. ასეთი ქვები ძეგლის ტერიტორიაზე და სოფელშიაც მრავლადაა გაბნეული. კედლის პერანგებს შორის სიცარიელე შევსებული ჩანს კირხსნარითა და დაუმუშავებელი ქვებით. აბსიდის მხარეს დაცული ფოსოების მიხედვით შესაძლებელი ხდება ეკლესიის ცოკოლისა და კედლის მნიშვნელოვანი ნაწილის რესტავრაცია.

ეკლესიის ტერიტორიის უძრავ ფენამდე ჩამონგრეული ზედა ჰუმუსოვანი ფენის გაწმენდისას აღმოჩნდა სხვადასხვა ფორმისა და სახის ჭურჭლის ნატეხები. ესენია ჯამების, ღოჭების, ქოთნების, ხელადების თუ ქვევრის ფრაგმენტები.

ეკლესიის ნანგრევების პრეპარაციისას რამოდენიმე თიხის ჩიბუხიც აღმოჩნდა, რაც იმაზე უნდა მიუთითებდეს, რომ თხილვანის ეკლესიაც დიდხანს ფუნქციონირებდა და შემდეგ თურქ დამპყრობთა ხელით დაინგრა.

ეკლესიის ნაგებობის ტერიტორიის გაწმენდის შემდეგ გადავწყვიტეთ თხრილები გაგვეფართოებინა ჩრდილოეთის, აღმოსავლეთისა და სამხრეთის მიმართულებით. დადასტურდა, რომ ეკლესიის ეზო გამოყენებული ყოფილა სამაროვნად. ვერნებისა და თიკანაურის ეკლესიების მსგავსად, აქაც ეკლესიის ჩრდილოეთი მხარე სამარხებისათვის შეღარებით ნაკლებად ყოფილა გამოყენებული.

სამარხების შესწავლის თვალსაზრისით მეტად საინტერესო გამოდგა ეკლესიის სამხრეთ-აღმოსავლეთი ნაწილის არქეოლოგიური გათხრები. საკონტროლო თხრილებით (სამხრეთ ნაწილში 14×4 მ., ხოლო აღმოსავლეთით — 12×4 მ.) დასტურდება, რომ ზედაპირიდან 50-60 სმ. სიღრმეზე იწყება სამარხების საერთო დონე. ეკლესიის სამხრეთი მონაკვეთი წარმოადგენს საკმაოდ დიდი ზომის საძვალეს, სადაც დიდძალი ძვლოვანი მასალა და ზოგჯერ სხვადასხვა სახის კერამიკული ნაწარმია წარმოდგენილი. აქ დაახლოებით 80-მდე მიცვალებულის ჩონჩხი იქნა ფიქსირებული. ბევრია ჯამის, ხელადისა თუ სხვადასხვა ფორმის ჭურჭელი. ასევე საინტერესო გამოდგა ეკლესიის აღმოსავლეთით, აბსიდის გარეთ გავლებული თხრილიც, აქაც ანალოგიური სურათი გასძეორდა. სულ 40-მდე მიცვალებულის ჩონჩხი იქნა ფიქსირებული. აქაც აღმოჩნდა სხვადასხვა სახის კერამიკული ნაწარმი. ადრე ცნობილ ფორმებთან ერთად წარმოდგენილი იყო ორყურა ხელადების და კარგად განლექილი თეთრი თიხისაგან დამზადებული ორნამენტირებული ჯამები, შავად შეღებილი ხელადები, პატარა ზომის გულსაკიდად გამოყენებული ჯვარცმის სცენის ამსახველი ბრინჯაოს ჯვარი.

ეკლესიის ცენტრალურ ნაწილში აღმოჩნდა ერთი კოლექტიური სამარხი, მასში ოთხი მიცვალებული იყო ჩასვენებული. ორი მიცვალებულის ჩონჩხი კარგად იყო დაცული. ჩაეყოლებინათ პატარა ზომის ხელადა, ჯამი და რკინის მოზრდილი ჯვარი. ეკლესიის ცენტრალურ ნაწილში დაკრძალული უნდა ყოფილიყვნენ მაღალი სოციალური თუ სასულიერო პირთა წარმომადგენლები. ამდენად, შესაძლებელია, რომ სამარხში ჩასვენებულნი იყვნენ ისეთი პიროვნებები, რომლებიც განსაკუთრებული ავტორიტეტით სარგებლობდნენ. არაა გამორიცხული მათ შორის იყოს ტბელ აბუსერისძის ნეშტიც, როგორც ამას ჯერ კიდევ გათხრების დაწყებამდე ვარაუდობდა პროფ. ი. სიხარულიძე (იხ. წერილი — „სად განისვენებს ტბელ აბუსერისძე“, გაზ. „საბჭოთა აჭარა“ (2.IX.1976 წ.).

ამ სამარხთან ახლოს აღმოჩნდა ორი ქვევრი (ერთი დაზიანებული), ეკლესიის სამხრეთ-დასავლეთ კუთხეში კი ხუთი ქვევრი (ერთი დაზიანებული). შვიდივე ქვევრი მიწაშია ჩასმული და სქელი კირქვის დუღაბითაა შეკრული.

სამხრეთის თხრილის შემდგომი გაფართოებით (4×4 მმ) გამოვლენილ კოლექტიური ორმო-სამარხი. ყურადღებას იქცევს კერამიკული ნაწარმის ახალი ფორმები, კერძოდ, პირფართე პატარა ზომის თეთრი, კარგად განლექილი თიხისაგან დამზადებული, წერნაქით მოხატული და ორნამენტით შემკული ხელალები, ჯამები და ა. შ.

განსაკუთრებით საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ სამარხთა დიდი ნაწილი ინვენტარიანია, უფრო ხშირად პატარა ზომის ხელალებით და მოზრდილი ჯამებითათუ ფილებით წარმოდგენილი. ცნობილია, რომ ქრისტიანობამ მიცვალებულისადმი ნივთების ჩაყოლების წარმართული ეპოქებისათვის ფართოდ გავრცელებული ტრადიცია აკრძალა, მაგრამ, როგორც ჩანს, მთაში ეს წესი საკმაოდ დიდხანს შემორჩა.

გათხრების შედეგად მოპოვებული მასალების დიდ ნაწილს, როგორც წესი, სუფრაზე მოსახმარი თუ სამზარეულო მოჭიქული, მოხატული თუ სადა კერამიკული ნაწარმი შეადგენს. მოჭიქული ჭურჭელი მცირე რაოდენობითაა წარმოდგენილი. მწვანედ მოჭიქული ჯამების ფრაგმენტებზე მოცემულია ან გობზე ამოკაწვრის ხერხით გამოყვანილი ხვები და სხვადასხვა სახის გეომეტრიული სახეები. მხოლოდ კვირისტავი მრავალფერადაა მოხატული და გამჭვირვალე ჭიქურითაა დაფარული, რაც საკმაოდ არის ცნობილი რუსთავის, გუდარეხის, უჯარმის, დმანისის, ბათუმის ციხის, გონიოს, ვერნების და სხვა რიგი პუნქტების მონაპოვართა მიხედვით. თხილვანის ერთფერად (მწვანედ) მოჭიქული ჭურჭლის ფრაგმენტები ზემოთ დასახელებულ ძეგლებზე აღმოჩენილი ანალოგიური ნიმუშებისა და სხვა მასალების მოშველიებით შეიძლება XI-XIII საუკუნეებით დათარიღდეს.

როგორც ზემოთაც აღინიშნა, თხილვანის ეკლესიის გათხრების შემდეგ დიდი რაოდენობით აღმოჩნდა მოუჭიქავი ჭურჭლის მთლიანი თუ დაზიანებული ნიმუშები. ისინი ძირითადად წარმოდგენილია ქოთნების, ჯამების და ხელალების სახით. გვხვდება როგორც სადა, ისე ორნამენტირებული და წერნაქით მოხატული ნიმუშებიც. მსგავსი ნაკეთობანი უპირატესად დამახასიათებელი ჩანს აჭარისწყლის ხეობისა და მისი მოსაზღვრე რაიონებისათვის.

ცალკე უნდა გამოიყოს ეკლესიის დასავლეთ და სამხრეთ-დასავლეთ კუთხეში აღმოჩენილი 7 ქვევრი. როგორც ჩანს, ეკლესიას თავისი მარანი ჰქონდა. მარანის გასამართავად საგულდაგულოდ არჩევდნენ ადგილს. თხილვანის ეკლესიაშიც ჭურებისათვის გრილი ნიადაგი შეურჩევიათ. როგორც ჩანს, საქართველოს მთიანეთისათვისაც ღვინო სხვადასხვა რელიგიური რიტუალების შესრულების აუცილებელი ატრიბუტი იყო. ბუნებრივია მთაში მარნის არსებობაც ამით იყო გამოწვეული.

სადა თუ მოხატული კერამიკული ნაკეთობის უმეტესობა, თანმხლები მასალების მიხედვით, XI-XIV საუკუნეებით თარიღდება. არქეოლოგიური გათხრების შედეგად აღმოჩენილი ნივთიერი კულტურის ძეგლებს შორის განსაკუთრებით უნდა გამოიყოს ბრინჯაოს და რკინის ჯვრები. რკინის ჯვარი საკმაოდ მოზრდილი ზომისაა, ბოლოები ორად გაყოფილი ნახევარწრისებური რკალებით ბოლოვდება, კოროზირებულიცაა, გამოსახულების არსებობის შესახებ ვერაფერს ვიტყვით. ბრინჯაოს ჯვარი შედარებით პატარა ზომისაა. მასზე, როგორც ითქვა, გამოსახულია ჯვარცმული ქრისტე. ანალოგიური მასალების მიხედვით, ეს ჯვრებიც შეიძლება XI-XIII საუკუნეებით დათარიღდეს.

ეკლესიის გათხრებისას ბევრი საინტერესო არქიტექტურული დეტალიც აღმოჩნდა, რაც ეკლესიის მაღალი გემოვნებით მშენებლობასა და ესთეტიკურ გაფორმებაზე მიუთითებს.

თხილვანის ეკლესია მშენებლობის ტექნიკით ეხმაურება სხალთისა და ნების ეკლესიებს. ძეგლის გათხრებისას აღმოჩენილი დათარიღებული მასალების, დაგეგმარების, მშენებლობის ტექნიკის, ეპიგრაფიკული და წერილობითი ცნობების მიხედვით შესაძლებელი ხდება თხილვანის საეკლესიო ნაგებობა XIII საუკუნის პირველი ნახევრით დავათარიღოთ. ეკლესიის შესახებ მწირ, მაგრამ საინტერესო ცნობებს ვხვდებით ტბელ აბუსერისძის ცნობილ თხზულებაში „...ბოლოკ-ბასილის მშენებლობა შუარტყალში“. იგი წერს „...და დიოფალთ დიოფლისა, დისავე ჩვენისა, ვანენისა, რომელმან ეკლესიად აღაშენა წმინდისა იოვანე მახარებლისაი და ღვთის მეტყველისაი, სამკვიდრებელი ჩვენი და აღავსო საწყაული კეთილი“. იმავე თხილვანის ეკლესიის ქვაზე შესრულებულ წარწერაში ვკითხულობთ: „ქრისტე, წმინდაო იოვანე მახარებლო დაიცავენ სულითა და ხორცითა ერისთავთ ერისთავი და დედოფალი ვანენი და ძე მათი ზაქარია და შვილნი მათნი და ყოველნი ერი მათი და მოხაიშნე ექმენ. დღეს ამისა სასჯელისა ნუ დასჯი. ამინ“.

როგორც ვხედავთ, ტბელის თხზულებაში დაცულ ცნობას რამდენადმე შეესატყვისება ეკლესიის ქვაზე დაცული წარწერა. დასტურდება, რომ თხილვანის ეკლესია მართლაც იოვანე მახარებლის სახელისაა, რომლის მშენებლობასაც უნდა ვუმაღლოდეთ დიოფალ-დიოფალს ვანენს. ტექსტის მიხედვით თხილვანის ეკლესია ტბელის მიერ ამ ნაწარმოების წერის დროს უკვე აშენებული ჩანს. აღნიშნული თხზულების დაწერის თარიღად პროფ. ი. სიხარულიძე, სხვადასხვა სახის წყაროთა მომარჯვებით, XIII ს. 30-იანი წლების პირველ ნახევარს მიიჩნევს. იოვანე მახარებლის სახელობის ეკლესია არქეოლოგიური გათხრებისას აღმოჩენილი ნივთიერი კულტურის ძეგლების მიხედვითაც XIII ს. პირველი მესამედით უნდა დათარიღდეს.

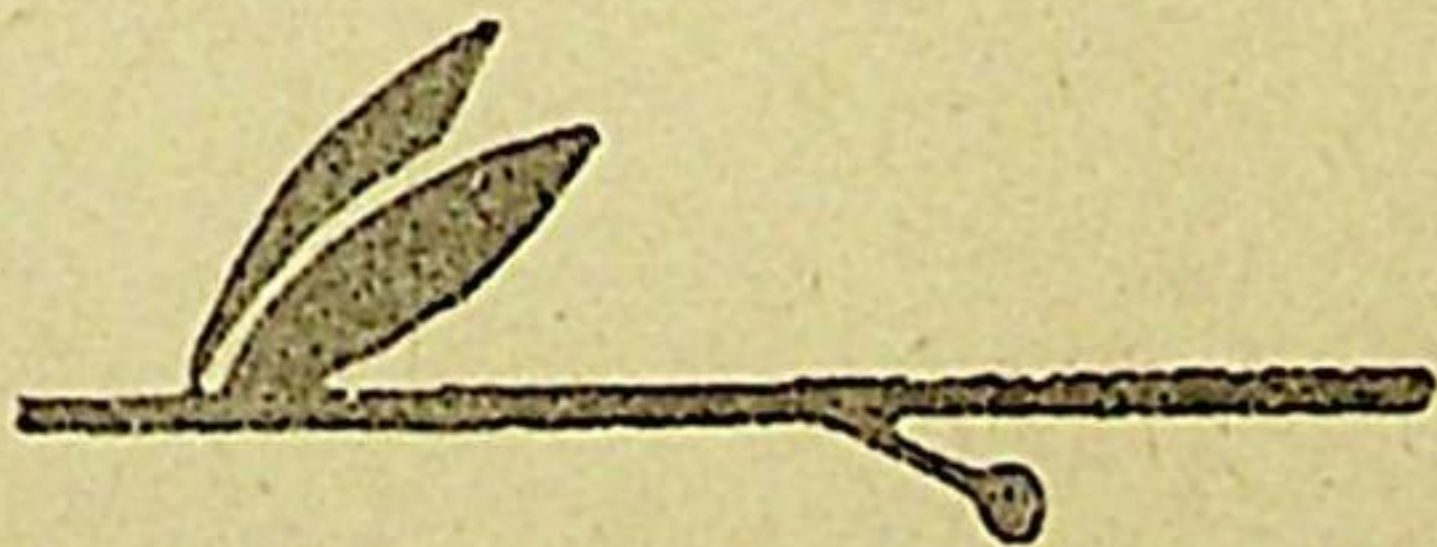
ამირან კასიძე,

ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი.

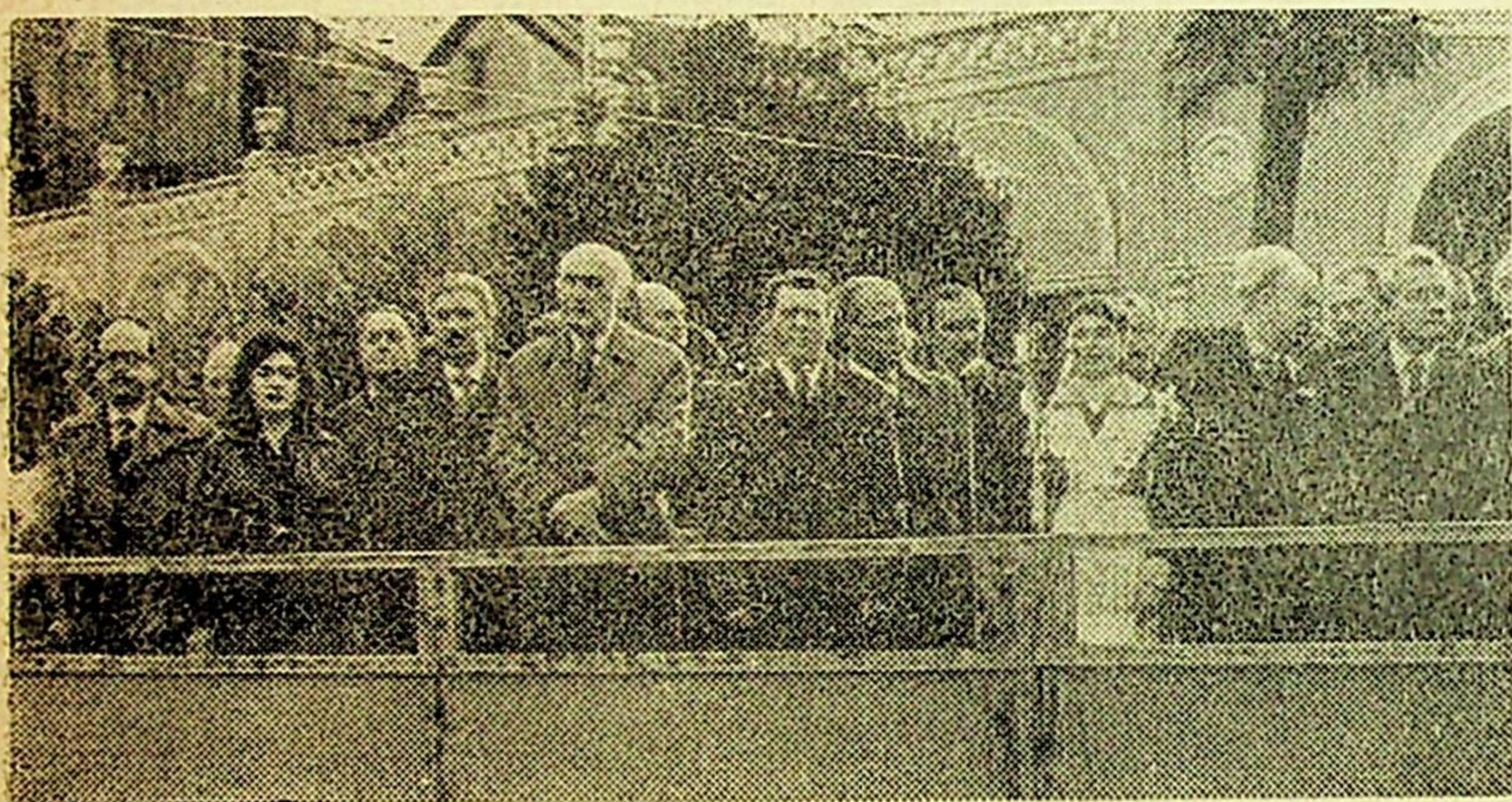
დავით კომახიძე,

არქიტექტურის მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი.

ზოთა მამულაძე.

თბილისის დღეები აჭარაში

ძმობის, მეგობრობის, სიყვარულის ჭეშმარიტი დღესასწაული იყო თბილისის დღეები აჭარაში. იგი 18, 19 და 20 ნოემბერს გაიმართა. გთავაზობთ ამ სამი დაუვიწყარი დღის ქრონიკას.

13 ნოემბერი.

მოუხედავად უამინდობისა, ათასობით ბათუმელი მოვიდა რკინიგზის ვაგზალზე. თბილისის დღეების მონაწილეთა დასახვედრად მოვიდნენ საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ბიუროს წევრობის კანდიდატი, პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის პირველი მდივანი ვ. პაპუნიძე, ამხანაგები ნ. გუგუნავა, დ. დიასამიძე, დ. მანჯგალაძე, შ. მესხიძე, კ. სარიჩევი, ი. უნგიაძე, გ. ჩიგოგიძე, გ. ჩხეიძე, გ. ცინცაძე, ო. ხატიაშვილი, რ. ბერიძე, შ. ოქროპირიძე, ჯ. ნაკაშიძე, რესპუბლიკის პარტიული, საბჭოთა, პროფკავშირული, კო-

მკავშირული და სამეურნეო ხელმძღვანელები, საზოგადოებრიობის წარმომადგენლები.

თბილისელ მშრომელებს მიესალმნენ ბათუმის ნავთობგადასამუშავებელი ქარხნის ოპერატორი, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი ნ. გოგაძე, № 1 საშუალო სკოლის მასწავლებელი მ. გეგენავა, პოეტი ჯ. ქათამაძე.

საპასუხო სიტყვა წარმოთქვა სახალხო დეპუტატთა თბილისის საქალაქო საბჭოს აღმასკომის თავმჯდომარემ გ. გაბუნიაძემ. მან აჭარაში თბილისის დღეების მონაწილეთა სახელით მხურვალე მადლობა გადაუხადა ბათუმელებს, ყველას, ვინც სტუმრების დასახვედრად მოვიდა.

მიტინგი მთავრდება. დელეგაციის წევრები ერთად სასტუმრო „ინტურისტისაკენ“ მიემართებიან. საზეიმოდ მორთულია კალინინის, ბარათაშვილის

ქუჩები, ლენინისა და სტალინის პრო-
სპექტები. ქუჩების ორივე მხარეს ბა-
თუმის სკოლების მოსწავლეებს ცოც-
ხალი ყვავილების ხეივანი გაუძარ-
თავთ. ისინი სიხარულით, აღტაცების
შეძახილებით ხვდებიან ძვირფას სტუ-
მრებს.

ხანმოკლე შესვენების შემდეგ თბი-
ლისელ მშრომელთა წარმომადგენლე-
ბმა გვირგვინებით შეამკეს მსოფლიო
პროლეტარიატის დიდი ბელადის ვ. ი.
ლენინის ძეგლი.

ლენინის მოედნიდან სტუმარ-მასპი-
ნბლები დიდ სამამულო ომში დაღუ-
პული მეგრძოლების ობელისკთან მი-
ვიდნენ და გვირგვინებით შეამკეს იგი.
შემდეგ კი საკოლმეურნეო მოედნისა-
კენ გაემართნენ. ქალაქის ამ ერთ-ერთ
უძველეს მოედანს თბილისის სახელი
უნდა დარქმეოდა.

მიტინგი გახსნა პარტიის ბათუმის
საქალაქო კომიტეტის პირველმა მდი-
ვანმა დ. მანჯგალაძემ. სიტყვით გა-
მოვიდნენ თბილისის ოპერისა და ბა-
ლეტის სახელმწიფო აკადემიური თე-
ატრის დირექტორი, სსრ კავშირის
სახალხო არტისტი ზ. ანჯაფარიძე,
ჟურნალ „ჭოროხის“ მთავარი რედა-
ქტორი ალ. სამსონია.

სახალხო დეპუტატების ბათუმის
საქალაქო საბჭოს აღმასკომის თავმ-
ჯდომარემ გ. ემარიძემ წაიკითხა სა-
ქალაქო საბჭოს აღმასკომის გადაწყ-
ვეტილება ბათუმის საპატიო მოქალა-
ქის წოდებათა მინიჭების შესახებ.

ტაშის გრიალში ამ საპატიო წოდე-
ბის მინიჭების სიგელები გადაეცათ
საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტს
ზ. ანჯაფარიძეს, საქართველოს პო-
ლიტექნიკური ინსტიტუტის რექტორს
აკადემიკოს არჩილ ძიძიგურს, საქარ-
თველოს სსრ სოფლის მეურნეობის
ეკონომიკისა და ორგანიზაციის სამე-
ცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დი-
რექტორს, საქართველოს სსრ სახელ-
მწიფო პრემიის ლაურეატს პროფე-
სორ პ. ჟღენტს, საქართველოს მეც-
ნიერებათა აკადემიის ცენტრალური

ბოტანიკური ბაღის დირექტორს პრო-
ფესორ მ. გოგოლიშვილს.

დელეგაციის სულმძღვანელებმა შე-
ნობას მიამაგრეს მოედნისათვის თბი-
ლისის სახელის მინიჭების მაუწყებე-
ლი დაფა.

მიტინგი დამთავრდა თუ არა, ბათუ-
მის საპატიო მოქალაქეებს ეს წოდება
პირველმა მიულოცა პოეტმა-აკადემი-
კოსმა ი. აბაშიძემ, რომელსაც ცოტა
ადრე — დაბადების 70 წლის იუბილე-
სთან დაკავშირებით მიენიჭა ეს წოდე-
ბა.

ზეიმის მონაწილენი აჭარის მხატ-
ვართა კავშირის საგამოფენო დარ-
ბაზში შეიკრიბნენ თბილისელი მხა-
ტვრების ნამუშევრების ვერნისაჟზე.

გამოფენა გახსნა საქართველოს
მხატვართა კავშირის გამგეობის თავ-
მჯდომარემ პროფესორმა ნ. ჯანბერი-
ძემ. მან დამსწრეთ წარუდგინა ვერ-
ნისაჟზე გამოფენილი ტილოები.

გამოფენის გახსნაზე სიტყვით გამო-
ვიდნენ საქართველოს სსრ კულტუ-
რის მინისტრი ო. თაქთაქიშვილი, სა-
ქართველოს მწერალთა კავშირის აჭ-

არის განყოფილების პასუხისმგებელი მდივანი, რუსთაველის პრემიის ლაურეატი ფ. ხალვაში, საქართველოს სსრ კულტურის დამსახურებული მუშაკი ლ. შარაშიძე.

დღის მეორე ნახევარში თბილისელ სტუმრებს ბათუმის საზღვაოსნო სასწავლებელი მასპინძლობდა.

საზეიმო შეხვედრა, რომელიც მარშალ გელოვანის სახელობის ბათუმის საზღვაოსნო სასწავლებლის სააქტო დარბაზში გაიმართა, გახსნა მისმა უფროსმა ვ. ჭანტურიამ.

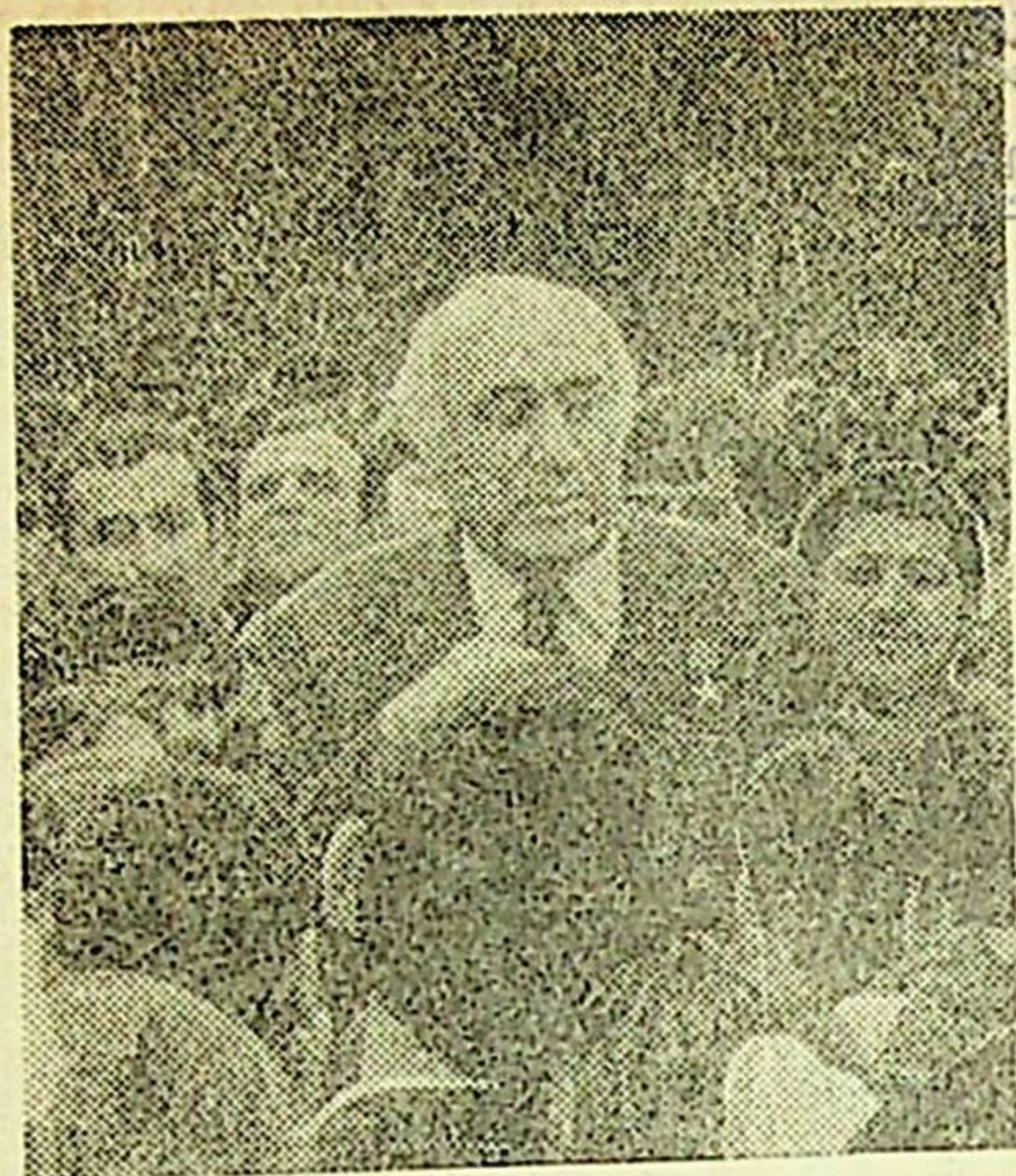
საქართველოს საზღვაო სანაოსნოს სახელით სტუმრებს მიესალმა სანაოსნოს უფროსი გ. ჩხეიძე.

შეხვედრაზე გამოვიდნენ სასწავლებლის კურსანტები ს. ფიოდოროვი და გ. ხავთასი. საქართველოს მხატვართა კავშირის გამგეობის თავმჯდომარემ ნ. ჯანბერიძემ სასწავლებელს საჩუქრად გადასცა ელგუჯა ამაშუკელის საქვეყნოდ ცნობილი ქანდაკების „ქართლის დედის“ მინიატურული ასლი, ხოლო კურსანტებს უსახსოვრა გრამფირფიტა, რომელზეც ჩაწერილია რ. ლალიძის „სიმღერა თბილისზე“.

შეხვედრა დაამთავრა რესპუბლიკის სახალხო არტისტის, სსრ კავშირის სახელმწიფო და რუსთაველის პრემიების ლაურეატის, რუსთაველის სახელობის თბილისის სახელმწიფო აკადემიური თეატრის მხასიობის გ. საღარაძის გამოსვლამ. მან ჩვეული შთაგონებით წაიკითხა ლადო ასათიანის ლექსი „საღაღობო“.

შემდეგ სცენა დაეთმო ბავშვთა ანსამბლ „მართვეს“. ბიჭუნებმა შეასრულეს ძველი ქართული საგალობლები და ხალხური სიმღერები.

საღამოს კინოთეატრ „თბილისში“ გაიმართა ქალაქის საზოგადოებრიობის შეხვედრა კინოსტუდია „ქართული ფილმის“ მუშაკებთან, რომლებმაც მაყურებლის სამსჯავროზე გამოიტანეს ახალი ქართული მხატვრული ფილმი „კიკვიძე“ და დოკუმენტური ფილმი „შექპირის სამშობლოში“.

რომელიც ინგლისში რუსთაველის თეატრის გასტროლებზე მოგვითხრობს.

შეხვედრა გახსნა აჭარის ასსრ კინემატოგრაფიის სახელმწიფო კომიტეტის თავმჯდომარემ ლ. ბოლქვაძემ. ფილმის შესახებ ისაუბრეს საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტმა კინორეჟისორმა თ. აბულაძემ, საქართველოს სსრ სახალხო არტისტმა, სსრ კავშირის სახელმწიფო პრემიის ლაურეატმა რ. სტურუამ, საქართველოს სსრ სახალხო არტისტმა მ. ხინიკაძემ.

იმავე საღამოს საქართველოს საზღვაო სანაოსნოს კოლექტივმა ზეიმის მონაწილენი თავისთან მიიწვია. შეხვედრები გაიმართა ტანკერ „დავით გურამიშვილსა“ და მაღანმზიდ „ნიკოლოზ ეოზნესენსკიზე“. სტუმრებს მიესალმნენ ამ სომალდების კაპიტნები ა. ზენაიშვილი და ა. როგაშევსკი. მგზავთაურებმა ძვირფას სტუმრებს დაათვალიერებინეს გემები, გააცნეს მათი შრომისა და დასვენების პირობები, გადასცეს სამახსოვრო სუვენირები.

19 ნოემბერი.

მზის ქალაქს მზე დაუბრუნდა, თბილისელთა სტუმრობის მეორე დღეს ბრწყინვალე, ზაფხულივით თბილი

ამინდი დადგა. კიდევ უფრო დამშვენდა საზეიმოდ მორთული ბათუმი.

თბილისელი მეგობრები ბათუმის საწარმოებსა და დაწესებულებებს ეწვივნენ. დაათვალიერეს ქალაქის ღირსშესანიშნაობანი, ისტორიული და მემორიალური ადგილები, იყვნენ ასალმშენებლობებზე.

შეხვედრები გაიმართა ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელ და ელექტრომექანიკურ ქარსნებში, სის დასამუშავებელ კომბინატში, სამკერვალო საწარმოო გაერთიანებაში, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ბათუმის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში, შ. რუსთაველის სახელობის პედაგოგიურ ინსტიტუტში, № 2 სკოლა-ინტერნატში, აჭარის სახელმწიფო მუზეუმში.

ყველგან, სადაც კი ძვირფასი სტუმრები იყვნენ, იგრძნობოდა ის დიდი სითბო და სიყვარული, რაც ესოდენ გულუხვად გაიღეს ბათუმელებმა საქართველოს დედაქალაქის მშრომელებისათვის.

დღის 4 საათზე ი. ჭავჭავაძის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო დრამატული თეატრის წინ საზეიმოდ ჩაეყარა საფუძველი დიდი ქართველი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის ილია ჭავჭავაძის ძეგლს. ხალხმრავალ მიტინგს ესწრებოდნენ თბილისელი სტუმრები, საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის ბიუროს წევრები და წევრობის კანდიდატები, პარტიული და საბჭოთა მუშაკები, ქალაქის საზოგადოებრიობის წარმომადგენლები.

მიტინგზე სიტყვა წარმოთქვა აჭარის ასსრ მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარემ ი. უნგიაძემ.

მიტინგზე გამოვიდნენ პოეტი-აკადემიკოსი, სოციალისტური შრომის გმირი ი. აბაშიძე, მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე ვ. ქემსაძე, შ. რუსთაველის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუ-

ტის სტუდენტი ა. გელაძე, პოეტი მ. ვარშანიძე, ცენტრალური ვადასატვირთავი ნავთობბანის ოპერატორი რ. ულენტი.

მიტინგი დაიხურა. პოეტმა-აკადემიკოსმა ი. აბაშიძემ გაჭრა ლენტი, საბურველი ჩამოცურდა და გამოჩნდა ქვა წარწერით: „აქ დაიდგმება დიდი ილიას ძეგლი. 1980. 19 XI“.

დიდი ილიას ძეგლზე მუშაობს ცნობილი მოქანდაკე, საქართველოს სსრ სახელმწიფო და რუსთაველის პრემიების ლაურეატი ელგუჯა ამაშუკელი.

საღამოს ი. ჭავჭავაძის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო თეატრში გაიმართა თბილისის დღეებისადმი მიძღვნილი საზეიმო სხდომა.

საზეიმო სხდომა შესავალი სიტყვით გახსნა საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ბიუროს წევრობის კანდიდატმა, პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის პირველმა მდივანმა ვ. პაპუნიძემ, რომელიც პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის, რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმისა და მინისტრთა საბჭოს სახელით მზურვალედ მიესალმა ძვირფას თბილისელ სტუმრებს.

საპასუხო სიტყვა წარმოთქვა სა-

6 88/23
ქართულის კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ბიუროს წევრმა, პარტიის თბილისის საქალაქო კომიტეტის პირველმა მდივანმა თ. მენთეშაშვილმა.

საზეიმო სხდომის შემდეგ გაიმართა ხელოვნების ოსტატთა დიდი კონცერტი.

20 ნოემბერი.

თბილისელთა სტუმრობის მესამე დღე ფრიად ღირსშესანიშნავი მოვლენით აღინიშნა: ბათუმში გაიხსნა გალაკტიონ ტაბიძის ძეგლი. თანაც იგი თბილისელებმა ჩამოიტანეს.

ამ შესანიშნავი ნაწარმოების ავტორები არიან მოქანდაკე ბიძინა ავალიშვილი და არქიტექტორი ქეთევან კობახიძე.

საზეიმო მიტინგი შესავალი სიტყვით გახსნა ამხ. ვ. პაპუნიძემ.

დამსწრეთა ტაშის გრილში ამხანაგმა თ. მენთეშაშვილმა თეთრი საბურველი ჩამოხსნა ძეგლს.

მიტინგზე სიტყვით გამოვიდნენ ხალხო დეპუტატების თბილისის საქალაქო საბჭოს აღმასკომის თავმჯდომარე გ. გაბუნია, საქართველოს მწერალთა კავშირის მდივანი პოეტი ჯ. ჩარკვიანი, ბათუმის ელექტრომექანიკური ქარხნის ზეინკალი გ. კეჭელაძე, ბათუმის გ. ტაბიძის სახელობის № 1 სკოლა-ინტერნატის მეთავე კლასის მოსწავლე მ. სამხარაძე, პოეტი ჯ. ჯაყელი.

რესპუბლიკის სახალხო არტისტმა გ. საღარაძემ წაიკითხა გალაკტიონის ლექსები.

ძეგლის გახსნის ცერემონიის შემდეგ სტუმრები ჯგუფებად დაიყვნენ და ჩვენი ავტონომიური რესპუბლიკის რაიონებს ეწვივნენ. ღამით კი აჭარაში თბილისის დღეების მონაწილენი თბილისს გაემგზავრნენ. სტუმრები გააცილეს პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის ბიუროს წევრებმა და წევრობის კანდიდატებმა, საზოგადოებრიობის წარმომადგენლებმა.

მთავარი რედაქტორი ალექსანდრე სამსონია

სარედაქციო კოლეგია:

აზიზ ახვლედიანი, გიორგი ბაჩიჩილაძე, ზურაბ გორგილაძე, მამია მარუხანიძე (პასუხისმგებელი მდივანი), ზოთა ზოიძე, დავით თედორაძე, გიორგი სალუშვაძე, ჯემალ ქათამაძე, ალექსანდრე ჩხაიძე, ფრიდონ ხალვაში, დავით ხასუტაიშვილი, ჯემალ ჯაყელი.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 21. ტელ. 3-33-71

საქართველოს სსრ გამომცემლობათა, პოლიგრაფიისა და წიგნის ვაჭრობის საქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის აჭარის ასსრ პოლიგრაფიული საწარმოო გაერთიანება, ბათუმი, ლუქსემბურგის, 20.

Государственный комитет Грузинской ССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. Полиграфическое производственное объединение Аджарской АССР. Батуми, ул. Р. Люксембург, 20.

ფასი 40 კპ.

*Литературно-художественный
и общественно-политический журнал
“Ч О Р О Х И”*

(На грузинском языке)

ОРГАН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
индекс 76118